

TARTU TEOLOOGIA AKADEEMIA

Killu Teras

**PÄÄSTMISEST
VANAS JA UUES TESTAMENDIS
NING SELLE KÄSITLEMISEST
RELIGIOONIÕPETUSES**

Magistritöö

Juhendaja Vallo Ehasalu

Tartu 2009

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. PÄÄSTMISE SISUST VANAS TESTAMENDIS SEoses ERINEVATE HEEBREA SÕNADEGA	5
1.1. Päästmisega seotud heebrea tüved	5
1.2. Ei ole muud päästjat kui Issand	9
1.3. Päästmise lähteks on Jumala armastus, arm ja õiglus	15
1.4. Päästmine nõuab inimeselt pöördumist	17
1.5. Jumal päästab oma rahva	23
1.6. Päästmise füüsiline ja vaimne tähendus	30
1.7. Päästmislootuse mõiste arengust	35
2. PÄÄSTMISE SISUST UUES TESTAMENDIS SEoses ERINEVATE KREEKA SÕNADEGA	39
2.1. Päästmisega seotud kreeka sõnad	39
2.2. Jumal toob pääste Jeesuses Kristuses	42
2.3. Päästmise lähteks on Jumala arm ja armastus Jeesuses Kristuses	46
2.4. Päästmine nõuab inimeselt vastust	49
2.5. Jumal päästab kõik rahvad	53
2.6. Päästmise füüsiline ja vaimne tähendus	56
3. PÄÄSTMISE TEEMA KÄSITLEMISEST RELIGIOONIÕPETUSES	67
KOKKUVÕTE	80
KASUTATUD KIRJANDUS	83
SUMMARY	89

SISSEJUHATUS

Käesolevas magistritöös käsitletakse päästmisega seotud küsimusi vanas ja uues testamendis. Selle teema uurimist alustasin Elmi-Johanna Pata juhendamisel kirjutatud lõputöös „Päästmis- ja lunastamisküsimusest vanas testamendis” (Teras 2001). Magistritöö eesmärk on uurida, mis on mõiste *päästmine* sisu vanas ja uues testamendis ning mis on selle teema käsitlemisvõimalused religiooniõpetuses.

Päästmise mõistega seotud heebrea sõnu ja nende tähendusvälju vanas testamendis käsitlesin lähemalt lõputöös. Et uurimismaterjali piiritleda, sai koostöös juhendaja Elmi-Johanna Pataga valitud analüüsi lähtekohaks päästmise mõistega seotud sõnade tähendusväljade ning sõnade kasutuskontekstide uurimine. Just sellise meetodi valiku tingis osalt ka minu huvi piibli algkeelte vastu. Juba bakalaureusetöö kirjutamisel oli huvitav leida, kuidas päästmisega seotud sõnade kasutuskontekstid hakkasid jutustama päästelugu. Magistritöös olen bakalaureusetöö vana testamendi päästmist käsitlenud peatükki tihendanud ning keskendunud rohkem sõnade esinemiskontekstide ning päästmisega seotud küsimuste käsitlemisele. Kuna päästelugu jätkub oletatavalt uues testamendis, siis uuringi käesolevas töös lisaks vanale testamendile päästmisega seotud kreeka sõnu ja nende tähendusvälju ning kasutuskontekste uues testamendis. Tahan jälgida, missugune on vastavate sõnade tähendus, kasutusulatus ja kuidas nende abil antakse lugejale edasi päästmise mõtte ja sisu ning missugused eri teemadega seotud tähendusnüansid tulevad seal esile vana testamendiga võrreldes. Nii vana kui uue testamendi puhul jälgin ka päästmisega seotud sõnade eestikeelseid tõlkevasteid.

Päästmise teemat on varem käsitletud eelkõige võõrkeelses kirjanduses ning nendest uurimustest olengi selles töös lähtunud. Piiblitekstide tsiteerimisel olen kasutanud 1997. aasta piiblitõlget.

Magistritöö koosneb sissejuhatausest, kolmest peatükist ja kokkuvõttest. Töö esimeses peatükis antakse esmalt ülevaade heebrea sõnadest, mida kasutatakse vanas testamendis seoses mõistega *päästmine*. Esimeses alapeatükis tuuakse viis eri tüve, mida päästmisega seoses kasutatakse. Vaadatakse, missugused on nende sõnade tähendusväljad, kasutussagedus nii verbi tuletustüveti, substantiivi kui ka vana testamendi erinevates raamatutes. Kuues järgmises alapeatükis analüüsitakse, missugune on mõiste *päästmine*

sisu lähtuvalt päästmise mõistega seotud sõnade kasutuskontekstist. Kuna seoses mõistega *päästmine* leiab enim kasutamist tüvi ψ , siis on alapeatükkide jaotuses lähtunud sellega seoses esile tõusvatest erinevatest teemadest. Lisaks tuuakse paralleele teiste päästmisega seotud sõnadega. Alapeatükkides otsitakse vastust järgmistele küsimustele: kes päästab? mida päästmine eeldab? mida nõuab päästmine inimeselt? keda ja millest päästetakse? missugune on pääsmislootuse mõiste areng vanas testamendis?.

Töö teises peatükis antakse sarnaselt esimese peatükiga esmalt ülevaade kreeka sõnadest, mida kasutatakse seoses mõistega *päästmine* uues testamendis. Esimeses alapeatükis uuritaksegi päästmisega seotud verbide ja substantiivide tähendusvälju ning vaadatakse, missugune on nende sõnade kasutussagedus nii verbiti, substantiiviti kui ka uue testamendi erinevates raamatutes. Viies järgmises alapeatükis analüüsitakse, missugune on mõiste *päästmine* sisu lähtuvalt päästmise mõistega seotud sõnade kasutuskontekstist. Uues testamendis leiavad seoses mõistega *päästmine* enim kasutamist verb $\sigma\zeta\omega$ ning sellega seotud substantiivid. Seetõttu lähtutakse päästmisega seotud küsimustele vastuseid otsides nende sõnade kasutuskontekstidest ning tuuakse paralleele ning täiendusi seoses teise päästmise mõistega seotud verbiga $\rho\upsilon\omicron\mu\alpha\iota$. Alapeatükkide jaotuses on lähtunud vana testamendiga sarnasest jaotusest. Nii otsitakse uue testamendigi puhul vastust järgmistele küsimustele: kes päästab? mida päästmine eeldab? mida nõuab päästmine inimeselt? keda ja millest päästetakse?.

Töö kolmandas peatükis otsitakse religiooniõpetuse ainekavast võimalikke teemasid, millega seoses saaks käsitleda päästmisega seotud küsimusi, toetudes käesoleva töö esimese kahe peatüki tulemustele, mis ühtlasi võiksid pakkuda õpetajatele taustainfot erinevate teemade käsitlemisel. Selles peatükis pakutakse eelkõige mõtteid ja ideid päästmise teema käsitlemiseks ning püütakse leida erinevaid meetodilisi võtteid, mis toetaksid teemade käsitlemist. Eesmärk ei ole esitada valmis tunnikonspekte, vaid otsida võimalusi töö kahes esimeses peatükis käsitletud teemade rakendamiseks religiooniõpetuse tundides. Nii esitatakse kolmandas peatükis päästmisküsimusega seoses igale kooliastmele kaks visandlikku tunnikava.

1. PÄÄSTMISE SISUST VANAS TESTAMENDIS SEoses ERINEVATE HEEBREA SÕNADEGA

Selles peatükis esitan esmalt erinevad heebrea tüved, mis on seotud mõistega *päästmine*. Seejärel käsitlen nende sõnade tähendusvälju ja esinemiskontekste ning erinevaid päästmisega seotud küsimusi vanas testamendis.

1.1. Päästmisega seotud heebrea tüved

Vanus testamendis räägitakse päästmisest, kasutades viit erinevat heebrea tüve. Nende tüvede tuletustüvede ja nimisõnade esinemissagedus on toodud tabelis 1 (Lisowsky 1981: 497, 501, 652–655, 763, 803–804, 845, 950–952, 1532, 1155–1156; Stolz 1971: 786; Bergmann 1976: 97; Ruprecht 1976: 425 järgi, tuletustüvede ja nimisõnade kohta vaata täpsemalt Teras 2001).

Kõige suurema esinemissagedusega päästmist väljendav tüvi on vanas testamendis **יִשַׁע**, mida esineb kokku 354 korral (vt tabel 1, siia hulka ei ole arvatud isikunimesid). Enim (136 korda) esineb tüve **יִשַׁע** Psalmide raamatus. Tüvi on sagedane ka Jesaja raamatus (56 korda). Rohkem kui 10 korda esineb tüvi Kohtumõistjate raamatus (22 korda), 1. ja 2. Saamueli raamatus (mõlemas 20 korda), Jeremija raamatus (19 korda) ja 2. Kuningate raamatus (11 korda).

יִשַׁע tähendusvälja jäävad 'päästma', 'aitama', 'abi vastu võtma', 'võitu andma', 'võidukas olema', 'kaitsma (varjama, toetama)', 'alal hoidma', 'tervist või kordaminekut andma' (Arnold 2000: 701; Baumgartner & Koehler 1995: 448–449; Hartley 1991: 414).

Päästmise põhitähendus on algselt 'avarasse ümbritsemisse tooma', aga see kannab algusest peale ka 'kitsikusest (piiramisest) vabastamise' metafoorsel tähendust ja päästmisviisi (Milne & Walters 1982: 1057). Vanas testamendis haarab mõiste *päästmine* endasse kaks poolt, tähendades nii vabanemist välisest ja sisemisest kitsikusest, pealesunnitud olukorrast või erinevate vaenlaste käest kui ka sellele järgnevat vabadust, kergendust, rahu, hingamist, kindlust, turvalisust ja heaolu (IRT 1991: 79).

Tabel 1. Erinevate päästmisega seotud heebrea tüvede tuletustüvede (TT) ja nimisõnade (NS) esinemissagedus vana testamendi raamatutes (Teras 2001 tabelite 1–5 põhjal)

	ישע		נצל		מלט	פלט		חליץ		Kokku	
	TT	NS	TT	NS	TT	TT	NS	TT	NS	TT	NS
1Ms		1	6		5		3		1	11	5
2Ms	2	2	14				1			16	3
3Ms								2		2	0
4Ms	1		1				1	9		11	1
5Ms	2	4	4					3		9	4
Jos	2		4				1	4		10	1
Km	18	4	6		3		3		1	27	8
1Sm	14	6	17		13					44	6
2Sm	9	11	9		4	2	1	1	1	25	13
1Kn					5				1	5	1
2Kn	7	4	13		3		3			23	7
1Aj	7	3	2				1	2		11	4
2Aj	2	2	10		1		3	3	1	16	6
Esr			1				4			1	4
Ne	1	1	1				1			2	2
Est				1	1					1	1
Ii	4	5	3		10	2		1	3	20	8
Ps	53	83	45		8	19	1	12		137	84
Op	2	3	12		3			2		19	3
Kg					3					3	0
Js	20	36	22		9	1	7	3	4	55	47
Jr	17	2	10		13		8		1	40	11
Nl							1	1		1	1
Hs	3		17		4	1	8			25	8
Tn	1	1	5		2		1			8	2
Ho	4	1	3					1		8	1
Jl					1		2			1	2
Am					4		1			4	1
Ob		1	3				2			3	3
Jn		1	1							1	1
Mi		1	3			2				5	1
Ha	1	4	1							2	4
Sf	2		1							3	0
Sk	6		2		1				1	9	1
Ml					1					1	0
Kokku	178	176	216	1	94	27	53	44	14	559	244

Tüve ישע kasutamiseega ongi seotud mõistete paar kitsikus – avarus. Päästmine on väljapääsuks kitsikusest avarusse. Mõiste *päästma* tähendust aitabki avada selle vastandmõiste צרר ‘siduma’, ‘kõitma’, ‘olema kitsendatud’, ‘olema ahastuses (hädas, kitsikuses)’ (qal), ‘kitsendust tegema’, ‘ahastust (häda, kitsikust) põhjustama’, ‘piirama’ (hif). Kitsikust võivad põhjustada vaenlased, loodusõnnetused (nt näljahädad ja nuhtlused) ning haigused. (Hartley 1992: 778; Hartley 1991: 414) Päästmisele järgnevat olukorda väljendavad substantiivid רחב, רחב ‘hingamine’, ‘avarus’, ‘avar laotus’, רחוב, מרחב ‘avar (ruumikas, avatud) paik’ (White 1992: 840).

Avarus tähendab vabastatust kitsikusest ja suutelisust taotleda omaenda eesmärgi. Et liikumine kitsikusest avarusse ehk turvalisusse oleks võimalik, on vaja vabastada. Vabastamine peab üldiselt tulema kuskilt rõhutatud asjaosalisest väljastpoolt. (Hartley 1991: 414) Tugevam olend toob kõrgema sekkumise kaudu vabastuse nõrgale või sellele, kes on rõhutatud (Fohrer 1988: 1132).

„Aga oma **ahastuses** nad kisendasid Issanda poole ja tema **päästis** nad nende **kitsikustest**” (Ps 107: 19);

„**Kitsikuses** ma hüüdsin appi Issandat, Issand vastas mulle, aetas mind **avarusse**” (Ps 118: 5, vt ka salmid 14–15);

„Sa teed maa **avaraks** mu sammule, et mu luupekse ei libiseks” (Ps 18: 37, vt ka salm 36);

„Ma tahan hoida su Seadust alati, ikka ja igavesti, ja **avaruses** käia, sest ma nõuan sinu korraldusi” (Ps 119: 44–45, vt ka salm 41).

Teine tüvi, mida vanas testamendis seoses päästmisega kasutatakse, on נצַל (217 tüvejuhtu, vt tabel 1). נצַל tähendab ‘välja tõmbama, kiskuma’, ‘lahti rebima’, ‘päästma’, ‘vabastama’, ‘pääsema’, ‘ennast päästma’, ‘röövima, riisuma’, ‘ära viima’, ‘eemaldama’ (Brown 2000: 162; Fisher 1992: 594, tuletustüvede ja nimisõnade tähendustest vt täpsemalt Teras 2001: 36–37). Milton C. Fisher (1992) on märkinud, et selle sõna põhitähenduseks on ‘kedagi välja tõmbama või välja kiskuma’, aga et kindlasti esineb selle sõna juures ka päästmise ja vabastamise mõte. Bergmann (1976: 97) leiabki, et sõna põhitähendust ‘käest ära kiskuma, ära võtma’ kasutatakse suhteliselt sageli ja et see jääb hilise ajani püsima. Objekti huvides kellegi käest ära kiskumine viib aga tähenduseni ‘päästma’. Näiteks Issand vastas Taavetile seoses röövjõukudega:

„„Aja taga, sest sa saad nad tõesti kätte ja **päästad** kindlasti vangid!”... Ja Taavet **päästis** kõik, mis amalekid olid võtnud; Taavet **päästis** ka oma mõlemad naised” (1Sm 30: 8c.18).

Sealjuures kõlab algne tähendus ‘käest ära kiskuma’ mitmel korral veel selgelt kaasa, kuid see võib ka täiesti kaduda ja seda sageli just siis, kui tegijaks on Jumal.

Nagu tüvi יָשַׁע, esineb ka tüvi נצַל enim Psalmide raamatus (45 korda, vt tabel 1). Üle 10 korra esineb tüvi Jesaja raamatus (22 korda), 1. Saamueli ja Heseieli raamatus (17 korda), 2. Moosese raamatus (14 korda), 2. Kuningate raamatus (13 korda) ja Õpetussõnades (12 korda).

Kolmas tüvi, mida vanas testamendis seoses päästmisega kasutatakse, on מַלַּט (94 tüvejuhtu, vt tabel 1). מַלַּט tähendab ‘põgenema turvalisusse’, ‘päästma’, ‘vabastama’, ‘ennast päästma’, ‘pääsema’, ‘ära tooma’ (Baumgartner & Koehler 1995: 589; Brown 2000: 162; Carr 1991: 507, tähendustest seoses erinevate tuletustüvedega vt Teras 2001: 49–51). Kuigi מַלַּט võib tähendada vabanemist õukonnateenistusest, selleks et näha

sugulasi, või puudust kannatava päästmist kannatusest ja vaevast, on tähenduse kõige silmapaistvam külg päästmine või pääsemine surma ähvardavast ohust ja turvalisuse leidmine (Carr 1991: 507; Fohrer 1988: 1133). Esimene tähendus tuleb esile näiteks siis, kui Joonatan esitab Saulile Taaveti palve:

„Luba mind ometi, sest meil on linnas suguvõsa ohver ja mu vend kutsus mind; kui ma nüüd su silmis armu leian, siis **lase mind minna** oma vendi vaatama! ...” (1Sm 20: 29).

Teine tähendus on järgmises näites, kus Iiob meenutab oma õnneaega:

„sest ma **päästsin** viletsa, kes appi hüüdis, ja vaeslapse, kellel ei olnud aitajat (עֹזֵר)” (Ii 29: 12).

Enim esineb tüve מלט tuletustüvesid 1. Saamueli ja Jeremija raamatus (mõlemas 13 korda), veidi rohkem kui mujal võib tegusõnu leida ka Iiobi (10 korda) ja Jesaja (9 korda) raamatust ning Psalmidest (8 korda).

Neljas tüvi, mida vanas testamendis päästmisega seoses kasutatakse, on פלט, mis tähendab ‘turvalisusse tooma’, ‘päästma’, ‘pääsema’, ‘põgenema’ (Koehler & Baumgartner 1983: 879–880; Lisowsky 1981: 1155–1156, tuletustüvede ja nimisõnade kohta vt lähemalt Teras 2001: 55–56, 59–61). Vanas testamendis esineb selle sõna 80 tüvejuhtu (vaata tabel 1). Tuletustüvesid esineb 27 korral, millest 19 juhtu on Psalmides. Victor P. Hamilton (1992: 724) ongi leidnud, et tüve פלט tähendus ‘päästma, vabastama’, on vanas testamendis piiritletud poeesiaga.

Viies tüvi, mis on seotud vanas testamendis päästmise mõistega, on חלץ, mis tähendab ‘tagasi tõmbama (eemaldama, taandama)’, ‘varustatud (võitluseks valmis) olema’, ‘päästma’, ‘vabastama’, ‘välja tõmbama’ (Baumgartner & Koehler 1994: 322; Brown 2000: 162; Lisowsky 1981: 497, tuletustüvede esinemissageduse ja tüvega seotud nimisõnade kohta ning nende tähendusväljade kohta vt lähemalt Teras 2001: 62–66). Selletüvelisi sõnu esinev vanas testamendis 58 korral (vt tabel 1), millest 12 korda esineb tüvi Psalmide ja 9 korda neljandas Moosese raamatus.

Päästmisega seotud verbid võivad esineda ka sarnastes konstruktsioonides ja kasutuskontekstides. Näiteks verbide פלט ja מלט pi’elis ning מלט nif’alis kasutatakse selle ähvarduse ja ohu nimetamiseks, mille eest keegi päästab, eessõna מן ‘seest; -st’. Konstruktsioon selle eessõnaga on tüüpiline mõlemale verbile. See näitab, et mõlemal puhul on päästmine millestki välja liikumise protsess. Mõlemad verbid on sealjuures teineteisele tähenduselt nii lähedased, et seal, kus neid kasutatakse paralleelselt, ei ole tunda mingit tähenduserinevust. (Ruprecht 1976: 423)

Lisaks sellele võidakse neid tegusõnu kasutada paralleelselt verbiga נצל, nagu näiteks verbi מלט puhul:

„Kuningas on meid **päästnud** (נצל) vaenlaste pihust, tema on meid **vabastanud** vilistide käest” (2Sm 19: 10b);

või näiteks verbi פלט puhul:

„Ta on kõik veeretanud Issanda peale; see **päästku** ta, **kiskugu** ta **välja** (נצל) hädast, sest tal on ju temast hea meel” (Ps 22: 9);

„**Päästke** vaevalised ja vaesed, **vabastage** (נצל) nad õelate käest!” (Ps 82: 4).

Psalmides võivad verbid פלט ja מלט esineda paralleelselt ka verbiga ישע:

„Issand aitab neid ja **päästab** (פלט) nad; ta **päästab** (פלט) nad õelate käest ning **annab** neile **abi** (ישע), sest nad otsivad pelgupaika tema juures” (Ps 37: 40);

„ja tema **päästis** (ישע) nad nende kitsikustest. Ta läkitas neile oma sõna ja tervendas nad ning **päästis** (מלט) nad haa veerelt” (Ps 107: 19b–20).

Paralleelselt võidakse kasutada ka verbe ישע, נצל ja פלט:

„Sinu juures ma otsin pelgupaika, Issand, ärgu ma jäägu iial häbisse! Oma õiglust mööda **päästa** (פלט) mind! Pööra oma kõrv mu poole, tõtta mind **kiskuma välja** (נצל) hädast, ole mulle kaitsjaks kaljuks, mäelinnuse hooneks mu **päästmiseks** (ישע)!” (Ps 31: 2–3);

„Oma õiglusega **tõmba** mind **välja** (נצל) **kitsikusest** ja **vabasta** (פלט) mind; pööra oma kõrv mu poole ja **päästa** (ישע) mind!” (Ps 71: 2).

Paralleelselt võivad esineda ka verbid חליץ ja ישע:

„Et **pääseksid** (חליץ) su armsad, selleks **aita** (ישע) oma parema käega ja vasta meile!” (Ps 60: 7 = Ps 108: 7).

(Ruprecht 1976: 423)

1.2. Ei ole muud päästjat kui Issand

Eelnevast selgus, et päästmisega seoses on vanas testamendis enim kasutatud tüveks ישע.

Järgnevates alapeatükkides lähtun mõiste *päästmine* käsitlemisel sellest tüvest, kõrvutades seda teiste päästmise tähenduses kasutatud tüvedega.

Jumal nimetab end Päästjaks:

„Mina, mina olen Issand, ei ole muud **päästjat** kui mina. Mina olen teatavaks teinud, **päästnud** ja kuulutanud, aga mitte mõni võõras teie hulgas; teie olete minu tunnistajad, ütleb Issand, et mina olen Jumal” (Js 43: 11–12);

„Ei ole ju muud jumalat peale minu, kes oleks õiglane Jumal ja **Päästja**, mitte ühtegi peale minu” (Js 45: 21c);

„Aga mina olen Issand, su Jumal, Egiptusemaalt alates; sa ei tohi tunda minu kõrval muud jumalat ja ei ole muud **päästjat** kui mina” (Ho 13: 4).

Tunda Jumalat kõiges tähendab tunda teda päästva Jumalana. Nii võib öelda, et „Jumal” ja „Päästja” on vanas testamendis sama hästi kui sünonüümid. (Milne & Walters 1982: 1057)

Siin tõuseb esile paralleelne arusaam: ei ole muud Jumalat kui Issand – ei ole muud Päästjat kui Issand. Esimene tõdemine on seotud ebajumalakummardamisega – see on probleem, mille ees Iisraeli rahvas on läbi ajaloo ikka ja jälle seisnud. Kuid ebajumalakummardamine on enesepete, sest Iisraeli pääste on Issandas (Arnold 2000: 701):

„Tõesti, petlik on see, mis kuulub kängastelt, lärm mägedel. Tõesti, Issandas, meie Jumalas on Iisraeli pääste” (Jr 3: 23).

Ebajumalad ja jumalakujud on päästmiseks jõuetud:

„Ei ole arusaamist neil, kes kannavad puukujusid ja palvetavad jumala poole, kes ei suuda päästa” (Js 45: 20b, vt ka Js 46: 6–7; Jr 11: 12);

„Aga kus on su jumalad, keda sa enesele valmistasid? Tõusku nemad, kui nad su hädaajal suudavad sind päästa!” (Jr 2: 28a);

„Sest sa unustasid oma Pääste-Jumala ega tuletanud meelde oma kindlat kaljut. Seepärast sa siis istutad Adonise aedu ja juurutad võõraid pistikuid” (Js 17: 10).

Jõuetud on ka ennustajad, nõiad ja tähtede vaatlejad:

„Sa oled ennast väsitanud oma paljude nõuandjatega; astugu nad ometi ette ja päästku sind, taevatundjad, tähtede seletajad, kes kuulutavad iga noorkuu ajal, mis sulle juhtub” (Js 47: 13, vt ka salmid 12.14–15).

Inimjõudki ei ole küllaldane, et päästa. Iisraelile ei too päästet ei sõjalised abinõud, arvestatavate poliitikute intriigid ega suurriikide vahelised liidud. (IRT 1991: 79; Milne & Walters 1982: 1057) See mõte väljendub selgelt järgmistes näidetes, milles esimeses pole küll kasutatud tüve **יָשַׁע**:

„Häda neile, kes lähevad Egiptusest abi saama (עֹרָה) ja otsivad tuge hobustest ning loodavad sõjavankrite peale ...” (Js 31: 1, vt ka Js 30: 1–3).

Siin esineb tüvi **עֹרָה**, mida on vanas testamendis kasutatud ligikaudu 80 korda ning see osutab üldiselt sõjalisele abile, isikliku abiga võib olla tegemist näiteks Psalmides (Schultz 1992: 660–661).

„Aga Juuda soo peale ma halastan ja ma päästan nad Issanda, nende Jumala läbi; kuid ma ei päästa neid ei ammu, mõõga ega sõja läbi, ei hobuste ega ratsanike läbi” (Ho 1: 7).

Kui Iisraeli rahvas kasvas võimsuses ja lugupeetavuses, muutus kuninga ja rahva jaoks hädavajalikuks mõista, et võimas sõjavägi ei päästa, vaid et pääste tuleb ainuüksi Jumalalt (Hartley 1991: 415).

Päästja tiitel (**יְשׁוּעָה**) omistataksegi peaaegu alati Jumalale. Harva võidakse seda tiitlit kasutada siiski näiteks ka kohtumõistjate (Km 3: 9.15, 12: 3 ja Ne 9: 27), aga ka teiste inimeste puhul (vt nt 5Ms 22: 27; Ob 21; 2Kn 13: 5). (Lisowsky 1981: 763) Siiski, kui pääste ei tulnud Issandalt, ei olnud ka kellestki teisest aitajat (Palva 1974: 198):

„Nad vaatavad ümber, aga **päästjat** ei ole; hüüavad Issanda poole, aga ta ei vasta neile” (2Sm 22: 42, vt ka Ps 18: 42).

Seda, et keegi peale Issanda ei saa päästa, näitab ka Jumala **toimimisviis**:

„Ja Issand ütles Gideonile: „Sinuga on kaasas liiga palju rahvast, et võiksin anda midjanlased nende kätte, et Iisrael ei hakkaks kiitlema minu ees, öeldes: Mu oma käsi **päästis** minu”” (Km 7: 2, vt ka Jr 9: 22–23).

Tüvi **ישׁי** osutab, et Jumal kasutab küll oma päästmistöös inimesi – esiisaseid, kohtumõistjaid, preestreid, kuningaid, prohveteid jt – ikka vastavalt vajadusele ja olukordadele. Nad on siiski vaid tema – tõelise Päästja – tööriistad, nende teod on tema päästmise väljendus. (IRT 1991: 79) Kui päästmine tuligi inimese kaudu, oli see nii üksnes seepärast, et Jumal volitas oma esindaja seda tegema. Ületatud tõkked on nii tähelepanuväärsed, et nende ületamiseks pidi kahtlemata tulema eriline abi Issandalt (Hartley 1991: 414):

„Issanda vastu ei aita tarkus, mõistus ega nõu. Hobune seatakse valmis tapluse päevaks, aga **võit** on Issanda käes” (Õp 21: 30–31).

Selline päästmine, mille lähteks ei ole Jumal, ei toimi:

„Sest mitte oma mõõgaga ei omandanud nad maad ja nende käsivars **ei aidanud** neid, vaid see oli sinu parem käsi, sinu käsivars ja sinu palge valgus, sest sul oli neist hea meel” (Ps 44: 4);

„Sest ta ütles: Nemad on tõesti minu rahvas, lapsed, kes ei tee pettust. Ja ta tuli neile **päästjaks**. Kõigis nende ahistustes tundis ta ahistust ja tema palge ingel **päästis** nad” (Js 63: 8–9a).

Ka teiste päästmisega seotud tüvede korral on sageli päästjaks Jumal. Umbes 60 korral on verbiga **נצל** seoses **aluseks inimesed** ja harva ka **asjad** (Bergmann 1976: 97), kuid sellistegi näidete puhul tuleb esile kindel side Jumalaga. Üksnes temalt tuleb pääste, tema on tarkuse lähteks ja tema võib saata pääste inimeste või asjade kaudu. Kui päästjaks ei ole Jumal, võivad päästjaks olla või mitte olla:

1) **inimene**:

„Aga kui Iisrael oli põgenenud, igaiüks oma telki, siis sõneles kogu rahvas kõigis Iisraeli suguharudes, öeldes: „Kuningas **on** meid **päästnud** vaenlaste pihust, tema on meid vabastanud (בילט) vilistide käest, aga nüüd on ta Absalomi eest maalt põgenenud.”” (2Sm 19: 9–10);

„Rahvas põgenes vilistide eest, aga tema (Samma, Aage poeg) asus keset põllujagu ja **päästis** selle ning lõi vilistid maha. Nõnda andis Issand suure võidu” (2Sm 23: 11c–12).

Inimene võib päästa või mitte päästa **enda** või teiste **elu/hinge** (**נפשות, הצל, נפשו**):

„Aga kui sa õelat manitsed ja tema ei pöördu oma õelusest või oma õeluse teelt, siis ta sureb oma süü pärast, sina aga **oled päästnud oma hinge**” (Hs 3: 19, vt ka salm 21);

„Kes tuhka taga ajab, seda eksitab petetud süda, see **ei suuda päästa oma hinge** ega mõtle: Kas ei ole viimaks pettus mu paremas käes?” (Js 44: 20, vt ka salm 17);

„Tõetruu tunnistaja **päästab hinge**, aga kes sepitseb valesid, petab” (Õp 14: 25).

(Baumgartner & Koehler 1994: 717; Bergmann 1976: 97; Fisher 1992: 594; Kasch 1988: 988);

2) **rahvas:**

„Iisrael on elanud Hesbonis ja selle tütarlinnades, ... ja kõigis linnades, mis on Arnoni kallastel, kolmsada aastat. Miks te ei ole selle aja jooksul neid **ära võtnud?**” (Km 11: 26);

„Sellepärast, et nad ei tulnud koos meiega, ei anna me neile saagist (לֶלֶךְ), mida **oleme päästnud**, mitte midagi muud kui igaihele ainult ta naise ja lapsed; viigu nad need ja mingu!” (1Sm 30: 22b).

Milton C. Fisher (1992: 594) toob viimase salmi juures esile, et algne tähendus ‘ära kiskuma’ kattub siin osaliselt tähendusega ‘tagasi saama’ või ‘vabastama’, sest siin viidatakse sõjasaagile, mis on võetud vaenlastelt ja millest osa oli ilmselt algselt nende endi omand;

3) **hõbe ja kuld**, mis ei päästa:

„Oma hõbeda nad viskavad tänavale ja nende kuld on roojane; nende **hõbe ja kuld ei päästa** neid Issanda vihapäeval” (Hs 7: 19a);

„Isegi mitte nende **hõbe ja kuld ei suuda** neid **päästa** Issanda vihapäeval” (Sf 1: 18a);

4) **ebajumalad ja valeprohvetid** – nagu שֵׁרִי puhul, tõdetakse ka siin, et ebajumalad,

valeprohvetid ei päästa:

„Kui sa kisendad, siis **päästku** sind su ebajumalate jõuk. Aga tuul viib need kõik, tuuleõhk võtab nad ära” (Js 57: 13a);

„Ja ma käristan lõhki teie katted ning **päästan** oma rahva teie käest, ja nad ei ole enam saagiks teie kätele; ja te saate tunda, et mina olen Issand. ... siis ei saa te enam näha tühja ega teha valeennustusi, vaid ma **päästan** oma rahva teie käest; ja te saate tunda, et mina olen Issand” (Hs 13: 21.23);

5) **kiikajonipuu**, millele andis käsu Jumal, kes nägi Joonat vaeva:

„Ja Issand Jumal käskis kiikajonipuul kasvada Joonat kohale ja olla ta peale varjuks ning **päästa** ta tema vaevast. Ja Joonat rõõmustas väga kiikajonipuu pärast” (Jn 4: 6);

6) **õigus ja tarkus:**

„Ja sina, inimesepoeg, ütle oma rahva lastele: **Õige õigus** (צְדָקָה הַצְדִּיקִים) **ei päästa** teda tema üleastumise päeval, ja **õela õelus** (רָשָׁעַת הָרָשָׁעִים) **ei pane** teda komistama päeval, kui ta pöördub oma **õelusest**; **õige** ei või elada oma **õigusest** päeval, kui ta pattu teeb” (Hs 33: 12);

„Otsustusvõime valvab su üle, **arukus** kaitseb sind, **päästes** sind kurjalt teelt, meeste käest, kes räägivad pööraselt” (Õp 2: 11–12);

„Ülekohtuselt saadud varandusest pole kasu, aga **õiglus päästab** surmast” (Õp 10: 2);

„**Õigete õiglus päästab** neid, aga truudusemurdjaid vangistab nende oma himu” (Õp 11: 6).

נצַל hif'ili kasutamisel on siiski umbes 120 korral 191-st päästjaks Jumal. Sellisel juhul on taustaks Iisraeli kogemus ja lootus, et Jahve vabastab rahva ja üksikisiku mitmesugusel viisil hädast ja ohtudest (Bergmann 1976: 97, 98):

„Ärge taganege järgnema tühiseile jumalaile, kes ei too kasu ega **päästa**, sellepärast et need on tühised” (1Sm 12: 21);

„Nagu linnud laotavad oma tiivad laiali, nõnda kaitseb vägede Issand Jeruusalemma, kaitseb ja **päästab**, säästab ja vabastab (מַלְטָא)” (Js 31: 5).

Kui tüve פָּלַח on kasutatud tähenduses ‘päästma, vabastama’, ‘saama vabastatud, päästetud’, on see alati seotud Jumalaga. Selle sõna leiamegi päästmise tähenduses üksnes luules: Iobi raamatus, Psalmides ja Õpetussõnades. Seal esineb sõna 15 korral (enamasti Psalmides, vt tabel 1). Tavaline vormel on, et psalmist on hädas ja pöördub Issanda poole, et ta „päästaks”, „vabastaks”, „tõmbaks ta välja” hädast ja kitsikusest, ja Issand päästab ta. (Smick 1991: 292) Sellele, et Jumal on päästja, viitavad nt järgmised פָּלַח pi’eli ‘välja kiskuma (rebima)’, ‘päästma, vabastama’ (Baumgartner & Koehler 1994: 322) kasutusjuhud:

„Ta tõi mu välja lagedale, ta **päästis** minu, sest tal oli minust hea meel” (Ps 18: 20 = 2Sm 22: 20);

„Pöördu, Issand, minu poole, **vabasta** mu hing, päästa (יִשַׁע) mind oma helduse pärast!” (Ps 6: 5);

„Pöördu, mu hing, tagasi oma hingamisele, sest Issand on sulle head teinud! Sest sina **kiskusid** mu hinge surmast **välja**, mu silmad silmaveest, mu jala komistusest” (Ps 116: 7–8).

Tüvi מַלְטָא saab tähenduse ‘kedagi päästma’, kui מַלְטָא pi’elit on kasutatud **akusatiiviga** (Baumgartner & Koehler 1995: 589). Kasutuskontekst osutab, et ka siin võib olla tegijaks **Jumal**, kes päästab selle, kes loodab tema peale (Ruprecht 1976: 425):

„Sest ma **päästan** su (Ebed-Meleki) tõesti, nõnda et sa ei lange mõõga läbi, vaid saad enesele osaks oma hinge, sellepärast et sa oled lootnud minu peale, ütleb Issand” (Jr 39: 18).

Lootus ulatub ka kaugemale:

„Ta **päästab** selle, kes ei ole süütu, ja ta **päästetakse** su käte puhtuse pärast” (Ii 22: 30);

sellenigi, kes hoolitseb kehva eest:

„Õnnis on see, kes hoolitseb kehva eest, Issand **päästab** ta õnnetusepäeval” (Ps 41: 2).

Tõdemus, et üksnes Jumal päästab, on kaudselt ka järgmistes näidetes, kus hobused või rikkus ei päästa:

„Petlik on sõjaratsule rajatud võidulootus, ta suur jõud **ei päästa**” (Ps 33: 17);

„Sest ta ei tundnud küllastust kõhus – aga oma kalliste asjadega **ei päästa** ta ennast” (Ii 20: 20).

Kui מַלְטָא pi’elit on kasutatud **refleksiivses** tähenduses ‘ennast päästma’ (Baumgartner & Koehler 1995: 589), siis enamasti kasutatakse sealjuures fraasi „oma hinge/elu päästma”, nt isikliku vaenlase käest (1Sm 19: 11; 1Kn 1: 12), hädaohust (Hs 33: 5), kuid sellisel juhul tunnistatakse samuti, et Issandata ei ole siiski päästet:

„Siis on nobedal põgenemine võimatu, tugeval ei ole kasu tema jõust **ega saa** kangelane **päästa** oma hinge. Ja ammukiit ei pea vastu, kärmet ei aita tema jalad **ega päästa** ratsanik oma elu” (Am 2: 14–15);

„Kus on inimene, kes jääb elama ega näe surma, kes **päästab** oma elu surmavalla käest? Sela” (Ps 89: 49).

Ehkki tüve מלט kasutamisel päästmise tähenduses võib tegijaks olla ka inimene (näiteks kuningas), tõdetakse sealjuureski sageli, et inimene ei suuda päästa, sest päästmine on Jumala tegu (Ruprecht 1976: 425):

„siis kõneles rahvas kõigis Iisraeli suguharudes, öeldes: „Kuningas on meid päästnud (נצל) vaenlaste pihust, tema on meid **vabastanud** vilistite käest, aga nüüd on ta Absalomi eest maalt põgenenud.”” (2Sm 19: 10);

„Kus on inimene, kes jääb elama ega näe surma, kes **päästab** oma elu surmavalla käest?” (Ps 89: 49);

„Seal leidis vaene tark mees, kes oma tarkusega oleks võinud linna **päästa**; aga ükski inimene ei mõelnud sellele vaesele mehele” (Kg 9: 15, vt ka Kg 8: 8).

Inimese sekkumine päästmisse on õigustatud üksnes siis, kui Jumal toimib selles ja selle kaudu. Jumal aitab ja päästab aga ka vahetult. Tema on kõige paremini varustatud, et sekkuda, kaitsta või alal hoida (Fohrer 1988: 1133):

„Ärata oma vägevus Efraimi, Benjamini ja Manasse ees ning tule meid **päästma!** Jumal, uuenda meie olukord ja lase paista oma pale, siis oleme **päästetud!**” (Ps 80: 3–4).

Nagu tüve מלט puhul, saab ka tüvi פלט, kui פלט pi'elit on kasutatud **akusatiiviga**, tähenduse ‘kedagi päästma’ (Baumgartner & Koehler 1995: 589). Kasutuskontekst viitab, et päästjaks võib sealjuures olla nii **Jumal**

„Ta ütles nõnda: „Issand on mu kalju, mu mäelinnus ja mu **päästja**. ... Sina **päästad** minu mu rahva riidlemistest; sa hoiad mind paganate peaks. Rahvad, keda ma ei tunne, hakkavad mind teenima.”” (2Sm 22: 2.44, vt ka Ps 18: 44)

kui ka **inimene**

„Sa paned küll kõrvale, kuid ei saa seda päästa, ja mida sa **päästadki**, selle ma annan mõõga kätte” (Mi 6: 14b);

„**Päästke** vaevalised ja vaesed, vabastage (נצל) nad õelate käest!” (Ps 82: 4).

Inimese päästmine sõltub siiski üksi Jumalast ning seda väljendab järgmine psalmisti pöördumine Jumala poole:

„Üksnes Jumala juures on mu hing vait, tema käest tuleb mulle **pääste**. Üksnes tema on mu kalju ja mu **pääste**, mu kindel varjupaik, et ma sugugi ei kõigu” (Ps 62: 2–3).

Siin paneb psalmist kogu oma lootuse Jumala peale ja kutsub üles ka rahvast seda tegema (vt salm 9). Seda, et Jumal on Päästja, väljendati jõuliselt, lähtudes isiklikust kogemusest, et Jumala loomuses on loodu päästmine. (IRT 1991: 79–80; Palva 1974: 198)

„... **Päästa** meid, meie **pääste** Jumal, kogu ja vabasta (נצל) meid paganate seast, et saaksime tänada su püha nime ja hoobelda sinu kiitmisega!” (1Aj 16: 35);

„Juhi mind oma tõeteel ja õpeta mind; sest sina oled mu **pääste** Jumal, sind ma ootan kogu päeva!” (Ps 25: 5);
„Tõtta mulle appi, Issand, sa mu **pääste!**” (Ps 38: 23);
„Aga mina vaatan Issanda poole, mina ootan oma **pääste** Jumalat: küll mu Jumal kuuleb mind” (Mi 7: 7).

1.3. Päästmise lähteks on Jumala armastus, arm ja õiglus

Päästmine tuleneb Issanda armastusest. Armastuse tähenduses kasutatakse tüve אהב.

Päästmisega seondub tõsiasi, et Jumal hoolib oma rahvast:

„Issand, sinu Jumal, on su keskel, kangelane, kes **aitab**. Ta rõõmustab sinu pärast väga, ta uuendab oma **armastust** sinuga, ta tunneb hõisates sinust rõõmu” (Sf 3: 17);
„Issand ilmutas ennast mulle kaugelt: Ma **olen** sind **armastanud** igavese **armastusega**, seepärast jääb mu osadus sinuga. ... Sest nõnda ütleb Issand: Hõisake iltsedes Jaakobi pärast ja tundke rõõmu rahvaste peast; kuulutage, kiitke ja öelge: „Issand, **päästa** oma rahvas, Iisraeli jääk!”” (Jr 31: 3.7).

Sarnasus tüve אשי sellise kasutusümbrusega tuleb esile näiteks ka teiste päästmisega seotud tüvede puhul. Tüvi נצל viitab samuti sellele, et Jumal päästab oma armu pärast, oma nime pärast ja nii, nagu tema tahab:

„Aita meid, meie pääste (אשי) Jumal, oma nime auhiilguse pärast, ja **tõmba** meid **välja** ning tee lepitus meie pattude eest oma nime pärast!” (Ps 79: 9);
„Aga kui nad said hingata, siis nad tegid jälle kurja sinu ees. Ja sina jätsid nad nende vaenlaste kätte, et need valitseksid nende üle. Aga kui nad jälle sind hüüdsid, siis sa kuulsid taevast ja **päästsid** nad oma halastuse pärast palju kordi” (Ne 9: 28).

Tänu ustava, endasse haarava Jumala püsivale armastusele pöördub rahvas tema poole, et saada päästetud ahastuse aegadel (Hartley 1991: 416). See viitab sellele, et päästmine saab osaks neile, kes Issandat armastavad:

„**Armasta** Issandat, oma Jumalat, kõigest oma südamest ja kõigest oma hingest ja kõigest oma väest!” (5Ms 6: 5);
„Tema teeb nende meele järgi, kes teda kardavad, ja ta kuuleb nende kisendamist ning **aitab** neid. Issand hoiab kõiki, kes teda **armastavad**, ja hävitab kõik õelad” (Ps 145: 19–20).

Niisamuti kui lepinguusk valitseb kogu vana testamendi ilmutusajalugu, määrab ka kogu selle lepinguusu omapära kindlaks **usaldus Jumala armu** vastu. Mõisted *arm* ja *leping* kuuluvad kokku. Iisraeli lepinguühendus Issandaga on armuühendus. Kõiki päästetegusid nähakse Issanda lepinguarmu väljendusena. (IRT 1988: 118)

Mõiste *arm* vasteteks on vanas testamendis palju sõnu, mille toon ja sisu vahelduvad. Sagedamad on אהב ja אה. Esimese tähendusvälja kuuluvad ‘arm’, ‘halastus’, ‘ustavus’, ‘lakkamatu, ammendamatu armastus’, ‘armastav lahkus’, ‘heldus’, ‘südameheadus’, ‘sõbralikkus’, ‘soosing’, ‘kaastunne’, ‘vagadus’. Teise sõna tähendus on ‘arm’, ‘halastus’, ‘kaastunne’, ‘soosing’, ‘veetlus’. (IRT 1988: 117)

דָּוָד puudutab ühelt poolt Issanda **ustavust** oma lepingu (בְּרִית) kohustustele Iisraeliga, ustavust, mida ka iisraellased peavad osutama:

„Sest **ustavus** on see, mida ma tahan, mitte ohver; Jumala tundmine on enam kui põletusohvrid” (Ho 6: 6);

„Tema on andnud sulle teada, inimene, mis on hea. Ja mida nõuab Issand sinult muud, kui et sa teeksid, mis on õige, armastaksid **headust** ja käiksid alandlikult koos oma Jumalaga?” (Mi 6: 8).

Teiselt poolt puudutab דָּוָד Jumala **armu** (heasüdamlikkust, lahkust, heldust). Iisraeli tänamatus ja loobumiskalduvuse valguses osutab Issanda דָּוָד piiritult armulisele lepingu-ustavuse loomusele (Harris 1991: 305):

„Ja ma kihlan sind enesele igaveseks ajaks; ma kihlan sind enesele õiguse ja kohtu pärast, **armastuse** ja halastuse (רַחֲמִים) pärast” (Ho 2: 21);

„Nad tõrkusid kuulmast ega tuletanud meelde sinu imetegusid ... Aga sina oled andeksandja Jumal, armuline (רַחֲמִים) ja halastaja (רַחֲמִים), pika meelega ja rikas **heldusest**; sina ei jätnud neid maha” (Ne 9: 17).

Sõnad דָּוָד ja בְּרִית esinevadki paljudes kohtades kõrvuti:

„Ja kui te võtate kuulda neid seadusi ja peate neid ja teete nende järgi, siis peab Issand, su Jumal, sinuga **lepingut** ja osutab **heldust**, mida su vanemaile on vandega töötatud” (5Ms 7: 12);

„Aga ta vaatas nende kitsikusele ja kui ta kuulis nende halisemist, siis ta meenutas oma **lepingut** nendega ja ta kahetses oma suurt **heldust** mööda ning laskis neid leida halastust (רַחֲמִים) nende kõikide ees, kes nad olid vangid viinud. **Päästa** meid, Issand, meie Jumal! ...” (Ps 106: 44–47).

Arm puudutab vanas testamendis eelkõige Iisraeli, sest see on kindlas seoses lepinguga ja on ennekõike lepinguarm. Aga juba “Lohutusraamatus” (Js 40–55) tõuseb kirkalt esile Issanda arm kõigi rahvaste vastu. (IRT 1988: 118)

Mõiste *arm* on sageli lähedane mõistega **halastus** – רַחֲמִים ‘õrn halastus’, ‘arm’, ‘kaastunne’, ‘poolehoid’. Tüvi רָחַם osutab sügavale armastusele; verbi tähendus on ‘sügavalt armastama’, ‘omama armu, halastust’, ‘olema kaastundlik’ (Coppes 1992: 841). See väljendab ennekõike armu, mille lähtekohaks on **ühendus** armu kinkija ja selle vastuvõtja vahel. Kui Issanda halastus suundub Iisraelile, siis on tegemist sellise ühendusega:

„Hõisake, taevad, ja ilutse, maa, mäed, rõkatage rõõmust, sest Issand trööstib oma rahvast ja **halastab** oma viletsate peale” (Js 49: 13);

„Ma jätsin sind maha üürikeseks hetkeks, aga ma kogun sind suure **halastusega**” (Js 54: 7);

„Nõnda ütleb Issand: Vaata, ma pööran Jaakobi telkide vangipõlve ja ma **halastan** tema eluasemete peale; linn ehitatakse üles oma rusuhunnikule ja palee asub seal, kus see peab **asuma**” (Jr 30: 18).

דָּוָד rõhutab aga veel tugevamalt ühenduse mõtet. דָּוָד ja רַחֲמִים esinevad tihti kõrvuti:

„Tuleta meelde, Issand, oma **halastust** ja **heldust**, sest need on maailma ajastu algusest!” (Ps 25: 6);

„Ma meenutan Issanda **heldust**, Issanda kiiduväärsust, kõige selle pärast, mida Issand meile on osutanud, ja suurt headust Iisraeli soo vastu, mida ta neile on osutanud oma **halastuse** ja suure **helduse** pärast” (Js 63: 7).

Sõna אָרַם kasutamisel ei osutata tähelepanu mitte niivõrd armu andjale, kuivõrd armu vastuvõtjale. Nii leidsid Noa ja Mooses „**armu** Issanda silmis” (1Ms 6: 8; 2Ms 33: 12.16). Issand andis Iisraeli rahvale „**armu** egiptlaste silmis” (2Ms 3: 21, 11: 3, 12: 36). See sõna esineb Issanda õnnistussõnadades (4Ms 6: 25). Psalmides tajub palvetaja, et ta on armu varjus (IRT 1988: 118; Yamauchi 1991: 303):

„Kitsikuses andsid sa mulle avaruse. **Ole mulle armuline** ja kuule mu palvet” (Ps 4: 2b, vt ka Ps 6: 3, 45: 3, 84: 12).

Jumala puhul võidakse kasutada ka neid kolme omadust korraga:

„Ja Issand möödus tema (Moosese) eest ning hüüdis: „Issand, Issand on **halastaja** (חַסֵּדָיִם) ja **armuline** Jumal, pika meelega ja rikas **heldusest** (חַסְדֵּיךָ) ning tõest, kes säilitab **heldust** (חַסְדֵּיךָ) tuhandeile ... ”” (2Ms 34: 6–7, vt ka Ps 103: 8; Jl 2: 13).

Jahve päästmisteod rajatakse **õiglusele**. Mõisted אֱדִיִּן ja אֱדִיִּיִם tähendusega ‘õiglus’ ja אֱדִיִּיִם ‘õiglane’ viitavad kõlblusnormile ja on vanas testamendis normiks Jumala loomusele ja tahte. Issand on õiglane kõigil oma teedel ja püha kõigis oma tegudes. Kui inimesed järgivad teda, siis öeldakse, et „õiglus püsib linnas” (Js 1: 21). Õiglase vastand on jumalatu (אֲשֵׁרִי), mida tõlgitakse psalmides sõnaga *ōel*. (Stigers 1992: 752–753) Mõisted *päästmine* ja *õiglus* esinevad sageli parallelismis (Hartley 1991: 415):

„Äkitselt ligineb mu **õiglus**, ilmub mu **pääste** ... Aga minu **pääste** jääb igavesti ja minu **õiglus** ei lõpe. ... Aga minu **õiglus** jääb igavesti ja mu **pääste** põlvest põlve” (Js 51: 5a.6c.8b);
„Mina rõõmutsen väga Issandas, mu hing ilutseb mu Jumalas, sest ta on mind riietanud **päästeriietega**, katnud **õigusekuuega**” (Js 61: 10a).

1.4. Päästmine nõuab inimeselt pöördumist

Kuigi Jumala nimi, see on tema ise, toob päästmise ja päästmine on Jumala armu väljendus, tema kingitus ning see kuulub tema kohtumõistja- ja kuningaametisse, on päästmise kogemise oluliseks eelduseks inimese õige suhtumine Jumalasse, ärapöördumine oma teedelt, pöördumine Jumala poole, vaikseksjäämine ja usaldus (IRT 1991: 79):

„Jumal, **päästa** mind oma nime abil ja aja mu asja oma vägevuse varal!” (Ps 54: 3);
„Sest Issand on meie kohtumõistja, Issand on meie käsuaandja, Issand on meie kuningas, tema **päästab** meid” (Js 33: 22);
„Aita (צַדִּיק) mind, Issand, mu Jumal! **Päästa** mind oma heldust mööda” (Ps 109: 26).

Ainuke tõeline hingamine on Jumalas. See tähendab kitsikuse, häda ja rahunõude puudumist. Nimisõna נָחַם 'puhkus', 'rahu', 'vaikus' märgibki sisemise rahu olukorda, s.o turvalisust. Pöördumine (שׁוּב 'pöörduma') oma teedelt, vaikus ja lootmine juhatavad päästmisesse, kuid Jumalast ärapöördumine ning tema hülgamine tähendab päästmise hävimist (Coppes 1992b: 652–653; IRT 1991: 79–80):

„Sest nõnda ütleb Issand Jumal, Iisraeli Püha: **Pöördudes ja vaikseks jäädes** (vaikuses) te **pääseksite**, rahus ja lootuses oleks teie jõud, kuid te pole seda tahtnud” (Js 30: 15);

„Issand hoiab kohtlasi; ma olin nõder ja tema **aitas** mind. **Pöördu**, mu hing, tagasi oma **hingamisele**, sest Issand on sulle head teinud!” (Ps 116: 6–7).

Verbis שׁוּב on ühendatud paremini kui üheski muus verbis kahetsuse kaks nõuet: esiteks **pöörduda kurjast** ja teiseks **pöörduda hea poole**. Teoloogiliselt on nendes lõikudes, mis käsitlevad lepingukogukonda, kõige otsustavamaks sammuks pöördumine Jumala poole (kahetsuse tähenduses) ja kurjast loobumine (lahtiütlemise, hülgamise tähenduses). (Hamilton 1992: 909)

Inimene peab valmistuma, selleks et vastu võtta Jumalalt pääste. Kui ta on ahastuses, peab ta otsima Jumalat **palves**:

„Aga Iisraeli lapsed kisendasid Issanda poole ja Issand tõstis Iisraeli lastele **päästja**, kes nad **päästis** – Otnieli, Kaalebi noorema venna Kenase poja” (Km 3: 9);

„**Pöördu**, Issand, minu poole, vabasta (יְלִי) mu hing, **päästa** mind oma helduse pärast!” (Ps 6: 5).

Ta peab **kahetseva südamega** tunnistama oma puudust ja oma alandlikkust Jumala ees:

„Kui kedagi alandatakse, ütleb ta: „Üles!” ja ta **aitab** neid, kes silmad maha löövad” (Ii 22: 29).

Pöördumine Jumala poole sisaldab patu mahajätmist, sest patt takistab aitamast neid, kes on ahastuses:

„Vaata, Issanda käsi ei ole **päästmiseks** lühike ega ole ta kõrv kuulmiseks kurt, vaid teie **süüteod** (יָצַו) on teinud vahe teie ja teie Jumala vahele, teie **patud** (חַטָּאת) varjavad tema palge teie eest, sellepärast ta ei kuule” (Js 59: 1–2).

Siin kasutatakse patu kohta sõnu יָצַו 'teadlik patustamine' ja חַטָּאת 'eesmärgi puudumine'.

Neid sõnu võib mõista nii patu kui karistuse tähenduses – tegu ja tagajärg on omavahel seotud. (Hartley 1991: 416)

Kui inimene on siiralt pöördunud Jumala poole, peab ta väljendama usaldust tema vastu, oodates Päästjat. Jumal ootab oma rahvalt, et nad lootuses ootaksid ja usalduses taluksid raskeid olukordi, sest tema valib päästmiseks kõige sobivama aja. Sellel ajal, kui keegi ootab päästmist, on ta aktiivselt kaasa haaratud õigluse taotlemisse ja armastuse väljendamisesse (Hartley 1991: 416):

„Nõnda ütleb Issand: Pange tähele õigust ja olge õiglased, sest mu **pääste** on ligidal ja mu õiglus ilmumas!” (Js 56: 1, vrd nt Ho 10: 12).

Jumala vastu usalduse väljendamist leiame ka teiste verbidega seoses. Järgmistes näidetes on inimene usalduslikus, esiisade lootusele toetavas palves Jumala poole. Seal on kasutatud פִּילֵי pi'elit (Ruprecht 1976: 425):

„Tõuse, Issand, astu tema vastu, suru ta maha; **päästa** mu hing õela käest oma mõõgaga” (Ps 17: 13);

„Mu Jumal, **vabasta** mind õela käest ning ülekohtuse ja vägivaldse pihust!” (Ps 71: 4, vt ka salm 2);

„Issand aitab (עֲזָר) neid ja **päästab** nad; ta **päästab** nad õelate käest ning annab neile abi (יָשָׁע); sest nad otsivad pelgupaika tema juures” (Ps 37: 40);

„Sinu peale lootsid meie esiisad, lootsid, ja sina **päästsid** nad; nad kisendasid sinu poole ja pääsesid (מָלַט), nad lootsid sinu peale ega jäänud häbisse” (Ps 22: 5–6).

Inimese tänavad Jumalat päästetegade eest **tänulauludega**:

1) **Taaveti tänulaul** – 2Sm 22;

2) **Kõrkjamere laul**, mida lauldi vahetult pärast vabastamist Kõrkjamerel – 2Ms 15: 1–18.

Seda, kuidas **Jesaja** kirjeldab päästmist saabuva Messia kaudu, lauldes Jumalale kiituslaulu, võib jälgida 12. peatükis –

„Vaata, Jumal on mu **pääste!** Ma olen julge ega karda, sest Issand Jumal on mu tugevus ja kiituslaul, ja tema oli mu **päästja**.” (Js 12: 2)

– ja neljas sulaselaulus (viimaste kohta vt lähemalt alapeatükk 1.7, lk 36–37). (Hartley 1991: 416) Laulmine väljendab rõõmu, mis käib päästmisega kaasas:

„Kuid mina loodan sinu helduse peale, mu süda ilutseb sinu **päästest**. Ma tahan laulda Issandale, et ta mulle on head teinud” (Ps 13: 6).

Nii annab päästmine elule mõtte ja rõõmu. (Hartley 1991: 416)

Tänulaulule päästmisest teadaandmisel viitab ka פִּילֵי pi'eli kasutus (Ruprecht 1976: 425):

„Sina, kes mind **päästad** mu vaenlaste käest, sa ülendad mu mulle vastuhakkajate üle ja vabastad (נִצַּל) mu vägivallameeste käest” (Ps 18: 49);

„tema, kes on mu heldus ja mu mäelinnus, mu kindel varjupaik ja mu **päästja**, minu kilp ja see, kelle juures ma pelgupaika otsin; ta alistab minule mu rahva” (Ps 144: 2).

Päästmise mõtte avamiseks kasutatakse erinevaid **võrdpilte** ja **erinevaid verbe** (Arnold 2000: 702; Palva 1974: 145). Päästmist kujutatakse kui **tõrvikut**:

„Siioni pärast ma ei vaiki ega jää rahule Jeruusalemma pärast, enne kui tema õigus hakkab paistma ja tema **pääste põleb otsekui tõrvik**” (Js 62: 1);

kui **allikat**:

„Te ammutate rõõmuga vett **päästeallikaist**” (Js 12: 3);

kui **karikat**:

„Ma tõstan üles **päästekarika** ja hüüan appi Issanda nime” (Ps 116: 13);

kui **sarve**:

„Issand on mu kalju, mu mäelinnus ja mu päästja (מִצְדָּתִי); mu Jumal on mu kalju, kus ma pelgupaika otsin, mu kilp ja **abisarv**, mu kõrge varjupaik!” (Ps 18: 3);

kui **kilpi**:

„Sa annad mulle oma **päästekilbi**, su parem käsi toetab mind, su abi teeb mind suureks” (Ps 18: 36, vt ka 2Sm 22: 36);

kui **kaljut**:

„Tulge, hõisakem Issandale, hüüdkem rõõmuga oma **päästekalju** poole!” (Ps 95: 1).

Need, kes **usaldavad** Jumalat, **ehitakse** päästega:

„Sest Issandal on hea meel oma rahvast, ta ehib viletsad **päästega**” (Ps 149: 4);

nad **armastavad** päästet:

„Olgu rõõmsad ja rõõmutsegu sinus kõik, kes otsivad sind; kes armastavad sinu **päästet**, need öelgu alati: „Suur on Issand!”” (Ps 40: 17);

nad **ootavad** päästet:

„Ma ootan **päästet** sinult, Issand, ja teen su käske mööda” (Ps 119: 166, vt ka 1Ms 49: 18);

nad **igatsevad** päästet:

„Ma igatsen **päästet** sinult, Issand, ja sinu Seadus on mu rõõm” (Ps 119: 174);

nad **paluvad** päästet:

„Issand, näita meile oma heldust ja anna meile oma **abi!**” (Ps 85: 8, vt ka Js 33: 2);

nad **rõõmustavad** päästest:

„Ja sel päeval öeldakse: „Vaata, see on meie Jumal, keda me ootasime, et ta meid **päästaks**. See on Issand, keda me ootasime, hõisakem ja tundkem rõõmu tema **päästest**, sest Issanda käsi viibib sellel mäel.”” (Js 25: 9.10a);

„Issand, sinu võimusest rõõmutseb kuningas; kui väga ilutseb ta sinu **abist!** ... Suur on tema au, kui sa tema **päästad**; hiilguse ja toreduse paned sa tema peale” (Ps 21: 2.6);

nad **räägivad** päästest:

„Mu suu peab jutustama sinu õiglusest ja su **päästetegudest** kogu päeva, sest ma ei tea nende arvu” (Ps 71: 15; vt ka Ps 40: 11);

„Laulge Issandale, kiitke tema nime, kuulutage päevast päeva tema **päästet!**” (Ps 96: 2, vt ka 1Aj 16: 23)

Ka נצַל hif'ili kasutus viitab sellele, et pääste tähendab, et alalhoidev Jumal on oma armus inimeste lähedal, kusjuures inimese tuleb usaldada Jumalat. Usalduses avaldub kõlblus, mis käib käsikäes sõnakuulelikkusega (Kasch 1988: 988):

„Ja nüüd, Issand, mida ma pean ootama? Oma lootuse ma panen üksnes sinu peale! **Kisu** mind **välja** kõigist mu üleastumistest, ära anna mind jõledate teotada!” (Ps 39: 8–9).

נצל hif'ili kasutuse puhul näeme samuti erinevaid seoseid (Fisher 1992: 594; Baumgartner & Koehler 1994: 717). Need, kes usaldavad Jumalat,

1) **need teavad päästest:**

„Sest sa **kiskusid välja** mu hinge surmast, mu jalad libisemisest, et ma kõnniksin Jumala ees eluvalguses” (Ps 56: 14);

„Ta **päästis** minu mu tugeva vaenlase käest, mu vihkajate käest, sest nad olid vägevamad minust” (Ps 18: 18);

2) **need tuletavat päästet meelde.** Näiteks Gideoni kutsumise juures, kui Iisraeli lapsed kisendasid Midjani pärast Issanda poole, läkitas Issand Iisraelile prohveti, kelle kaudu ta rääkis:

„Mina **päästsin** teid egiptlaste käest ja kõigi teie rõhujate käest; mina ajasin nad ära teie eest ja andsin teile nende maa” (Km 6: 9).

Saamueli suu kaudu tuletatakse meelde:

„Ta ütles Iisraeli lastele: „Nõnda ütleb Issand, Iisraeli Jumal: Mina tõin Iisraeli Egiptusest ära ja **päästsin** teid egiptlaste käest ja kõigi kuningriikide käest, kes teid rõhusid” (1Sm 10: 18).

Prohvet Naatan manitses kuningas Taavetit, meenutades Issanda päästetegusid:

„... Nõnda ütleb Issand, Iisraeli Jumal: Mina olen sind võidnud Iisraeli kuningaks ja mina olen sind **päästnud** Sauli käest” (2Sm 12: 7, vt ka salmid 9.13);

3) **neile antakse päästest teada.** Jumal kutsus Moosese:

„... Ma olen küllalt näinud oma rahva viletsust, kes on Egiptuses, ja ma olen kuulnud nende kisendamist sundijate pärast; seetõttu ma tean nende valu ja olen alla tulnud neid egiptlaste käest **päästma** ja neid sellelt maalt viima heale ja avarale maale, maale, mis piima ja mett voolab...” (2Ms 3: 7–8).

Saamuel rääkis Iisraeli soole, öeldes:

„... Kui te kõigest südamest tahate pöörduda Issanda poole, siis kõrvaldage oma keskelt võõrad jumalad ja astarted, valmistage oma südamed Issandale ja teenige üksnes teda, siis ta **päästab** teid vilistite käest!” (1Sm 7: 3).

Issand lasi öelda etiooplasele Ebed Melekile:

„Aga sinu ma **päästan** sel päeval, ütleb Issand, ja sind ei anta nende meeste kätte, keda sa kardad” (Jr 39: 17);

4) **need paluvad Issandat pääste pärast.** Kausatiivi käskivas kõneviisis on selliseid palveid arvukalt:

„Siis Iisraeli lapsed ütlesid Issandale: „Me oleme pattu teinud! Talita sina meiega, nagu see sinu silmis hea on, aga **päästa** meid praegu!”” (Km 10: 15);

„Siis nad kisendasid Issanda poole ja ütlesid: Me oleme pattu teinud, et jätsime maha Issanda ning teenisime baale ja astartesid; aga **päästa** meid nüüd meie vaenlaste käest, siis me teenime sind!” (1Sm 12: 10).

Jaakob kartis kohtumist Eesaviga ja palvetas:

„Siis Jaakob kartis väga ja tal oli kitsas käes ... **Päästa** mind ometi mu venna Eesavi käest, sest ma kardan, et ta tuleb ja lööb mind maha koos emade ja lastega! Sina ise oled öelnud: Ma teen sulle tõesti head ja lasen su soo saada mereliiva sarnaseks, mida ei saa ära lugeda selle rohkuse pärast!” (1Ms 32: 8a.12–13).

Taavet palvetas:

„Sinu käes on kõik mu ajad; **tõmba** mind **ära** mu vaenlaste ja mu tagaajajate käest!” (Ps 31: 16);

„**Kisu** mind **välja** kõigist mu üleastumistest, ära anna mind jõledate teotada!” (Ps 39: 9);

5) **need jäävad pääste peale lootma**. Tõsiasi, et Jumal vabastab – nii nagu ta teeb – on paganvalitsejate hurjutamine. Need ei tunnista, et Jumal on suuteline oma rahvast päästma. Egiptuse vaarao ütleb:

„... „Kes on Issand, et peaksin kuulama ta sõna ja laskma Iisraeli ära minna? Mina ei tunne Issandat ega lase ka Iisraeli ära minna!”” (2Ms 5: 2).

Issand laseb aga Iisraeli lastele Moosese suu läbi öelda:

„... Mina olen Issand ja mina viin teid ära egiptlaste teoorjuse alt; ma **päästan** teid nende orjatööst ja lunastan teid oma väljasirutatud käsivarrega ning suurte kohtupidamistega” (2Ms 6: 6).

Assuri kuningas Sanherib lausus Jumala peale lootva kuningas Hiskija kohta:

„Kas mitte Hiskija teid ei ässita, saates teid surema nälga ja janusse, kui ta ütleb: Issand, meie Jumal, **päästab** meid Assuri kuninga pihust?” (2Aj 32: 11, vt ka 2Kn 18: 29–30).

Sellisele hurjutamisele vaatamata jäi Hiskija Jumala peale lootma ning Issand päästis tema ja Jeruusalemma elanikud (2Aj 32: 22, siin esineb tüvi שׁוּׁׁׁׁ).

6) **need tunnistavad päästest**. Nebukadnetsar kahtles, kas Jumal suudab päästa (Tn 3: 15), kuid pidi tunnistama:

„Nüüd antakse minu poolt käsk, et igaiüks, olgu mis tahes rahvast, suguvõsast ja keelest, kes kõneleb häbematult Sadraki, Meesaki ja Abednego Jumala kohta, raiutakse tükkideks ja tema koda tehakse rusuks, sest ei ole muud jumalat, kes suudaks nõnda **päästa!**” (Tn 3: 29).

Sellest, et Jumal päästis Egiptuse orjapõlvest, pidi **tunnistatama** ka järgnevatele põlvedele:

„... See on paasaohver Issanda auks, kes ruttas mööda Iisraeli laste kodadest Egiptuses, kui ta nuhtles egiptlasi ja **päästis** meie kojad. ...” (2Ms 12: 27);

7) **tõdevad, et päästjat ei ole**. Sealjuures kasutatakse väljendit מַצִּיל מַצִּיל:

„**Ei olnud ühtegi päästjat**, sest see oli Siidonist kaugel ja neil ei olnud tegemist muude inimestega ...” (Km 18: 28a);

„Ja see on paljaksriisunud ja rüüstatud rahvas: nad kõik on pandud aukudesse ja peidetud vangikodadesse; nad on jäänud saagiks ja **päästjat ei ole**, rüüsteks, ja ükski ei ütle: „Anna tagasi!”” (Js 42: 22).

U. Bergmann (1976: 98–99) leiab, et מַצִּיל hif'il ei ole siiski kõigis nendes seostes mitte kuskil eriline teoloogiline mõiste. See on üks sõnadest, mille abil võib väljendada Jahve

päästvat tegevust. Samas arvab Bergmann, et võib siiski oletada, et sõna kasutamine tähenduses 'päästma' muutus üldiseks siis, kui seda hakati kasutama seoses Jumala kui päästjaga. Seevastu kasutatakse hilisjuutluses נצל hif'ilit ülekaalukalt inimesepoolse päästetöö puhul, Jumala päästetöö puhul aga ישע hif'ilit.

1.5. Jumal päästab oma rahva

Üldiselt näevad vana testamendi kirjutajad päästmist kui reaalsust pigem kogukondliku kui individuaalsena. Sealgi, kus üksikisikud esiletõstvalt välja valitakse, toimub päästmine kogukonna hüvanguks.

Päästmise sisuks on eelkõige Iisraeli kaitsmine, aga ka üksikisik kui iisraellane võib oodata Jumala päästet (lugedes hilisemaid vana testamendi raamatuid, võib üha sagedamini näha, kuidas hakatakse arvestama üksikisiku lootusega) (Palva 1974: 198). Selle kohta on vanas testamendis erinevaid näiteid (järgneva jaotuse puhul lähtun „Iso Raamatun Tietosanakirja” (IRT 1991: 79) poolt antud jaotusest).

• **Issand päästis oma rahva Egiptuse orjusest, hävitas vaenlased ja viis rahva töötatud maale.** Seeläbi sai Iisraeli rahvas tuntuks kui rahvas, kelle Jahve päästis:

*„Õnnis oled sa, Iisrael! Kes on su sarnane? Rahvas, keda Issand on **päästnud**? Tema on kilp, kes sind aitab (עזר), mõõk, kes sind ülendab. Sinu vaenlased lõmitavad su ees, aga sina tallad nende kõrgendikel” (5Ms 33: 29).*

Sellised päästmisteod said Jahve valitsuse tunnistuseks mitte ainult tulevastele põlvetele, vaid ka ümbritsevatele rahvastele (Hartley 1991: 415):

*„Meie esiisad Egiptuses ei saanud õieti aru su imetegudest ega pidanud meeles su suurt heldust, vaid tõrkusid su vastu mere ääres, Kõrkjamere ääres. Aga tema **päästis** nad oma nime pärast, et ilmutada oma vägevust” (Ps 106: 7–8).*

Kõrkjamerest läbiminekul joonistub välja **päästmise muster**. Päästmisele eelnes kitsikuses olemine. Egiptlasi nähes „Iisraeli lapsed kartsid väga ja kisendasid (צעק) Issanda poole” (vt 2Ms 14: 10). Samas kõlas ka nende kahtlemist väljendav süüdistus Moosele: „Miks tegid meile seda, tuues meid Egiptusest välja?” (vt 2Ms 14: 11–12). Mooses vastas rahvale:

*„... Ärge kartke, **püsi**ge paigal, siis te **näete** Issanda **päästet**, mille ta täna teile valmistab!” (2Ms 14: 13a).*

Päästmine on siis ajas toimiv: „Issand sõdib teie eest, aga teie vaikige” (2Ms 14: 14, vt ka 2Ms 15: 3) (Arnold 2000: 701). Jumal ise loob päästeks tingimused ja inimene peab üksnes ootama ning märkama Issanda vägevaid tegusid. Sama väljendit – הַתְּיַצֵּב וְיִשָּׁעוּ –

‘asetuge, püsige (seiske) ja vaadake’ – on kasutatud ka siis, kui kuningas Joosafat võitis moabid ja ammonlased (Hartley 1991: 415):

„Seejuures ei ole teil vaja sõdida. **Astuge ette, seiske ja vaadake**, kuidas Issand teid **päästab**, Juuda ja Jeruusalemm! Ärge kartke ja ärge tundke hirmu! Minge homme nende vastu ja Issand on teiega!” (2Aj 20: 17).

Isegi siis, kui Jumal kasutas inimest, näiteks Moosest, oma rahva juhtimisel – päästmisel – oli **tegelik päästja** Jumal ise:

„Nõnda **päästis** Issand sel päeval Iisraeli egiptlaste käest ja Iisrael nägi egiptlasi surnuina mere rannal” (2Ms 14: 30).

Jumalakartust ja tänu väljendab Moosese võidulaul (2Ms 15: 1–18):

„Mu tugevus ja mu kiituslaul on Issand, tema oli mulle **päästeks**” (2Ms 15: 2a).

Päästmises viib Jumal rahva kitsikusest avarusse ning see toob kaasa jumalakartuse ja tänu, aga ka usalduse Jumala võitu vastu:

„Ja Iisrael nägi seda suurt kätt, mida Issand näitas egiptlastele, ja rahvas kartis Issandat ning nad uskusid Issandat ja Moosest, tema sulast” (2Ms 14: 31).

Kui iisraellased ootasid sisenemist tötatud maale, ütles Mooses:

„Ja kui te oma maal lähete sõtta vaenlase vastu, kes tungib teile kallale, siis puhuge pasunatega märku, et te meenuksite Issandale, teie Jumalale, ja et teid **päästetaks** teie vaenlaste käest!” (4Ms 10: 9);

„Sest Issand, teie Jumal, käib koos teiega, et sõdida teie eest teie vaenlaste vastu, et teid **aidata**” (5Ms 20: 4).

Jumal täitis selle töotuse Joosua kaudu, kes juhtis rahva Kaananimaaale. (Hartley 1991: 415)

Hilisem usaldus päästmise vastu toetus ajalookogemusele: Jahve oli näidanud nii oma päästvat tahet kui ka oma jõudu, vabastades Iisraeli Egiptusest (Palva 1974: 198). Eksodus (2Ms 12: 40–14: 31) on suur normatiivne näide Jumala päästvast vabastamisest. Egiptuse orjapõlvest päästmine Jumala sekkumise tõttu Kõrkjamerel oli otsustav selles suhtes, kuidas Iisrael pärast mõistis Jumala loomust ja tegevust. Eksodus oli vorm, millesse kogu pärastine Iisraeli ajaloo draama tõlgendus valati. (Milne & Walters 1982: 1057)

• **Kohtumõistjate abiga päästis Jumal Iisraeli rõhujate võimusest ja andis maale rahu ja hea käekäigu.** Sageli võib sealjuures leida järgmise mustri: Iisraeli lapsed tegid kurja (= kummardasid ebajumalaid) Issanda silmis ja unustasid oma Jumala, kelle viha andis nad riisujate kätte. Kui Iisraeli lastel oli kitsas käes, kisendasid (פַּחַד) nad Issanda poole:

„Siis Issand laskis tõusta kohtumõistjaid, kes **päästsid** nad nende riisujate käest. ... Kui siis Issand tõstis neile kohtumõistjaid, oli Issand kohtumõistjaga ja **päästis** nad nende vaenlaste

käest kogu kohtumõistja eluajaks, sest Issandal oli kaastunnet nende ägamise pärast rõhujate ja kallaletungijate käes” (Km 2: 16.18).

Kui aga kohtumõistja suri, pöördus rahvas tagasi ebajumalate poole. Seejärel kordub sama muster:

„Siidonlased, Amalek ja Maon rõhusid teid. Siis te **kisendasite** minu poole ja ma **päästsin** teid nende käest. Aga te jätsite mind maha ja teenisite teisi jumalaid, sellepärast ma **ei päästnud** teid enam! Minge ja kisendage nende jumalate poole, keda te olete valinud! **Päästku** nemad teid teie ahastuse ajal!” (Km 10: 12–14).

Kuna ebajumalad ei vastanud, osutusid nad tühisteks ja see sundis rahvast tunnistama, et Jahve kõrval ei ole muud päästjat (Hartley 1991: 415).

Seda, et kohtumõistja ei päästa oma jõuga, näitavad järgmised fraasid:

„Issand tõstis neile kohtumõistjaid” (Km 2: 18, vt ka 2: 16);

„Issand tõstis Iisraeli lastele **päästja**” (Km 3: 9, vt ka 3: 15);

„Issand oli kohtumõistjaga” (Km 2: 18, vt ka 6: 12);

„Issanda Vaim tuli tema peale ja ta mõistis Iisraelile kohut” (Km 3: 10).

• **Kuningad said ülesandeks päästa Jumala rahvas.** Kuningriigi ajal võitis Iisrael oma vaenlasi õiglaste kuninga kaudu, keda Jumal võidis ja kellega koos ta välja astus:

„Nüüd ma tean, et Issand **päästab** oma võitnud mehe; ta vastab temale oma pühast taevast oma parema käe vägeva **abiga**. Ühed ülistavad vankreid ja teised hobuseid, meie aga Issanda, oma Jumala nime. Nemad vaaruvad ja langevad; meie aga tõuseme ja seisame püsti. Issand, **aita!** Kuningas vastaku meile, kui me hiiuame!” (Ps 20: 7–10).

Pääste, mis tuli Jumalalt, oli auks kuningale ja pani kindla aluse tema autoriteedile rahva seas. (Hartley 1991: 415)

Kuningat tervitati oma rahva aitaja ja päästjana (seda ka teistes Idamaades):

„Oh Issand, **aita nüüd!** Oh Issand, lase hästi korda minna! Õnnistatud olgu, kes tuleb Issanda nimel! Meie õnnistame teid Issanda kojast” (Ps 118: 25–26).

Iisraelis esitati see pöördumine väljendiga אֱלֹהֵינוּ יְהוָה, mis on kahe sõna ühend – hif’ili käsuvorm verbist אָנַחַ וְיָצַחַ ja kildsõna אָנַחַ, mida kasutatakse palves või palumises tugevdava abisõnana. Ilmselt oli see algselt palvehüüd, millega paluti Jumalalt kuningale ja rahvale edu ja head käekäiku. Messia ootamise õhkkonnas sai palve vähehaaval messialiku pitseri (Palva 1974: 198; Lilleväli 2000: 102).

Iisraeli esimene kuningas **Saul** sai ülesande päästa Jumala rahvas vilistide käest. Issand andis Saamuelile teada:

„Homme sel ajal läkitan ma sinu juurde mehe Benjamini maalt. Võia ta viirstiks mu rahvale, Iisraelile, tema peab mu rahva **päästma** vilistite käest, sest ma olen vaadanud oma rahva peale, sest ta hädakisa on jõudnud minuni!” (1Sm 9: 16).

Saul sai võidu ka ammonlaste üle, päästes Jaabesi linna elanikud:

„... Sel päeval ei surmata kedagi, sest täna on Issand Iisraelis **abi** andnud” (1Sm 11: 13).

Sauli Issandat usaldav poeg Joonatan päästis julge kangelasteoga rahva vilistide käest:

„... vahest teeb Issand midagi meie heaks, sest pole midagi, mis keelaks Issandat **aitamast** palju või pisku läbi” (1Sm 14: 6, vt ka salmid 23.39).

Tõeliselt Jumalat usaldav juht julges minna edasi Joonatani sõnade vaimus.

Taavet päästis Keila elanikud, võites vilistid. Enne küsis ta Issandalt:

„„Kas pean minema neid vilisteid lööma?” Ja Issand vastas Taavetile: „Mine ja löö vilisteid ja **päästa** Keila!”” (1Sm 23: 2).

Meeste kahtlus pani Taavetit uuesti Jumalalt kinnitust küsima. Kui ta oli kindluse saanud, läksid nad vilistide vastu ja „... nõnda **päästis** Taavet Keila elanikud” (1Sm 23: 5).

Hiskija palus Jumalalt päästmist, kui assüürlased Jeruusalemma ümber piirasid, ja sai vastuse:

„Aga nüüd, Issand, meie Jumal, **päästa** meid tema käest, et kõik maa kuningriigid tunneksid, et sina, Issand, oled ainus!” (Js 37: 20, vt ka salm 35).

• **Juudalaste seitsekümmend aastat kestnud vangistuse järel päästis Issand oma rahva.** Sealjuures kasutas ta Pärsia kuningas Koorest, kes kukutas Paabeli impeeriumi (Jr 29: 10; 2Aj 36: 22–23).

„Sest vaata, ma **päästan** sind kaugelt ja sinu soo nende vangipõlvemaalt. Jaakob tuleb tagasi ning elab rahus ja muretult, ilma et keegi teda hirmutaks. Sest mina olen sinuga, ütleb Issand, et sind **päästa**” (Jr 30: 10b–11a).

Prohvetlikus päästetootuses Jumala rahvale esinevad sageli ka פֶּלַע pi'el ja tema juurde kuuluvad tuletised. See võib olla päästetootus konkreetsetes ajaloolises situatsioonis, kus tootusele eelneb alandumine ja tunnistamine, et Issand on õiglane:

„Siis Iisraeli vürstid ja kuningad alandasid endid ning ütlesid: „Issand on õiglane!” Ja kui Issand nägi, et nad endid alandasid, siis tuli Issanda sõna Semajale; ta ütles: „Nad on endid alandanud. Mina ei hävita neid, vaid **päästan** nad varsti ega vala oma viha Jeruusalemma peale Siisaki käe läbi.”” (2Aj 12: 6–7).

Kui antakse teada lähiajal eelseisvast vabastamisest **Paabeli vangipõlvest**, võidakse mõelda konkreetset pääsemist, aga ka viidata lõpuajade sündmustele ning mõista kogu sündmust kui viimsena kehtivat loomise tõelisust. (Ruprecht 1976: 425–426)

„Kogunege ja tulge, liginеge üheskoos, rahvaste **pääsenud** (פָּלְעוּ)! Ei ole arusaamist neil, kes kannavad puukujusid ja palvetavad jumala poole, kes ei suuda päästa (יִשָּׁע)” (Js 45: 20);

„Kuulge! Põgenikud ja Paabelimaalt **pääsenud** jutustavad Siionis Issanda, meie Jumala kättemaksust, kättemaksust tema templi eest” (Jr 50: 28);

„Teie, mõõga eest **pääsenud**, minge, ärge jääge seisma! Mõelge kaugel Issandale ja teile meenugu Jeruusalemm!” (Jr 51: 50).

Lisaks sellele, et päästmine on suunatud kogu rahvale, näitab tüve **פִּי** kasutus, et päästmine on suunatud ka **üksikisikule**, kes on osa sellest rahvast. Sageli on raske eristada, millal üksikisik räägib esmajärjekorras kogukonna liikmena, millal vaid enda eest. Viimane ongi peaaegu võimatu, sest üksikisik ei saanud kogeda kaitset ega päästet lahus kogukonnast. (Palva 1974: 198) Päästmine ei tähenda ainult päästmist halvast, see on kurjast. Päästmine loob ka välise hea käekäigu, sisemise kooskõla ja õnne olukorra, mis tuleneb Jumala õnnistusest:

„Tõepoolest, tema **pääste** on ligi neile, kes kardavad teda, et meie maal au elaks, heldus ja tõe saavad teineteisega kokku, õigus ja rahu annavad teineteisele suud ...” (Ps 85: 10–11);
„Pika eaga ma täidan tema ja annan temale näha oma **päästet**” (Ps 91: 16).

Samale viitab ka näiteks **פִּי** eli kasutus (Ruprecht 1976: 425):

„Et ta minusse on kiindunud, siis ma **päästan** tema; ma ülendan tema, sest ta tunneb minu nime” (Ps 91: 14).

Kui ajaloosündmustest jutustades kasutatakse tüve **נָצַל**, rääkides kellegi käest kiskumisest ehk päästmisest, siis on samuti tegu kas kogukonna või üksikisiku vabastamisega olukordadest, mis on põhjustatud vaenulike jõudude poolt (Kasch 1988: 988). Siis, kui verb **נָצַל** esineb erinevates seostes toleratiiv-passiivses tähenduses, on päästetud kas üksikisik või rahvas (eestikeelses tõlkes ei väljendu see tähendus siiski mitte alati, sest sageli on seal tõlge ‘pääsema’) (Baumgartner & Koehler 1995: 717):

1) **hing** (**נִפְּי**) ehk **üksikisik**:

„Ja Jaakob pani sellele paigale nimeks Penuel, sest ta ütles: „Kuigi ma nägin Jumalat palgest palgeste, **pääses** (päästeti) siiski mu **hing!**”” (1Ms 32: 31);
„Vaata, sa oled ju kuulnud, kuidas Assuri kuningad on talitanud kõigi maadega, neid sootuks hävitades. Ja sind **peaks päästetama!**” (2Kn 19: 11, vt ka Js 37: 11);
„Ei kuningas saa võitu (**פִּי**) suure sõjaväega, **ei pääse** (ei ole päästetud) kangelane suure rammu abil” (Ps 33: 16);
„**Kisu mind välja** (hif) porist, et ma sisse ei vajuks, et ma **pääseksin** (oleksin päästetud) oma vihkajate eest ja vete sügavusest!” (Ps 69: 15);

2) **rahvas**:

a) positiivse varjundiga

„... sest nüüd pead sa lahkuma linnast, elama väljal ja minema Paabelini: seal **päästetakse** sind, seal lunastab Issand sinu su vaenlaste käest” (Mi 4: 10);
„Nõnda ütleb Issand: Otsekui karjane **päästab** (hif) lõvi suust paar koiba või kõrvaotsakese, nõnda **päästetakse** (nif) Iisraeli lapsed ...” (Am 3: 12);

b) negatiivse varjundiga (seoses ebajumalakummardamisega)

„ja siis tulla ning seista minu ees selles kojast, millele on pandud minu nimi, ja öelda: „**Me oleme päästetud!**”, selleks et edasi teha kõiki neid jäledusi?” (Jr 7: 10);

c) seoses lootusega, mis on rajatud valele alusele (nt oma jõule)

„Ja sel päeval ütlevad selle ranna elanikud: „Vaata, nõnda läks meie lootusega, kuhu me põgenesime abi saama, et pääseda (olla päästetud) Assuri kuninga eest. Kuidas me nüüd pääseme (בַּלֵּט)?”” (Js 20: 6)

Nagu tüvede ישׁע ja נצל puhul, võidakse ka tüve בַּלֵּט puhul kitsikuses hüüda appi Jumalat, et ta sellest päästaks (Ruprecht 1976: 425):

„Surma võrgud ümbritsesid mind, surmavalla ängistused tabasid mind, ma sattusin ahastusse ja muresse. Aga ma hüüdsin appi (קרא) Issanda nime: „Oh Issand, päästa mu hing!”” (Ps 116: 3–4, salmist 6 leiame paralleeli sõnaga ישׁע „tema aitas mind” ja salmist 8 sõnaga חלץ „Sest sina kiskusid mu hinge surmast välja”).

Ka viitab פלם pi'el sellele, et päästetõotus antakse neile, kes hüüavad appi Issanda nime (Ruprecht 1976: 425–426):

„Ja sünnib, et igaiüks, kes hüüab appi (קרא) Issanda nime, pääseb (בַּלֵּט nif). Sest Siioni mäel ja Jeruusalemmas on pääste (פְּלִיטָה), nii nagu Issand on öelnud; ja pääsenute (שָׁרִיד) ‘põgenik’ hulgast on need, keda Issand kutsub” (Jl 3: 5).

Eraldi on vanas testamendis mainitud teatud meelsusega inimesi, keda Issand päästab (Palva 1974: 198; IRT 1991: 79):

1) need, kes on õiglased:

„Mu kilp on Jumala käes; ta päästab need, kes on õiglased südamelt” (Ps 7: 11);
„Kuid õigete pääste tuleb Issanda käest; tema on nende tugev kaitse kitsikuse ajal” (Ps 37: 39).

Samale osutab näiteks ka חלץ nif'al, kui seda on kasutatud seoses Jumalaga tähenduses ‘saama vabastatud’ (Baumgartner & Koehler 1994: 322):

„Õige päästetakse hädast, aga õel satub sinna tema asemel. Suuga hävitab jumalatu oma ligimese, aga õiged pääsevad teadlikkuse läbi” (Õp 11: 8–9);

2) need, kes elavad laitmatult (לָמַד ‘laitmatu’):

„Kes elab laitmatult, päästetakse, aga kes käib kõveraid teid, ükskord langeb” (Õp 28: 18);

3) need, kes otsivad pelgupaika (tavaliselt kasutatakse siis tüve חסה tuletisi) Issanda juures, kes loodavad (בַּטַח) tema peale. Need kaks sõna väljendavad vanas testamendis usaldamist:

„Issand aitab neid (עזר) ja päästab (פִּלַט) nad; ta päästab (פִּלַט) nad õelate käest ning annab neile abi, sest nad otsivad pelgupaika tema juures” (Ps 37: 40);

„Hoia mu hinge, sest ma olen vaga! Päästa sina, mu Jumal, oma sulane, kes loodab sinu peale!” (Ps 86: 2);

4) need, kes on viletsad, vaesed ja nõrgad (עָנִי ‘alandlik’, ‘vilets’, ‘armetu’, ‘hädaline’; עָבִיר ‘vaene’, ‘vilets’, ‘õnnetu’; נֹרֵךְ ‘nõrk’, ‘jõuetu’, ‘vilets’):

„„Viletsate rõhumise, vaeste ägamise pärast tõusen ma nüüd üles,” ütleb Issand, „ma toon pääste sellele, kes hingeldab.”” (Ps 12: 6);

„Siin see **armetu** hüüdis, ja Issand kuulis ning **päästis** tema kõigist ta kitsikustest” (Ps 34: 7);

„sest tema seisab **vaese** paremal käel, et **päästa** tema hing hukkamõistjate käest” (Ps 109: 31);

„Ta mõistku õiglast kohut **viletsale** rahvale, ta **päästku vaesed** ja purustagu survajad. ... Ta säästab **nõrka** ja **vaest** ja **päästab vaeste hinge**” (Ps 72: 4.13).

Samale viitab ka näiteks פִּלְגִי pi'eli kasutus (Baumgartner & Koehler 1994: 322):

„Ta **päästab viletsa** tema viletsuse kaudu ja avab tema kõrva, kui ta on hädas” (Ii 36: 15).

Vilets (פִּלְגִי) on eelkõige see, kes kannatab mingi jõuetuse või ahastuse all. Just selle poolest erineb see sõna sõnadest פִּלְגִי ja פִּלְגִי, mis esinevad sageli sellega sünonüümses parallelismis. פִּלְגִי väljendab raskust, mis kaasneb materiaalse omandi minetamisega. Seda sõna kasutatakse sotsiaalselt nende kohta, kes vajavad kaitset. פִּלְגִי märgib madalust kui positsiooni või sihti, materiaalse heaolu ja sotsiaalse tugevuse puudumist. (Coppes 1992b: 684; Hamilton 1991: 190) Jumal annab oma kõikehaarava pääste neile, kes teavad oma väiksust, pöörduvad Jumala poole kahetseva südamega ja järgivad tema tahet (Fohrer 1988: 1133).

Juba vanas testamendis tuleb siin-seal esile mõte, et Iisraeli Jumal Jahve on **kõikide rahvaste päästja** (Palva 1974: 198):

„Jumal olgu meile armuline ja õnnistagu meid; ta lasku oma pale paista meie peale, sela, et maa peal tuntaks sinu teed, kõigi rahvaste seas sinu **päästet!**” (Ps 67: 2–3);

„Issand on andnud teada oma **pääste**, tema on ilmutanud oma õigust paganate silme ees. Ta on tuletanud meelde oma heldust ja oma ustavust Iisraeli soo vastu; kõik ilmamaa otsad on näinud meie Jumala **päästet**” (Ps 98: 2–3).

Jesaja nägi ette, et see päästmine tuleb kannatava Sulase kaudu (vt lähemalt lk 36–37). Sõnakuuleliku Sulase kannatuste talumise tõttu töötab Jumal:

„... Sellest on vähe, et sa mu sulasena taastad Jaakobi suguharud ja tood tagasi Iisraeli jäägi: ma panen sind paganaile valguseks, et mu **pääste** ulatuks ilmamaa ääreni” (Js 49: 6).

Teiste sõnadega – vana testamendi päästmisteed ehitavad üles päästmise lõpliku teo, mis haarab kõik rahvad selle võimaliku õnnistuse alla:

„Issand paljastab oma püha käsivarre kõigi rahvaste nähes, ja kõik maailma ääred saavad näha meie Jumala **päästet**” (Js 52: 10).

Päästmise tulevased teod hävitavad vastase jõudude eesmärgi. Nende jõududena on nimetatud isikustatud merd ja merekoletist (nt Ps 74: 12jj). See, et üksi Jumal võib päästa, ajendab inimest kummardama üksnes teda, kes päästab ja väärib austust. (Hartley 1991: 415–416)

1.6. Päästmise füüsiline ja vaimne tähendus

Vana testamendi mõiste *päästmine* tähendab peamiselt füüsilist päästmist, kuigi on ka olulisi erandeid (Arnold 2000: 701).

Vanas testamendis võidakse päästmise mõistet kasutada:

1) religioosse tähendusvarjundita **seoses igapäevaelu ja -sündmustega**. Mooses päästis kaevu juures Reueli tütreid:

„Aga karjased tulid ja tõrjusid nad eemale; siis Mooses tõusis ja **aitas** neid ning jootis nende loomi” (2Ms 2: 17).

Selline üksteise aitamine võis toimuda ka **sõjaolukorras**:

„Joab ütles (Abisaile): „Kui süürlased on minust tugevamad, siis **tule** mulle **appi**; aga kui ammonlased on sinust tugevamad, siis ma **tulen** sinule **appi**” (2Sm 10: 11);

„Aga Aahas läkitas käskjalad ütleva Assuri kuningale Tiglat-Pileserile: „Mina olen su sulane ja su poeg. Tule ja **päästa** mind Süüria kuninga ja Iisraeli kuninga käest, kes mulle kallale kipuvad!”” (2Kn 16: 7);

„Siis ütlesid Jaabesi vanemad temale: „Jäta meid rahule seitsmeks päevaks, et saaksime läkitada käskjalad Iisraeli kõigisse paigusse; kui ei ole kedagi, kes meid **aitaks**, siis tuleme välja sinu juurde!”” (1Sm 11: 3).

Sama verbi kasutatakse kausatiivses vormis, kui nõutakse **õigust**. Kui kellelegi saab osaks ebaõiglus, hüüab ta appi (tõstab häda-, protestikisa), mille peale need, kes seda kuulevad, on kohustatud aitama. Sellise appihüüdmise puhul kasutatakse sõnu קרא, צעק või זעק.

On ka olukordi, kus hüütakse appi, aga päästet ei ole:

„... kihlatud tütarlaps hüüdis appi (צעק), aga tal ei olnud **päästjat**” (5Ms 22: 27);

„... su lambad ja kitsed antakse su vaenlastele, aga ükski ei **aita** sind” (5Ms 28: 31c).

Appihüüuga võib pöörduda ka kuninga poole; seejuures kõlab pidulik väljend הַמֶּלֶךְ הוֹשִׁיעָה ‘päästa, kuningas’:

„Ja Tekoa naine rääkis kuningaga, ta heitis silmili maha ja kummardas ning ütles: „Kuningas, **aita!**”” (2Sm 14: 4);

„Ja kord, kui Iisraeli kuningas käis müüri peal, hüüdis keegi naine teda ja ütles: „**Aita**, mu isand kuningas!”” (2Kn 6: 26).

Kuninga ja kohtumõistja ülesannet nähaksegi selles, et ta aitab oma rahvast:

„Ja Iisraeli mehed ütlesid Gideonile: „Valitse meie üle, niihästi sina kui su poeg ja su pojapoeg, sest sa oled meid **päästnud** Midjani käest!”” (Km 8: 22);

„Aga kõlvatud mehed ütlesid: „Mis **abi** on meil temast (kuningas Saulist)?” Ja nad ei pannud Sauli millekski ega toonud temale andi. ...” (1Sm 10: 27);

Hoosea esitab retoorilise küsimuse: „Kus on siis su kuningas, kes **päästaks** sind kõigis su linnades, ja kus on su kohtumõistjad, kelle kohta sa ütlesid: „Anna mulle kuningas ja vürste!”?” (Ho 13: 10).

Kahes viimases näites seistakse küll mittetunnustavalt kuningavõimule vastu, kuid neiski sisaldub kuningriigi positiivselt kavatsetud mõte. (Stolz 1971: 786)

2) üldiselt on vanas testamendis sellel sõnal tugev **religioosne tähendus**, sest Jahve on see, kes toob pääste. Sõnu *pääste*, *päästja* kasutatakse Jumala või Issanda puhul sageli (eriti Psalmides). (Hartley 1991: 414) Nii tuntaksegi Jahvet kui „Pääste Jumalat” (vt alapeatükk 1.2):

„Sa läksid üles kõrgesse ja võtsid vangihulga saagiks, said ande inimeste seast, sa Issand Jumal kõrgustes. Tänu olgu Issandale! Päevast päeva kannab meie koormat Jumal, kes on meie **pääste**. Sela” (Ps 68: 19–20).

Ühelt poolt on päästmine kui „**avar ümbritsemine**” ja teiselt poolt „**kitsikusest vabastamine**”. Enamik vana testamendi viidetest räägib päästjast Jumalast, kes vabastab ja päästab tegeliku vaenlase käest ning reaalsest õnnetusest (Hartley 1991: 414).

Kui inimene hüüab appi Jumalat, siis kirjeldatakse seda samade sõnadega kui ilmalikus valdkonnas (Stolz 1971: 787):

„Aga mina hüüan (אָרָה) Jumala poole ja Issand **aitab** mind” (Ps 55: 17);
 „Aga oma ahastuses (צָרָה) nad kisendasid (עָזָרָה) Issanda poole ja tema **päästis** nad nende kitsikustest” (Ps 107: 13).

Issand vabastab rahva (järgnevas lähtun B. A. Milne ja G. Waltersi (1982: 1057) jaotusest):

1) **kitsikusest** (ahastusest, hädast, vaevast). Näiteks kitsikusest, mis oli seotud Paabeli vangipõlvvega. Olukorda, mille Jumalast taganemine on toonud, väljendab kõnekalt Jr 30: 5: „Me oleme kuulnud hirmukisa; on kartus (פַּחַד), aga mitte rahu (שְׁלוֹמִים)”.

Selles kitsikuses kõlab Jumala töötus:

„See on Jaakobile ahastuse (צָרָה) aeg, aga ta **päästetakse** sellest” (Jr 30: 7b);
 „Sest vaata, ma **päästan** sind kaugelt ja sinu soo nende vangipõlvemaalt. Jaakob tuleb tagasi ning elab rahus ja muretult ...” (Jr 30: 10b, vt ka salm 11).

2) **vaenlaste käest**. Kui Iisraeli vaenasid eri aegadel erinevad rahvad, pidi ta minema sõtta, et võita vaenlased ja säilitada oma vabadus. Nendes lahingutes pöördus rahvas abi saamiseks Jumala poole. Nad uskusid, et lahingu lõpptulemuse otsustab Jahve. Nii julgesid nad välja minna, olles kindlad võidukas lõpptulemuses. (Hartley 1991: 415) Nt ütles Taavet enne võitlust Koljatile:

„Ja kogu see väehulk saab teada, et Issand ei **päästa** mitte mõõga ega piigi abil, sest see on Issanda võitlus ja tema annab teid meie kätte!” (1Sm 17: 47).

Sageli kasutatakse **שׁוֹרֵף** hif'ilit, kui jutustatakse Iisraeli sõdadest Saamueli ja Taaveti vahelisel ajal. Seaduselaekalt, mis oli Issanda ligioleku märgiks, ja Jahvelt oodati päästet sõjas vilistidega:

„Võtkem eneste juurde Issanda seaduselaegas Siilost, et ta tuleks meie keskele ja **päästaks** meid meie vaenlaste käest!” (1Sm 4: 3b).

Hilisemadki sõdade võidud tulid tänu Jahve otsustavale sekkumisele. (Stolz 1971: 789)

Sellises võitluses on päästmise puhul sageli tegemist **vaenlase tõrjumisega** või **oma rahva kaitsmisega** sõja eest (Palva 1974: 198):

„Aga Gibeoni mehed läkitasid ütleva Joosuale, kes oli leeris Gilgalis: „Ära tõmba oma kätt oma sulaste juurest tagasi! Tule ruttu üles meie juurde ja **päästa** ning aita (עזר) meid, sest kõik emorlaste kuningad, kes elavad mäestikus, on kogunenud meie vastu!”” (Jos 10: 6, vt ka salm 8);

„Ja Abner rääkis Iisraeli vanematega, öeldes: „... sest Issand on kõnelnud Taaveti kohta, öeldes: Oma sulase Taaveti käega **päästan** oma Iisraeli rahva vilistite käest ja kõigi ta vaenlaste käest.”” (2Sm 3: 17–18).

Taavet tunnistab tänulaulus Jumalast:

„... Issand on mu kalju, mu mäelinnus ja mu päästja (מַבְרֵאֵי). Mu Jumal on mu kalju, kus ma pelgupaika otsin, mu kilp ja **abisarv**, mu kõrge kants ja varjupaik. Mu **päästja**, sa **päästad** mind vägivallast” (2Sm 22: 2–3);

„See Jumal on meie **pääste** Jumal! Jumal, meie Issand, toob välja surmastki!” (Ps 68: 21).

Kui vaenlane tungib peale, võib inimene taganeda varjupaika, et leida kaitset. Korduvalt nähakse oma rahva varjupaigana Jumalat:

„Jumala käes on mu **pääste** ja mu au; mu jõu kalju, mu pelgupaik on Jumalas” (Ps 62: 8).

Seda, kes kogeb päästmist, ei vaeva rahutus ega murelikkus. Ta peab küll taluma vastupanu, aga Jumal tagab selle, et vastased ei hävita teda. Pääste ei ole üksnes hetkeline võit lahinguväljal, vaid see on ka turvalisus ja kindlus, mis on vajalik, et hoida alal elu, kartmata arvukaid ohtusid. Päästmise kaitsev olemus tuleb esile ka sellistes mõistetes nagu **päästekiiver** (Js 59: 17), **päästeriided** (Ps 132: 16; Js 61: 10), **päästekilp** (2Sm 22: 36; Ps 18: 36) (vt ka alapeatükk 1.4, lk 19–20). Kui räägitakse „Jumala linnast” ajastu lõpul, siis ilmneb, et selle linna müüre hüütakse „Päästeks” (Js 60: 18, vt ka Js 26: 1). See linn on ainult õiglastele ja pidades silmas päästmist, loob see täieliku turvalisuse. (Hartley 1991: 415)

Jumal päästab **üksikisikugi**:

1) **vaenlaste** käest:

„„Kiidetud olgu Issand!” nõnda ma hüüan, ja ma **pääsen** (peaks olema ‘mind päästetakse’) oma vaenlaste käest” (Ps 18: 4);

2) **tagakiusajate** käest:

„Issand, mu Jumal! Sinu juures ma otsin pelgupaika, **päästa** mind kõigist mu tagakiusajaist ja kisu mind ära (לצל) nende käest” (Ps 7: 2);

3) **kurjadest keeltest, mõõga eest, vägeva** käest:

„Nõnda ta **päästab** mõõga eest, nende suu eest, vaese vägeva käest, et viletsal oleks lootust ja ülekohtus suleks oma suu” (Ii 5: 15–16);

4) **haigusest**. See tähendus leidub näiteks Hiskija tänulaulus, psalmisti ahastuses ja Jeremija palves:

„Issand oli valmis mind **päästma**, seepärast mängigem mu keelpillidel kõik oma elupäevad Issanda kojast!” (Js 38: 20);

„Aga mina olen vilets ja täis valu. Sinu **abi**, oh Jumal, kaitsku mind!” (Ps 69: 30);

„Tee mind terveks, Issand, siis ma saan terveks; **aita** mind, siis ma saan **abi**, sest sina oled mu kiitus” (Jr 17: 14).

Viimases näites esinevad kaks sõna „terveks tegema” (אָרַפּ) ja „päästma” paralleelselt, mis tähendab, et päästmine saab dünaamiliseks jõuks, tuues kaasa emotsionaalse ja füüsilise hea käekäigu, mille eest tahetakse ülistada Jumalat (Hartley 1991: 415);

5) **kitsikusest**. Sellele viitab näiteks פִּי־עַל pi'el, mille kasutamine Psalmides näitab, et kui Jumalat hüütakse appi (אָרַפּ) kitsikuses (פִּי־עַל), siis ta päästab:

„Ta **hüüab** mind **appi** ja ma vastan temale; mina olen ta juures, kui ta on **kitsikuses**, ma **vabastan** tema ning teen ta auliseks” (Ps 91: 15);

„ja **hüüa** mind **appi** ahastuse päeval (פִּי־עַל); siis ma **tõmban** su sellest **välja** ja sina annad mulle au!” (Ps 50: 15);

„Kui **kitsas** käes oli, **hüüdsid** sa, ja ma **päästsin** sinu” (Ps 81: 8a).

Kuna נָצַל hif'ili algne tähendus on ‘käest ära kiskuma’, siis räägitakse ka Jumala kui tegija korral igasugusest **hädist** ja **hädadohtudest** päästmisest (Bergmann 1976: 98–99; Brown 2000: 162; Fisher 1992: 594):

1) **vaevast**:

„Ja Mooses jutustas oma äiale kõigest, mida Issand vaaraole ja egiptlastele Iisraeli pärast oli teinud, ja kõigist **vaevadest**, mis teekonnal olid olnud, ja kuidas Issand nad **oli päästnud**” (2Ms 18: 8);

2) **lõvi ja karu küüsisist**:

„Ja Taavet ütles: „Küllap Issand, kes mind **on päästnud lõvi ja karu küüsisist, päästab** mind ka selle vilisti käest.”” (1Sm 17: 37a, vt ka salm 35);

3) **hävingust**. Jumal ütleb Paabeli vangipõlves olijatele:

„Otsekui karjane tunneb muret oma karja pärast, siis kui ta on oma laialipillatud lammaste keskel, nõnda tunnen mina muret oma lammaste pärast ja **päästan** need kõigist paigust, kuhu nad on pillutatud pilvisel ja pimedal päeval. ... Ja nad saavad tunda, et mina olen Issand, kui ma murran katki nende ikkepuud ja **päästan** nad orjastajate käest” (Hs 34: 12.27b);

4) **haigusest**:

„Ta on kõik veeretanud Issanda peale; see päästku (פִּלַט) ta, **kiskugu** ta **välja hädist**, sest tal on temast hea meel” (Ps 22: 9);

„Aga sina, Issand, mu Jumal, tee minuga oma nime kohaselt, sest sinu heldus on hea: **kisu** mind **välja!** Sest mina olen vilets ja vaene, ja mu süda on läbi torgatud mu sees” (Ps 109: 21–22);

5) kitsikusest:

„Õiged kisedavad ja Issand kuuleb ning **tõmbab** nad **välja** kõigist nende **kitsikustest**. Issand on ligi neile, kes on murtud südamedelt, ja päästab (עֲשֵׂה) need, kellel on rusutud vaim. Õiget tabab palju õnnetusi, aga Issand **tõmbab** tema neist kõigist **välja**” (Ps 34: 18–20);

6) vaenlaste ja õelate (jumalatute) käest:

„Siruta oma käed ülalt, päästa (פָּצַח – arami laen tähenduses ‘vabastama’) ja **tõmba** mind **välja** suurest veest, võõramaa laste käest” (Ps 144: 7);

„**Tõmba** mind **ära** mu **vaenlaste** käest, mu Jumal! Kaitse mind nende eest, kes mulle kallale tungivad! **Kisu** mind **ära** nende käest, kes **teevad nurjatust**, ja päästa (עֲשֵׂה) mind verevalajate käest!” (Ps 59: 2–3);

„Ma lisan su elupäevadele viisteist aastat ja ma **päästan** sinu ja selle linna **Assuri kuninga** pihust ning kaitsen seda linna iseenese pärast ja oma sulase Taaveti pärast” (2Kn 20: 6);

7) nälja ja surma käest:

„et tema **tõmbaks** nende hinge **välja surmast** ja hoiaks neid elus näljaajal” (Ps 33: 19);

„**Tõmba** mu hing **ära mõõga eest**, koera käest mu ainuke!” (Ps 22: 21, vt ka salmid 19–20.22);

„Sest su heldus on suur minu vastu, ja sa **oled** mu hinge **üles tõmmanud surmavalla sügavusest**” (Ps 86: 13);

8) patust:

„**Kisu** mind **välja** kõigist mu **üleastumistest**, ära anna mind jõledate teotada!” (Ps 39: 9);

„Sest lugematud õnnetused on mind piiranud, kõik mu **süüteod** on mind kätte saanud ... Issand, olgu sulle meelepärane mind **vabastada!** Tõtta mulle appi, Issand!” (Ps 40: 13a.14)

Ehkki **päästmine patust** ei ole vanas testamendis domineeriv, ei puudu see sealt ometi, sellele viitab tüve עֲשֵׂה kasutus eriti prohvetite puhul. Hesekiel (Hs 36: 22–32) on mures Iisraeli rahva tulevase taastamise pärast ja ta rõhutab päästmisvajadust ebapuhtusest, ülekohtust ja ebajumalakummardamisest:

„Ja ma piserdan teie peale puhast vett, et te saaksite puhtaks; kõigist teie rüvedusist ja kõigist teie ebajumalaist ma puhastan teid. ... Ma **vabastan** teid kõigist teie rüvedusist. Ja ma lasen viljal võrsuda ja teen selle rohkeks ega lase teid nälga jääda” (Hs 36: 25.29).

Taavet palvetab:

„**Puhasta** mind **patust** iisopiga, et ma saaksin puhtaks; pese mind, siis ma lähen valgemaks kui lumi! ... Anna mulle tagasi rõõmustus sinu **päästest** ja heameelne Vaim toetagu mind!” (Ps 51: 9.14).

(Üheksandas salmis on siin kasutatud sõna עֲשֵׂה ‘eesmärki mitte tabama, patustama, süüdi olema Jumala või inimese ees’.) Puhastamise tulemusel saab inimene uue südame ja uue vaimu. See annab lõpuks rahvale õiguse pidada Issanda seadusi (Hs 36: 26–27). Selles lõigus on ka ühine refrään: selline päästmine, kui see tuleb, ei saa olema ei Israeli ega tema tegude pärast, vaid Jumala ja tema au pärast, mida on teotatud (Hs 36: 22–23). (Arnold 2000: 701)

1.7. Päästmislootuse mõiste arengust

Päästmise mõiste kerkis esile seoses **lahkumisega Egiptusest**. See sündmus meenutab Jumala päästmistegusid ajaloo. Sellest sügavalt tähenduslikust teost sai omakorda alus vana testamendi edaspidisele ja suuremale päästmisideele, nimelt **eshatoloogiale**. Iisraeli kogemus Jumalast kui päästjast **minevikus** projitseeris tema usu Jumala täieliku ja lõpliku päästmise ootamisele **tulevikus**. Just sellepärast, et Issand on näidanud end kõikehaaravana, kogu maa looja ja valitsejana, ja kuna ta on õiglane ja ustav Jumal, viib ta ühel päeval täide oma täieliku võidu vaenlaste üle ja päästab oma rahva kõigist õnnetustest. Varasemal perioodil keskendubki päästeloetus rohkem Jumala otsesele ajaloolisele sekkumisele selleks, et vabastada Iisrael ja kaitsta teda. (Milne & Walters 1982: 1052)

Prohvetite perioodil avaldub päästeloetus väljendis „Jahve päev”. Selles ühendatakse **kohtumõistmine vabastamisega** (Milne & Walters 1982: 1057):

„Ja sel päeval öeldakse: „Vaata, see on meie Jumal, keda me ootasime, et ta meid päästaks. See on Issand, keda me ootasime, hõisakem ja tundkem rõõmu tema päästest, sest Issanda käsi viibib sellel mäel!”” (Js 25: 9–10a);

„Sel päeval lauldakse Juudamaal seda laulu: Meil on tugev linn, pääste on pandud müürideks ja kaitsevalliks” (Js 26: 1).

Piibli seisukohast näitavad päästmise „kindlaks kujunenud mineviku” ja „oodatud tuleviku” mõõtmed päästmist selle kõige laiemas ulatuses, mis pikendatud reaalsusena katab ajaloo kogu trajektoori (Arnold 2000: 702):

„Äkitselt ligineb mu õiglus, ilmub mu pääste ja mu käsivarred mõistavad rahvaile kohut: mind ootavad saared ja loodavad mu käsivarre peale. Aga minu pääste jääb igavesti ja minu õiglus ei lõpe” (Js 51: 5.6b).

Sundpagenduse ajal ja selle järel muutus ja süvenes igatsus, et Jumal tooks päästmise. Oodati, et päästmine täitub siis, kui pagendatud pöörduvad tagasi ja rajatakse uus riik. See ootus põhines varasemast selgemal arusaamisel uuest jumalasuhtest. (Palva 1974: 198) Kuigi eksiilikogemus andis konkreetse tausta lootuse kui uue eksoduse väljendamisele, valmistasid päästmise piiratud tulemused pettumust ja seetõttu pandi lootus omakorda tulevasele päästele. Seda on nimetatud transtsendentaal-eshatoloogiliseks lootuseks – lootuseks, et praeguse ajastu lõpus on uus maailm, kus Jumala suveräänne valitsus ja õiglane loomus ilmutatakse kõigi rahvaste seas. (Milne & Walters 1982: 1052)

„Nõnda ütleb vägede Issand: Vaata, mina päästan oma rahva päikesetõusu maalt ja päikeseloojaku maalt. ... Ja nagu te olete olnud needuseks paganate seas, Juuda sugu ja Iisraeli sugu nõndasamuti – kui ma teid päästan, saate te õnnistuseks. Ärge kartke, teie käed olgu tugevad!” (Sk 8: 7.13, vt ka salmid 8–12);

„Oh, et sa tuleksid vastu sellele, kes rõõmsasti teeb õigust, neile, kes mõtlevad sinu teede!
Vaata, sina vihastasid, aga me tegime patutegusid; neis me oleme olnud kaua ja kas me
pääseme?” (Js 64: 4);

„Aga Issand **päästab** Iisraeli igavese **päästega**: teil ei ole vaja häbeneneda ega tunda
piinlikkust, iialgi mitte” (Js 45: 17).

Sestsaadik kui Jumal vaatleb rahvast oma karjana, kuulutab ta (Hartley 1991: 416):

„siis ma tahan oma lambad **päästa**, et nad enam ei oleks saagiks ...” (Hs 34: 22).

Iisraeli ohuks on ikka olnud patt, mis tähendab oma olemuselt Jumalast loobumist ja
mässu tema vastu. Päästmine Jumalast eemalolekust tähendab patust pääsemist ja
tagasipöördumist õigesse suhtesse Jumalaga. (Palva 1974: 198) Mõiste *päästmine*
teoloogiline tähendus arenes seoses sellega, et Jumal päästab, andestades patu ja muutes
inimese loomust (Hartley 1991: 415):

„Nad ei rüüvet endid enam oma ebajumalatega ja jäledustega ega oma mitmesuguste
üleastumistega, vaid ma **päästan** nad kõigist nende asupaigust, kus nad on pattu teinud, ja
puhastan nad. Ja nad on mulle rahvaks ja mina olen neile Jumalaks” (Hs 37: 23).

Kuningas Taavet mõistis seda ja palvetas:

„Kisu mind välja (לצו) veresüüst, oh Jumal, mu **pääste** Jumal! Siis mu keel laulab
rõõmsasti sinu õiglusest” (Ps 51: 16).

Jahve ja rahva vahelise suhte põhialuseks oli Moosese Seadus. Kui rahva õnnetusi
tõlgendati Jumalast loobumise tagajärjena, siis hakati rõhutama Jahve tahte järgimise ja
sellega arvestamise ning sellele kuuletumise tähtsust. Seadusest tuli tingimata kinni pidada.
Hilisjuutluses viis see suund üksikisiku ja Seaduse vagaduse teede. Seaduse rõhutamine
viis mõtted armust päästvalt Jumalalt sellisele päästmisele, mille inimene teenis Seaduse
järgimisega endale ise. Seadusetähte oli seda kergem täita, mida rohkem eralduti
üksteisest. Samm kuningaaja ühiskondlikust mõtteviisist sundpagenduse järgsesse
individuaalsemasse arusaamisesse päästmisest oli märk Jahve usu süvenemisest, kuid
rangeks arendatud üksikisiku päästmise mõte viis elule võõra, tehtud vagaduseni. (Palva
1974: 198) Eesti keeles on seda nähtust nimetatud käsuvagaduseks.

Omaette tähelepanu väärivad Jesaja raamatus esinevad neli Issanda **orja- ehk
sulaselaulu** (Js 42: 1–9, 49: 1–6, 50: 4–11, 52: 13–15 ja 53: 1–12). Artur Weiser (1994:
73–75) leiab, et need laulud on omavahel seotud keele, stiili ja mõttekäigu poolest ning
seetõttu tuleb neid vaadelda ühtse tervikuna. Monoteistlik üldine jumalakäsitlus on
päästesündmustiku aluseks, see on jumalakeskne ja selle poole püüeldakse. Oluline on siin
misjonimõte, paganate päästmise ootus. Neis Issanda orjalauludes esineb kirjutaja
isiklikult, tunnistavalt, koguni autobiograafilise tooniga.

Keda mõtleb Deuterokesaja Issanda sulase all? On oletatud, et kirjutaja ise on too sulane ja pagenduse olukorras on see täiesti mõistetav. Tema usk suubub lootusesse, et kannatamine ja surm paljude asemel kuulub tema tegevusse Iisraeli ja paganate pööramisel Issanda poole. Tõlgendus võib olla ka kogukondlik. Vanas testamendis on üsna tavaline, et rahvast kujutatakse üksikisikuna. Sel juhul peaks Jahve sulane tähendama Iisraeli ennast. On püütud otsida ka Jahve sulase kujule vastavat isikut ajaloost (näiteks Mooses, Jeremija või mõni kaasaja märter). Deuterokesaja näib selle kujuga viitavat Messiale, mistõttu on üsna arusaadav, et just need laulud on kristlaskonda aidanud Kristuse kannatusloo sügavamale mõistmisele ja Deuterokesajat on õigusega nimetatud vana testamendi evangeeliumikirjutajaks. Nii viib vana Testament lõpuks arusaamisele, et Jumal vabastab oma rahva tema päästja – Messia kaudu. (Milne & Walters 1982: 1052)

Jumal juhhib uut Iisraeli Taaveti võsu, Messia-kuninga kaudu:

*„Oh, et Iisraelile tuleks **pääste** Siionist! Kui Issand oma rahva vangipõlve pöörab, siis hakkab Jaakob ilutsema, Iisrael saab rõõmsaks”* (Ps 14: 7, vt ka Ps 69: 36);

*„Tema päevil **päästetakse** Juuda ja Iisrael elab julgesti; ja see on nimi, millega teda hüütakse: „Issand, meie õigus”*” (Jr 23: 6, vt ka Jr 33: 16);

*„Ole väga rõõmus, Siioni tütar, hõiska, Jeruusalemma tütar! Vaata, sulle tuleb sinu kuningas, õiglane ja **aitaja**”* (Sk 9: 9a).

Päästmistegu ei saa vaadelda ainuüksi kui ajaloos juhtunut, vaid Jahve annab päästetootuse enne, kui ta päästab (vt nt Js 43: 11–12). Jumal on ustav oma sõnale, viies selle täide. Hiljem tõlgendatakse seda päästmistegu ja kuulutatakse sellest. Päästmistegu on niisiis määrav igale põlvkonnale ja päästmisest kuulutamine toetab ning kinnitab usaldust Jumala vastu. (Hartley 1991: 415)

*„Kui armsad on mägede peal sõnumitooja sammud. Ta kuulutab rahu, toob häid sõnumeid, kuulutab **päästet** Siionile: „Sinu Jumal on kuningas!”*” (Js 52: 7).

Kui Iisrael on hajutatud maailma kõikide rahvaste sekka, kogeb ta veelkord Issanda oma Jumala päästet, mis juhatab **rahvusliku, ühiskondliku** ja ennekõike **vaimuliku uuestisünnini**:

*„Vaata, Issand on kuulutanud maa ääreni: Õelge Siioni tütrele: Vaata, su **pääste** tuleb! Näe, temaga koos on ta palk ja tema ees on ta töötasu”* (Js 62: 11);

*„Aga sina, mu sulane Jaakob, ära karda, ja Iisrael, ära ehmu! Sest vaata, ma **päästan** sind kaugelt ja sinu soo tema vangipõlvemaalt. Jaakob tuleb tagasi ning elab rahu ja muretult, ilma et keegi teda hirmutaks”* (Jr 46: 27).

Päästmine saab lõpuks ülemaailmseks: kõik maailma ääred saavad seda näha (Js 25: 6–10a). Piibli õpetusele lõplikust ülemaailmsest päästmisest on iseloomulik, et põhjus, miks päästmine on vajalik, on Jumalast loobumine, seega pattulangemine. Päästmise kaudu toob

Jumal kogu oma loodu algupärasesse olukorda, tervendab ta kõigist pattulangemise hävitavatest mõjudest ja taastab kooskõla, terviklikkuse, tervise, õnne jne (Js 11: 1–10, 12: 1–6; Hs 47). (IRT 1991: 79)

2. PÄÄSTMISE SISUST UUES TESTAMENDIS SEOSES ERINEVATE KREEKA SÕNADEGA

Selles peatükis uurin esmalt päästmisega seotud kreeka sõnu, nende tähendusvälju ja esinemissagedust uues testamendis. Seejärel käsitlen sõnade esinemiskontekste ning erinevaid päästmisega seotud küsimusi. Alapeatükkide jaotuses lähtun esimese peatüki jaotusest.

2.1. Päästmisega seotud kreeka sõnad

Kui põhiline päästmist märkiv heebrea tüvi on **נצח**, siis kreeka keeles on selleks verb **σώζω** ja sellega seotub substantiivid **σωτήρ**, **σωτηρία**, **σωτήριον**, **σωτήριος** ja liitverb **διασώζω** (vt esinemissagedust tabelist 2). Teine päästmist tähistav verb on **ῥύομαι** (vt tabel 2), mille esinemissagedus uues testamendis on palju väiksem. (Harris 2003: 762)

Verbi **σώζω** tähendusvälja jäävad 'säilitama tervena', 'alal hoidma', 'päästma', 'ohust päästma, endist turvalisust ja heaolu taastama', 'kahjustamatult hoidma', 'tervendama', 'terviklikuks tegema', 'uuesti looma', 'vabastama', 'kaitsma'. Substantiivid väljendavad samu tähendusnüansse: **σωτήρ** 'päästja', 'vabastaja', 'alalhoidja'; **σωτηρία** 'vabastamine', 'pääste', 'pääsemine', 'alalhoidmine', 'päästmisseisund', 'päästmissündmus', **σωτήριον** 'päästmine', 'päästmisviis', 'päästmis-sõnum'; **σωτήριος** 'päästmise toomine', 'päästmine'. Liitverb **διασώζω** kannab tähendust 'päästma täielikult ohust', 'vabanema millestki', 'alal hoidma', 'tooma millestki turvaliselt läbi', 'tervelt läbi viima', 'tervendama', 'päästma'. Viimane esineb uues testamendis 8 korral. Välja arvatud Mt 14: 36 ja 1Pt 3: 20, esineb see üksnes Luuka kirjutistes. (IRT 1991: 80; Marshall 1992: 720; Harris 2003: 762; GEL 1989: 61, 240–242; Busse 1990: 313)

Verbi **ῥύομαι** tähendusväljas on järgmised tähendused: 'enda juurde tõmbama', 'ohust välja tõmbama', 'kaitsma', 'päästma', 'vabastama' (IRT 1991: 80; Marshall 1992: 720; GEL 1989: 241; Kasch 1993: 998–999). Mitmete **ῥύομαι** esinemiste taustaks uues testamendis on vana testamendi kasutus, mida väljendab vana testamendi tsiteerimine (nt Mt 27: 43 – Ps 22: 9; Rm 11: 26 – Js 59: 20), selge mõtte laenamine (nt Lk 1: 74 – Ps 97:

10; 2Tm 3: 11 – Ps 34: 20; 2Ts 3: 2 – Js 25: 4) või võimalik mõtte laenamine (2Kr 1: 10 – Ps 56: 14; Ii 5: 19–20) (Lichtenberger 1994: 214).

Septuagintas on kreeka verb $\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$ ja selle tuletised enamasti $\psi\chi\iota$ vasteks, $\delta\iota\alpha\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$ aga $\mu\lambda\epsilon\tau$ vasteks (viimase vasteks võib olla ka $\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$). $\rho\acute{\upsilon}\omicron\mu\alpha\iota$ on enamasti tüve $\lambda\upsilon\lambda$ vasteks. Teiseks tüve $\lambda\upsilon\lambda$ vasteks on $\acute{\epsilon}\xi\alpha\iota\rho\acute{\epsilon}\omega$. Seda verbi on kasutatud uues testamendis vaid 8 korral tähenduses ‘välja võtma, tõmbama’, ‘eemaldama’, ‘vabaks laskma’, ‘vabastama’, ‘eraldama’, ‘välja valima’, ‘päästma’. Viimane tähendus esineb järgmistes kirjakohtades: Ap 7: 10.34, 12: 11, 23: 27. Mõnikord on tüve $\lambda\upsilon\lambda$ vasteks ka $\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$. (Bergmann 1976: 97; Botterweck & Ringgren 1987: 595; Fohrer 1988: 1132; Kasch 1988: 988; Lambrecht 1990: 1; GEL 1989: 241)

Tabel 2. Verbi $\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$, sellega seotud substantiivide, liitverbi $\delta\iota\alpha\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$ ning verbi $\rho\acute{\upsilon}\omicron\mu\alpha\iota$ esinemine uue testamendi raamatutes („Konkordanz zum Novum Testamentum Graece” 1987 järgi)

	$\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$	$\sigma\omega\tau\eta\rho$	$\sigma\omega\tau\eta\rho\acute{\iota}\alpha$	$\sigma\omega\tau\eta\rho\iota\omicron\nu$	$\sigma\omega\tau\eta\rho\iota\omicron\varsigma$	$\delta\iota\alpha\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$	$\rho\acute{\upsilon}\omicron\mu\alpha\iota$	Kokku
Mt	16					1	2	19
Mk	15		1					16
Lk	17	2	4	2		1	1	27
Jh	6	1	1					8
Ap	13	2	6	1		5		27
Rm	8		5				3	16
1Kr	9							9
2Kr	1		4				3	8
G1								0
Ef	2	1	1	1				5
Fl		1	3					4
K1							1	1
1Ts	1		2				1	4
2Ts	1		1				1	3
1Tm	4	3						7
2Tm	2	1	2				3	8
Tt	1	6			1			8
Fm								0
Hb	2		7					9
Jk	5							5
1Pt	2		4			1		7
2Pt		5	1				2	8
1Jh		1						1
2Jh								0
3Jh								0
Jd	2	1	1					4
Ilm			3					3
Kokku	107	24	46	4	1	8	16	207

Päästmise tähendusvälja kuuluvaid sõnu esineb uues testamendis 207 korral. Sõnade kasutus on sagedaim Luuka evangeeliumis ja Apostlite tegudes (mõlemas esineb sõnu 27 korral, vt tabel 2). Üle 10 korra esineb päästmisega seotud sõnu Matteuse ja Markuse evangeeliumis (vastavalt 19 ja 16 korda) ning Rooma kirjas (16 korda). Mujal on sõnade esinemus väiksem või puuduvad siin käsitletavat sõnad üldse (vt tabel 2).

Vaatamata sellele, et päästmisega seotud sõnad esinevad ülekaalukalt evangeeliumites, ei ole see seal domineeriv sõnarühm (samal viisil nagu seda on näiteks Jumala riik). See on eriti ilmne Markuse evangeeliumis. Matteus seostab Jeesuse tulemise tema päästja rolliga, aga ei arenda terminoloogiat oluliselt. Luukas peab seda teemat tähtsaks sünninarratiivides ega kaota sejärel seda mitte kunagi silmist, aga terminoloogia kohta ei saa öelda, et see oleks seal esileküündiv. Johannese evangeeliumis hõlvab see sõnarühm küll väiksema, kuid paljutähendusliku osa. (Marshall 1992: 724)

Päästmise keel saab nähtavaks erinevates uue testamendi raamatutes erinevate nüansside kaudu. Paulusel on $\sigma\omega\zeta\omega$ ja $\sigma\omega\tau\eta\rho\acute{\iota}\alpha$ ilmselt üsna kavatselt piiratud inimese ja Jumala vahelise suhtega. Kui Paulus viitab teistele ohtudele, millest vabastamist ta Jumalalt palub ja vastu võtab, siis ta kasutab verbi $\rho\acute{\upsilon}\omicron\mu\alpha\iota$. Pauluse $\sigma\omega\zeta\omega$ kasutamisele on iseloomulik, et verb viitab nii apostli kui ka teiste kristlaste oleviku misjonipüüdlustele, aga ka Jumala otsusele tulevikus. Esimene puudutab inimese kuulumist kogudusse kui Kristuse ihusse, teine inimese igavest päästmist. (Foerster 1993: 992; Radl 1994: 321)

Piibellikuses kasutuses on päästmine üldtermin, mis märgib igasugust kasu, füüsilist või vaimset, mida Jumal laseb armuliselt osaks saada inimestele. Heebrea verbi הִשִּׁיעַ (יִשַׁע hif) ja kreeka verbi $\sigma\omega\zeta\omega$ kasutus, nii füüsilise kui ka vaimse tervenemise suhtes, peegeldab piibli holistlikku vaadet päästmisele. Selle võib kokku võtta heebrea terminisse שְׁלוֹמ 'rahu', mis viitab isiklikule terviklikkusele ja heaolule igas suhtes. Uue testamendi kreeka keeles saab päästmine ($\sigma\omega\tau\eta\rho\acute{\iota}\alpha$) tähenduse 'loodu puutumatu, terve ja täiusliku oleku säilitamine või terve ja täiusliku oleku taastamine'. $\sigma\omega\tau\eta\rho\acute{\iota}\alpha$ algne vana testamendi värving tuleb uues testamendis esile mitmetes vana testamendi tsitaatides (nt Lk 1: 69 – Ps 132: 17; Ap 13: 47 – Js 49: 6; 2Kr 6: 2a – Js 49: 8 jt). Lõplik päästmine tähendab uues testamendis nii nagu ka vanas testamendis kõige tagasipöördumist algupärasesse, õigesse, sellele loomises mõeldud olukorda ja pattulangemise kõikide hukatuslike tagajärgede tühjakstegemist. Päästmise lõplik eesmärk on nii ülestõusmiskirkus kui ka täiuslik osadus Jumalaga uues loodus. (Harris 2003: 762; IRT 1991: 80; Schelkle 1994: 327)

Päästelooliselt vaadatuna on päästmisel **kolm tahku**. See on täitunud tõsiasi: kes usub, on päästetud. Ta on vabastatud patu hukkamõistust ja karistusest ning tal on eluosadus Jumalaga Kristuses ja osasaamine tema elust. Usklik on õigeaks mõistetud. Päästmine on siiski ka jätkuv: usklik saab päästetud lakkamatult, saades pühitsetud Kristuse täiusliku sarnasuse poole. Päästmise lõpp-periood kuulub tulevikku: usklik päästetakse Jeesuse saabumisel ja ta kogeb kirkastumist. (IRT 1991: 81)

2.2. Jumal toob pääste Jeesuses Kristuses

Nii vana kui uue testamendi tuum on kuulutus, et pääste annab Jumal: ühel juhul eksoduses, mis tõi kaasa füüsilise vabanemise; teisel juhul ristil, mis tõi kaasa vaimse vabanemise (Harris 2003: 763).

Nimi Ἰησοῦς 'Jeesus' on kreeka vorm heebreakeelsest nimest יֵשׁוּעַ 'Jeesua', mis on hilisem lühendatud vorm nimest יְהוֹשֻׁעַ 'Joosua'. Nimi tähendab 'Issand päästab' (Harris 2003: 762). Pidades silmas σωζω ja σωτηρία kui kesksete päästmisega seotud mõistete olulisust uues testamendis ja nende sagedast kasutust (esimesel 107, teisel 46 esinemisjuhtu), tõstatub küsimus σωτήρ'i 'päästja' suhteliselt harvast kasutusest (24 esinemisjuhtu, vt tabel 2 lk 40). Oscar Cullmann (1963: 242) arvab, et uues testamendis tuleb vähemalt seal, kus võib eeldada teadmisi heebrea keelest, võtta arvesse isikunime Jeesus tähendust selle algupära kui tiitli σωτήρ Ἰησοῦς pärast. Tegelikult tähendas Jeesus juudi kõrvadele sama, mis σωτήρ, mis võib seletada, miks tiitel σωτήρ ei saanud Jeesuse aunimetuseks Palestiinas: seda kasutades oleks pidanud kordama isikunime Jeesus. Teine seletus, miks tiitlit σωτήρ Jeesuse puhul enamasti ei kasutatud, võib olla see, et sellega nimetati inimlikke valitsejaid (nt keisreid), tahtes anda neile jumalikku staatust või au. (Van Aarde 2005: 9; Cullmann 1963: 239–240; Luter Jr. 1997: 1082; Foerster 1993: 1015)

Rääkides Jeesusest kui päästjast, omistavad evangelistid talle rolli, mis oli Jahvel judaismis. Kuigi see termin võis vanas testamendis kehtida ka maiste liidrite kohta (kohtumõistjad, kuningad), kasutati seda ülekaalukalt siiski seoses Jahvega. Nii päästmisplaan kui ka päästmisvahendid ja tulemused kuuluvad Jumalale, maailmakõiksuse valitsejale ja Kristusele. (Marshall 1992: 724; IRT 1991: 81) Päästmise ja päästetegude algatajaks on uues testamendis tihti Jumal või Jeesus, üksikutes näidetes Paulus (nt Rm 11:

14; 1Kr 9: 22, 10: 33; 1Ts 2: 16), teine kristlane (üldises tähenduses Jk 5: 20, kellegi abikaasa 1Kr 7: 16, Timoteos 1Tm 4: 16) või kogodus (Jd 23). (Radl 1994: 319)

Uues testamendis kasutatakse tiitlit σωτήρ 'Päästja' vaid 24 korral (16 korral viitab see Jeesusele ja 8 korral Isale) ja seda leidub vaid hilistes (kronoloogilises mõttes) raamatutes. Varakristlikes kirjutistes ei olnud *Päästja* Jeesuse tiitlitest kesksel kohal (erandiks on lõik Filippi kirjast). Esimest korda esineb see suhteliselt hilisel ajal Luuka ja Johannese evangeeliumi juhuslikes lõikudes (Lk 2: 11 ja Jh 4: 42), sagedamini karjasekirjades ja 2. Peetruse kirjas. Jeesus ei nimetanud ennast ise σωτήρ'iks (võimalike põhjuste kohta vt eestpoolt). Varakristluses mängis domineerivat osa tiitel κύριος 'Issand', mis oli „nimi üle kõigi nimede”. Seega ei ole üllatav, et σωτήρ esineb sageli kõrvuti κύριος'ega (vt Fl 3: 20; 2Pt 1: 11, 2: 20, 3: 2.18). Vana testamendi Jumala omadus *Päästja* kanti üle Jeesusele usu põhjal temasse kui ülestõusnud Issandasse. Nagu κύριος, eeldab ka tiitel σωτήρ Jeesuse maise töö lõpuleviimist ja selle kinnitamist tema ülendamisega. (Cullmann 1963: 238, 241–242; Schelkle 1994: 326)

Pastoraalkirjades kasutatakse tiitlit σωτήρ nii Jumala (6 korral, 1Tm 1: 1, 2: 3, 4: 10; Tt 1: 3, 2: 10, 3: 4) kui Jeesuse Kristuse kohta (4 korral, 2Tm 1: 10; Tt 1: 4, 2: 13, 3: 6). σωτήρ'i kümnest näitest kolm on 1. Timoteose, üks 2. Timoteose ja kuus Tiituse kirjas. Üksnes ühe korra (1Tm 4: 10) kasutatakse σωτήρ'i predikatiivselt, mujal esineb tiitel σωτήρ ήμῶν 'meie Päästja'. ήμῶν ei tähenda vaid seda, et Jumal on „meie Päästja”, vaid ka et ta on kõikide inimeste Päästja; σωτήρ tähendab, et Jumal on Päästja, keda me teame ja kellesse me usume. Tiitlit *meie Päästja* kasutatakse Tiituse kirja igas peatükis, esmalt Jumala suhtes (Tt 1: 3, 2: 10, 3: 4) ja siis mõne aja pärast Jeesuse suhtes (Tt 1: 4, 2: 13, 3: 6), mis on mõjus tunnistus Jeesuse kui Päästja jumalikkusest. Teistes Pauluse kirjades esineb see tiitel Kristuse kohta Efesose ja Filippi kirjas (mõlemas korra, vt Ef 5: 23; Fl 3: 20). Apostlite tegudes (Ap 5: 31, 13: 23) ja katoolsetes kirjades on see tiitel omistatud Jeesusele (2Pt 1: 1.11, 2: 20, 3: 2.18, 1Jh 4: 14). Katoolsetes kirjades kasutatakse seda tiitlit Jumala kirjeldusena üksnes Juuda kirjas (vt Jd 25). Varakristlikus kirjanduses kasutatakse seda tiitlit Jumala kohta harva (lisaks Juuda kirjale üksnes Lk 1: 47 ja 6 korral pastoraalkirjades). (Luter Jr. 1997: 1074, 1082–1083; Harris 2003: 763; Cullmann 1963: 242; Foerster 1993: 1016–1017)

Jeesusest kui Päästjast annab esmalt tunnistust tema nimi. Nii kuulutab ingel Maarjale Jeesuse ehk Päästja sünnist:

„Ära karda, Maarja, sest sa oled leidnud armu Jumala juures! Ja vaata, sa jääd lapseootele ja tood ilmale poja ja paned talle nimeks Jeesus” (Lk 1: 30–31, vt ka Mt 1: 21).

Maarja pöördub Jumala kui Päästja poole kiituslauluga:

„Ja Maarja ütles: „Mu hing ülistab Issandat ja mu vaim hõiskab Jumala, minu **Päästja** pärast, sest ta on vaadanud oma teenija madaluse peale.”” (Lk 1: 46–48a).

Siin on viide vanale testamendile (vt Ha 3: 18), mis näitab, et σωτήρ'i kasutamine Jumala kohta oli mõjutatud algul vana testamendi kasutusest. (Schelkle 1994: 326)

Maarja kiituslaulus väljendub selgelt, et Jumal on nii tema kui ka kogu rahva päästja. Jumala tegu kujutatakse võimsa teo terminites: võimuka ja uhke vastu (need, kes vastastavad end Jumalaga) ning vaese ja alandliku nimel (need, kes usaldavad Jumalat). Jumala tegevust nähakse osana pikast ajaloost. Selles väljendub Jumala armuline hool oma valitud rahva eest. (Marshall 1992: 723)

Ingel kuulutab ka karjastele Päästja sünnist. Siin viitab σωτήρ Kristusele ning see esindab hilisemat kristoloogiat. σωτήρ võtab kokku Kristuse kogu teenistuse ja eesmärgi. (Schelkle 1994: 327) Ingli sõnades on kokkuvõtlik tunnistus Kristusest:

„Ärge kartke! Sest vaata, ma kuulutan teile suurt rõõmu, mis saab osaks kogu rahvale, et teile on täna sündinud Taaveti linnas **Päästja**, kes on Issand Kristus” (Lk 2: 10–11).

Mida Matteus ütles ülimal lühidusega (vt Mt 1: 21), seda väljendab Luukas laiemal lõuendil. Kõrgelennuline keel viitab mitte ainult Jeesuse päritolule, tema messiaanlikkusele ning positsioonile Issandana, vaid ka sellele, et ta on Päästja. (Marshall 1992: 723)

Jeesus ise tunnistab, et ta on tulnud maailma päästma:

„Mina olen tulnud valguseks maailma, et ükski, kes usub minusse, ei jääks pimedusse. Ja kes iganes mu sõnu kuuleb ega pea neist kinni, selle üle ei mõista mina kohut, sest ma ei ole tulnud maailma üle kohut mõistma, vaid maailma **päästma**” (Jh 12: 46–47).

Johannese järgi tuleb inimene päästa vaimse teadmise puudusest ja pimedusest, selleks et inimene oleks võimeline nägema ja tundma Isa Pojas (Van der Watt 2005: 107).

Inimesed **tunnistavad** Jeesuse päästest:

1) pühakojas võtab **Siimeon** Jeesuse sülle ja väljendab oma rõõmu päästest:

„Issand, nüüd sa lased oma sulasel lahkuda rahus oma ütlust mööda, sest mu silmad on näinud sinu **päästet**, mille sa oled valmistanud kõigi rahvaste silme ees ...” (Lk 2: 29–31);

2) **Peetrus** ja **Johannes** tunnistavad Suurkohtu ees neile, kes Jeesuse kui „nurgakivi on tunnistanud kõlbmatuks”, et nad on tervendanud „Jeesuse Kristuse, Naatsaretlase nime abil” (vt Ap 4: 10):

„Ja kellegi muu läbi ei ole **päästet**, sest taeva all ei ole antud inimestele ühtegi teist nime, kelle läbi meid **päästetaks**” (Ap 4: 12).

Teiselgi korral astub Peetrus koos teiste apostlitega Suurkohtu ette, sest nad olid vaatamata keelule õpetanud Jeesuse nimel. Apostlid kostavad:

*„Jumal on just tema oma parema käega ülendanud Juhiks ja **Päästjaks**, andma Iisraeli rahvale meelesparandust ja pattude andeksandmist” (Ap 5: 31, vt ka Ap 13: 23).*

Siin esinevad paralleelselt ἄρχων (‘valitseja, juht’) ja σωτήρ. See viitab nii juudi messiaootusele kui Jeesuse tuleku tähendusele. Jeesus tuli vabastama pattudest, mitte Rooma võimu alt. (Foerster 1993: 1015–1016)

3) **Sakarias** kiidab Jumalat, kes on „ärganud **päästesarve** oma sulase Taaveti soost” (vt Lk 1: 69);

4) **Johannese** esimese kirja ühekordne tiitli Päästja kasutus rõhutab päästmise üldist pakkumist, mis on Jumala inimkonnale suunatud algatava armastuse keskpunktiks – Jumal läkitas oma Poja (vt 1Jh 4: 9). Päästmise on teinud kättesaadavaks Jeesus kui Päästja.

*„Ja me oleme näinud ja tunnistame, et Isa on läkitanud Poja maailma **Päästjaks**. Kes iganes tunnistab, et Jeesus on Jumala Poeg, selles püsib Jumal ning tema püsib Jumalas” (1Jh 4: 14–15, vt ka Jh 4: 42).*

Kuigi sõna esineb kirjas vaid ühel korral, on päästmine põimitud teiste teemadega. Kiri keskendub igavese elu praeguse kogemise kinnitamisele (vt nt 1Jh 2: 24–25, 3: 14, 5: 10–13). Inimesed saavad „igavese elu” usu kaudu Jumala Pojasse (vt nt 1Jh 5: 13). Nad võivad teada, et nad on Jumala lapsed Jumalast sündimise kaudu (vt nt 1Jh 3: 9, 5: 1–5). Neil on osadus temaga ja üksteisega, mis väljendub armastuses Jumala ja ligimese vastu (vt nt 1Jh 1: 6–7, 2: 10, 4: 7). (Luter Jr. 1997: 1083; Van der Merwe 2005: 438–440, 449, 454)

5) Jeesus on läbi ristisurma ja ülendamise igavese pääste allikas ja pääste rajaja. Sellest annab tunnistust **Heebrea kiri**, millele on iseloomulik, et saabuvat päästet nähakse juba olevikulisena. Jeesus on täiuslikuks saanud kannatuse kaudu.

*„Ja olles küll Poeg, õppis ta kuulekust selle läbi, mida ta kannatas. Ja kui ta oli saanud täiuslikuks, sai ta igavese **pääste** toojaks kõigile, kes on talle kuulekad ...” (Hb 5: 8–9);*

*„Sest Jumalale, kelle päralt on kõik ja kelle läbi on kõik, oli kohane, et ta teeks kannatuse kaudu täiuslikuks nende **pääste** Rajaja, selle, kes viib kirkusse palju lapsi” (Hb 2: 10);*

*„Jeesusel on aga selle tõttu, et ta jääb igavesti, muudetamatu preestriamet. Just seepärast ta võibki päriselt **päästa** neid, kes tulevad Jumala ette tema läbi ...” (Hb 7: 24–25a);*

Heebrea kirja autor kujutab Jeesust nii kangelasliku vabastaja kui ka alandliku ülempreestrina. Need kaks Kristuse päästva töö mõõdet peegeldavad inimese keerukat olukorda, milles Jumala eesmärgid täide viiakse. (Foerster 1993: 996, Koester 2005: 365)

6) taevas ülistatakse Jumalat pääste eest:

*„**Pääste** on meie Jumalal, kes istub troonil ja Tallel!” (Ilm 7: 10b, vt ka 12: 10, 19: 1).*

Ilmutuse raamatus, kus kasutataksegi kolmel korral vaid substantiivi σωτηρία, on päästmisel sarnaselt vana testamendiga võidu nüanss – kuulutatakse, et pääste kuulub Jumalale. Jumal on pääste algpõhjus ja teda kiidetakse lõpuleviidud päästmise eest. (Foerster 1993: 998, Du Rand 2005: 469)

2.3. Päästmise lähteks on Jumala arm ja armastus Jeesuses Kristuses

Päästmine on täielikult Jumala töö. Inimesel ei ole mingit võimet end päästa. Päästmine tuleb Jumala vaba ja armulise valiku kaudu. Jumala arm on Issanda Jeesuse Kristuse päästetöö kaudu osutatud armutegu – Jeesus sai inimeseks patuste pärast. Jumala pääste and ei ole midagi vähemat kui tema armulise ja halastava loomuse väljendus. Inimene saab päästetud Jumala armust ja armastusest, mitte tegudest. Aga hoolimata sellest ei saa keegi päästmisest osa usuta. Päästev usk on Jumala and (mitte inimlik saavutus), aga see kingitakse vaid neile, kes ei tõmbu eemale ega paaduta oma südant. Nii ei saa päästmine ega päästmiskindlus olla kunagi iseenesest mõistetavad. (Joubert 2005: 202–203; IRT 1988: 118–119)

Uues testamendis on Jumala armust saanud peamõiste. Keskne armu tähistav sõna on χάρις ‘arm’, ‘meeldivus’, ‘soosing’, ‘heasoovlikkus’, ‘armuand’, ‘tänu’ (IRT 1988: 117). Septuagintas kasutatakse seda enamasti sõna ἡν̄ vastena. Mõistes χάρις on saanud uustestamentlik jumalasuhe kvalitatiivse määratluse. Armu Jumal ei ole kunagi elust isoleeritud, vaid on aluseks sellele, mis on hea ja armuline. χάρις sisaldab häid sõnumeid (vt Lk 4: 22; Jh 1: 15–17; Ap 14: 3). Arm on Jumala kuningriigi tõeline eristumärk. Kuigi Jeesus ise ei kasuta mõistet χάρις, väljendavad tema sõnad ja teod Jumala armu.

Pauluse kirjades on χάρις osa kirjutamisstiilist. Paulus kasutab terminit algustervituses ja kirjade sissejuhatuses, aga ka kokkuvõtte õnnistussõnades (nt 2Kr 1: 2–3, 13: 13; 1Tm 1: 1–2, 6: 20–21; Tt 1: 4, 3: 15 jne). Ta seob selle oma apostli kutsumisega (Ap 20: 24; 1Kr 15: 10; Gl 1: 15–16; Ef 3: 2.7–8). Ta seob armu mitte ainult Jumala, vaid ka Kristusega, kelle läbi on inimesel ligipääs armule ja rahu Jumalaga (vt Rm 5: 1–2; 2Kr 8: 9). Inimene saab ennast anda Jumala armu hooleks (vt Ap 14: 26, 15: 40). Kristusest eemaldumine tähendab aga armust äralangemist (vt nt Gl 5: 4). (Joubert 2005: 191, 197; IRT 1988: 118–119)

Jumala armastust väljendav kreeka sõna on ἀγάπη ‘armastus’, ‘sügav kiindumus’, ‘hool’. Septuagintas kasutatakse seda tavaliselt sõna אַהֲבָה vastena, harvem sõna אַהֲבָה

vastena. Uues testamendis saab Jumala armastus üha valitsevama koha. Jumala päästetöö rajaneb tema armastusel. Jumala armastus väljendub kõige täiuslikumana Kristuses. Poeg on Jumala igavese armastuse kehastus ajas, Kristuses saab Jumala armastus inimesed kätte (vt nt Jh 17: 22–23.26; Rm 5: 8–9, 8: 35.38–39; Gl 5: 6) ning nii seatakse inimesed ka uude suhtesse ligimesega (vt nt Mt 22: 37–40; Jh 13: 34–35; 1Jh 4: 19–21). Jumala armastus valatakse usklite südamesse Püha Vaimu kaudu ja nad saavad kindluse lõplikust päästmisest (vt nt 1Jh 4: 16–18; Rm 5: 5). Uskuv kogudus, keda Jumala armuline armastus ἀγάπη vabastab, saab osa jumalikust, taevalikust armastusest. See on ennastohverdav armastus, mis haarab endasse kõik, vaenlasedki; isekad kavatsused on sellest kaugel. See on teeniv armastus, mis ei otsi omakasu (vt 1Kr 13: 4jj) ja mis puudutab inimesi, kes ei ole seda ära teeninud. (IRT 1991: 204–206; Quell 1988: 8)

Johannes ei räägi nii tihti armust kui seda teeb näiteks Paulus, sest tema armastuse mõiste (mis on Johannese peamõiste) sisaldab iseenesest armu mõistet. Kogu Kristuse töö esitatakse Jumala armastuse teona (vt Jh 3: 16–17.35–36). Aga ka Johannese järgi väljendab arm Jumala totaalset päästmistegelikkust ja sünnitab osadust pattude andeksandmise alusel (vt nt Jh 1: 14.16–17). (IRT 1988: 119; IRT 1991: 205–206)

Nii nagu vanas testamendis on ka uues testamendis armuga tihedalt seotud mõisteks halastus, mida märgib sõna ἔλεος ‘halastus’, ‘kaastunne’. Septuagintas kasutatakse seda enamasti sõna ἔλεος, harvem sõna ἰσχυρία vastena. ἔλεος hõlmab Jumala halastust, aga sageli ka suhtumist, mida Jumal inimeselt nõuab (vt nt Mt 9: 13, 23: 23). Viimast väljendab kujukalt halastaja samaarlase suhtumine (vt Lk 10: 36–37). Jeesus nimetab halastajaid õndsateks (vt Mt 5: 7). Inimene kogeb halastust, pöördudes Issanda poole. See avaldub pimedas Bartimeuse appihüüus: „Taaveti Poeg, halasta minu peale!” (Mk 10: 47–48) ning Pauluse tõdemustes (vt nt 1Tm 1: 12–13.16; Fl 2: 27). Inimesele esitatud halastuse nõue toetub Jumala halastusele (vt Mt 18: 33). Võrreldes judaismiga on siin uus joon see, et Jumala halastust tuntakse Kristuses ja Kristuse kaudu. (Bultmann 1988: 223)

Selles suhtes, mis on päästmise lähteks, tekkis küsimusi algristikoguduse päevil. Paulusel ja Barnabasel tuli minna Jeruusalemma tüliküsimuse pärast, mis oli tõusnud just päästmise pinnalt (vt Ap 15: 1jj). See tüliküsimus suunas vähemalt algselt tähelepanu sellele, millel rajaneb koguduse liikmeks olemine – kas ümberlõikamisel või armul (Radl 1994: 321). Oli neid, kes hakkasid õpetama, et päästmise eeltingimuseks on

ümberlõikamine. Nende vastu ja paganate poolt kuulutab apostlite ja vanemate nõupidamisel Peetrus, kes tunnistab, et tema, Paulus ja Barnabas on päästetud armu läbi:

„Ent meie usume end **päästetud** olevat Issanda Jeesuse **armu** läbi samal kombel nagu nemadki” (Ap 15: 11).

Inimene saab päästetud armust, mitte tegudest. Arm esindab päästmisviisi, mis on järsult vastupidine Seaduse (tegudega teenitud õiguse ja enda vabastamise) päästmisviisile. Õigeksmõistmine tugineb Jumala armule, Seadusest ei ole siin kasu. Seaduse mittetõhususe põhjuseks on ἀμαρτία ‘patt’ (vt Rm 7: 7–12, 8: 1jj). (Joubert 2005: 198; IRT 1988: 119)

Inimene – nii juut kui kreeklane – on patu võimu all (vt nt Rm 3: 9–11) ning vajab Jumala armu ning andeksandmist. Ta mõistetakse õigeks (δικαίωω), kui ta võtab vastu Jumala õiguse (δικαιοσύνη) tema väe ja päästena Jeesuses Kristuses. See vastuvõtmine toimub usu läbi. Õigeksmõistmises asetatakse inimene õigesse suhtesse Jumalaga. Õiglus ja arm on elavalt ühendatud kõigiks aegadeks ja kõige sügavamal tasandil. Jumala õigus on Kristuse päästeteos samaaegselt kohtulik ja armuline. (Schrenk 1988: 171, 173)

Nii seob Paulus Jumala õiguse evangeeliumi ja usuga:

„Sest ma ei häbene evangeeliumi, see on ju Jumala vägi **päästeks** igaihele, kes usub, juudile esmalt ja siis kreeklasele. Sest Jumala **õigus** on ilmunud evangeeliumis usust usku, nii nagu on kirjutatud: „Aga **õige** (δικαίος) jääb usust elama!”” (Rm 1: 16–17, vt ka Gl 3: 11).

Peetruse kirja algustervituses tulevad samuti kõrvuti esile õigus ja usk:

„neile, kelle osaks on saanud meie omaga sama kallis usk meie Jumala ja **Päästja** Jeesuse Kristuse **õiguse** läbi: „**Arm** ja rahu saagu teile rohkesti Jumala ja Jeesuse, meie Issanda tundmise kaudu!”” (2Pt 1: 1–2).

Paulus räägib armust ja õigekssaamisest ka Püha Vaimu ja igavese elu kontekstis:

„Seda Vaimu on ta meie peale ohtralt valanud Jeesuse Kristuse, meie **Päästja** läbi, et meie, tema **armust õigeks saanud**, oleksime igavese elu pärijaiks lootuse põhjal” (Tt 3: 6–7).

Jumala armu ja päästet on kogetud minevikus, kogetakse olevikus ja tulevikus. Tihti on need mõisted omavahel läbi põimunud. Ehkki Paulusele on päästmine peamiselt tulevikuga seotud ehk eshatoloogiline mõiste, ulatub see samuti olevikku. Eshatoloogiline „praegu” sai alguse Kristuse läkitamisega siia maailma. (Foerster 1993: 993–994; Bultmann 1988: 223).

„Aga olles kaasabilised me manitseme teid, et te Jumala **armu** (χάρις) ilmaasjata vastu ei võtaks, ta ütleb ju: „Ma olen sind kuulnud soodsal ajal ja aidanud sind **päästepäeval**.” Ennäe, nüüd on ülisoodus aeg! Ennäe, nüüd on **päästepäev!**” (2Kr 6: 1–2);

„Kui aga Jumala, meie **Päästja** heldus ja inimesearmastus ilmus, siis ta **päästis** meid – mitte õiguse tegude tõttu, mida meie nagu oleksime teinud, vaid oma **halastust** (ἔλεος) mööda, uuestisünni pesemise ja Püha Vaimu uuendamise kaudu” (Tt 3: 4–5).

Arm ja usk (πίστις) kuuluvad lahutamatult kokku, olles antiteesiks seadusele (νόμος). Usu kaudu võtab inimene armu vastu ja usu kaudu mõjutab see inimese elu tervikuna. Paulus tunnistab armust osasaamisest. Tehes seda, asendab ta tavalises kolmikus lootuse armuga ja seob armu päästmisega. (Conzelmann 1988: 1304–1305)

*„Aga meie Issanda **arm** on olnud üliväga suur koos **usu** ja armastusega, mis meile on antud Kristuses Jeesuses. Ustav on see sõna ja väärrib igati vastuvõtmist, et Kristus Jeesus on tulnud maailma **päästma** patuseid, kelle seast esimene olen mina” (1Tm 1: 14–15);*

*„Sest teie olete **armu** läbi **päästetud usu** kaudu – ja see ei ole teist enestest, vaid see on and Jumalalt – mitte tegudest, et ükski ei saaks kiidelda” (Ef 2: 8–9, vt ka Ef 2: 4–5).*

Juuda kiri kutsub üles ootama Jeesuse Kristuse halastust igaveseks eluks (vt Jd 20–21) ja osutama halastust:

*„Ja **halastage** (ἐλεῶ) nende peale, kes kahtlevad, **päästke** neid tulest välja kiskudes. Teiste peale **halastage** aga kartuses, vihates lihaliku loomuse poolt rüüetatud rüüdkki” (Jd 22–23).*

Jumala armust võivad kõik inimesed osa saada:

*„Jah, Jumala **arm** on ilmunud **päästvana** kõigile inimestele ...” (Tt 2: 11).*

Jumal kutsub inimesi oma armu järgi, mitte tegude järgi:

*„kes on meid **päästnud** ja kutsunud püha kutsega, mitte meie tegude järgi, vaid omaenese kavatsuse ja **armu** järgi, mis meile on antud Kristuses Jeesuses enne igavesi aegu ...” (2Tm 1: 9).*

Kes sellele kutsele vastavad, kogevad jätkuvalt oma elus Jumala armu. Nad elavad Jumala headuse ja armu toimimisas, mis on saanud oleviku „eshatoloogiliseks tõelisuseks” Kristuse surma ja ülestõusmise kaudu. (Joubert 2005: 191; Malherbe 2005: 333)

2.4. Päästmine nõuab inimeselt vastust

Päästmine on seotud Jumala sõna kuulmise ja Jeesuse vastuvõtmisega. Ilma inimese konkreetse vastusega jääb Jumala arm vaid teoreetiliseks võimaluseks. Jeesuse tegevus (õpetamine, tervendamine, kurjade vaimude väljaajamine, surnuist ülesäratamine) näitab, et sellele võib reageerida kolmel moel. Mõned vastanduvad ja tõukavad Jeesuse eemale. Mõned kahtlevad ega ole suutelised otsustama. Mõned usuvad ja lähevad oma vajadustega tema juurde, järgivad teda ja leiavad taastamise. Nii taastab päästmine suhte Jumalaga. Päästev usk ei saa olla lihtsalt intellektuaalne, vaid peab olema eksistentsiaalne, mõjutades inimese tegusid. (Steyn 2005: 86; Van der Watt 2005: 101, 119; Joubert 2005: 204)

Päästmise keskmes on Jeesuse ristisurm ja ülestõusmine – see teeb päästmise kättesaadavaks. Nii kuulutatakse ja pakutakse inimestele evangeeliumi, mis on „Jumala vägi päästeks igäihele, kes usub” (vt Rm 1: 16; 1Kr 1: 18). Päästmises sisaldub Jumala

kutse ning inimese vastus sellele. Nii saab patune inimene päästetud, kui ta hüüab appi Issanda Jeesuse nime, ja see toob kaasa sisenemise Jumala riiki ja kuulumise kogudusse kui Kristuse ihusse. Samas on päästmine jätkuv protsess, kus inimene, kes on end üle andnud Jumalale, kogeb vabastamist patust ja liigub kristliku täisea poole (vt Ef 4: 13; Kl 1: 28–29). (Harris 2003: 765; IRT 1991: 81)

Nii nagu vanas testamendis, on ka uues testamendis päästmiskogemusega seotud järgmised mõisted: *meeleparandus*, *usk* ja *sõnakuulelikkus*. **Meeleparandus** muudab hoiaku Jumala suhtes. See omakorda kutsub esile käitumise muutumise, eriti pattude ülestunnistamise ja nendest lahtiütlemise näol (vt Mt 3: 6.8; Ap 3: 19–20, 17: 30). **Usk** sisaldab usku Jumalasse ja Jeesusesse Kristusesse (vt Jh 20: 31, 14: 1; Ap 20: 21). Siin ei ole tegemist kahe võistleva uskumise objektiga, vaid uskuda Jeesusse tähendab uskuda Jumalasse; Kristuses päästab Jumal inimese (vt Jh 12: 44). Erinevates piiblikohtades avalduvad selgelt **usu kaks külge**: evangeeliumi sõnumi vastuvõtmine ja pühendumine Kristusele (vt Rm 10: 9; Jh 6: 35; Ap 10: 43). Loomuliku ja vajalikuna kaasneb meelega paranduse ja usuga ka ristimine (vt Mt 28: 19; Ap 2: 38). **Sõnakuulelikkus** hõlmab Kristuse käskude, eriti armastuse käsu, silmaspidamist (vt Jh 13: 34–35, 14: 15). (Harris 2003: 765)

Sellest, kuidas inimesed Jumalale vastavad, on uues testamendis mitmeid erinevaid näiteid. **Sakkeus** tunnistas oma pattu ja võtab Jeesuse rõõmuga vastu. Kuigi Sakkeus on patune, võidab Jeesus sõna ja tegudega kurja ning nii saab päästmine oleviku reaalsuseks kogu kojale (Schelkle 1994: 328). Sakkeuse kotas ütles Jeesus:

*„Täna on sellele kojale tulnud **pääste**, sest ka tema on Aabrahami poeg. Sest Inimese Poeg on tulnud otsima ja **päästma** kadunut”* (Lk 19: 9–10).

Olla kadunud tähendab surma ja olla päästetud tähendab elu. Päästmine ja leidmine toimub olevikus ja toob kaasa uue eluviisi alguse, milles inimene hülgab mineviku patused kombes. Sakkeuse loos on kokku võetud Luuka päästmisteoloogia, milles Inimese Poja ülesanne on otsida ja päästa kadunut; vabastada patust need, kes patu tõttu on lahutatud Jumalast. (Foerster 1993: 991; Marshall 1992: 723–724; Palva 1974: 198)

Vangivalvur saab Pauluselt ja Siilaselt vastuse oma põletavale küsimusele:

*„Isandad, mis ma pean tegema, et **pääseda**?” Aga nemad ütlesid: „Usu Issandasse Jeesusesse, siis **pääsed** sina ja su pere.” Veel samal öösel „ristiti tema ja kõik ta omaksed.”” (Ap 16: 30–31.33).*

Hermie C. van Zyl (2005: 149) on toonud välja, et Apostlite tegudes võib leida erinevaid päästmisega seotud mustreid (vt nt veel Ap 2: 37–38), kuid kui tahta märgata päästmise

korda, võib see olla järgmine: Jumal algatab, inimesed kuulevad päästesõnumit ja vastavad sellele.

Ka **Pauluse** kirjades avaldub selgelt, et päästmine nõuab inimeselt vastust:

*„Temas olete ka teie sellest ajast peale, mil te saite kuulda tõe sõna, oma **pääste** evangeeliumi ...”* (Ef 1: 13a, vt ka 1Tm 1: 15).

Paulus, kes on ise kogenud Jumala armu ja andestust, ütleb:

*„Kui sa oma suuga tunnistad, et Jeesus on Issand, ja oma südamel usud, et Jumal on ta üles äratanud surnuist, siis sind **päästetakse**, sest südamega usutakse õiguseks, suuga aga tunnistatakse **päästeks**”* (Rm 10: 9–10).

Kuigi **Jaakobus** on rohkem huvitatud praktilisest igapäevaelust kogukonnas, viitab ta mõnedele pääste aspektidele. Jaakobuse järgi on hing see, mis päästetakse. Jaakobus eeldab, et usk on kogukonnas, aga ta ei õhuta kogukonda uskuma, vaid usku praktiliselt näitama. Jaakobuse kirjas mängib usk otsustavat osa päästmisel. Päästmine leiab aset läbi elava usu, mis kinnitatakse tegude kaudu; tühi ja silmakirjalik usk ei päästa. (Botha 2005: 402, 404)

*„Seepärast pange maha kõik rüvedus ja rohke kurjus ning võtke tasaduses vastu sõna, mis teisse on istutatud ja suudab **päästa** teie hinge”* (Jk 1: 21, vt ka 5: 19–20);

*„Mu vennad, mis on sellest kasu, kui keegi ütleb: „Mul on usk!”, aga tegusid tal ei ole? Kas see usk suudab teda **päästa**?”* (Jk 2: 14).

Peetruse esimeses kirjas on päästmise keel oluline. Nii on päästmine oleviku reaalsus Jeesuses Kristuses. See päästmine, mis on „viimsel ajal valmis ilmuma” (vt 1: 5–6), on astunud praegusesse rõõmusõnumi kuulutamise kaudu (vt 1: 12). Ristimine väljendab inimese vastust evangeeliumile. Peetrus kasutab siin ristimise võrdpildina Noa pere päästmist, väljendades seda liitverbiga διασώζω (vt ka 1Pt 3: 20). (Barnett 1997: 1073)

*„Selle võrdkujuna **päästab** teidki nüüd ristimine, mis ei ole lihaliku rüveduse kõrvaldamine, vaid hea südametunnistuse taotlemine Jumalalt Jeesuse Kristuse ülestõusmise kaudu ...”* (1Pt 3: 21).

Peetrus seostab usu eesmärgi hingede päästmisega. Päästmist on ette kuulutanud juba prohvetid:

*„kui te võtate vastu usu eesmärgi – oma hingede **pääste**. Seda **päästet** on hoolega otsinud ja selle üle juurelnud prohvetid, kes on ennustanud seda armu, mis teile on tulnud”* (1Pt 1: 9–10).

Kui inimene on päästesõnumi vastu võtnud, tuleb tal selles **püsida** ja **kasvada**. Päästmisest osasaamisel ei ole oluline mitte ainult usk Kristusesse, vaid ka tunnistamine Kristusest. Paulus esitab korintlastele, kes on kuulnud ja vastu võtnud evangeeliumi (vt 1Kr 15: 1), retoorilise küsimuse:

„ja mille läbi te ka **pääsete**. Kas te peate kinni sõnadest, millega ma teile evangeeliumi kuulutasin? Muidu olete küll ilmaaegu saanud usklikuks” (1Kr 15: 2).

Paulus julgustab Timoteost:

„Pane tähele iseennast ja õpetust, jää kõigesse sellesse püsima, kui sa seda teed, siis sa **päästad** enda ja need, kes sind kuulevad” (1Tm 4:16, vt ka 2Tm 3: 14–15).

Paulus kirjutab filiplastele, et „püsimine ühes vaimus” ühendab Filippi kogudust ja apostlit; see on „pääste tähiseks”. Siin vastandatakse hukatus ja pääste, mis toob esile eshatoloogilise aspekti.

„Ainult käituge Kristuse evangeeliumi vääriliselt, ..., et te püsite ühes vaimus, võideldes evangeeliumi usu eest, ega lase vastastel end heidutada millegagi, mis on neile hukatuse, teile aga **pääste** tähiseks, ning seda Jumalalt” (Fl 1: 27–28).

Apostli äraoleku ajal peab kogudus vaeva nägema:

„... valmistage endile **päästet** kartuse ja värinaga! Sest Jumal on see, kes teist tegutseb, et te tahate ja toimite tema hea nõu kohaselt” (Fl 2: 12c–13).

Ka Peetrus õhutab lugejaid:

„Nagu äsjasündinud lapsed igatsege vaimulikku selget täispiima, et te selle varal kasvaksite **pääste** poole, kui te olete tunda saanud, et Issand on helde” (1Pt 2: 2).

Sealjuures on võitluses valeõpetajate vastu otsustaval kohal, et usklikud kasvaks „meie Issanda ja **Päästja** Jeesuse Kristuse armus ja tundmises” (2Pt 3: 18).

Juuda kirjas räägitakse ka ühisest päästest ning ergutatakse võitlema usu pärast:

„Armsad, ma olen igati püüdnud teile kirjutada meie ühisest **päästest**, ..., et ergutada teid võitlema pühadele kord antud usu pärast” (Jd 3).

Päästesõnumi vastuvõtmine tähendab ka **päästesõnumi edasiviimist**. Jumal võib kasutada iga usklikku kaasinimese päästmiseks. Nii nagu kasvas kogudus algristikoguduse päevil, kasvab see ka täna:

„Issand aga lisas **päästetuid** päevast päeva nende hulka” (Ap 2: 47b).

Siinjuures tuleb meeles pidada, et Luukas ei rääkinud neist sündmustest lihtsalt ajaloolisest huvist lähtuvalt, vaid ta taaselustas need sündmused lugejatele, kes elasid esimese sajandi lõpus, et julgustada neid. See, et seal on rõhutatud Jumala algatust koguduse alguse taga ja seda, kuidas Jumala sõna levis, oligi lugejatele julgustuseks. (Van Zyl 2005: 140)

Paulus räägib oma kogemusest päästesõnumi edasiviimisel nii juutidele kui paganatele:

„... Ma olen kõigile saanud kõigeks, et igal juhul mõned **päästa**. Aga seda kõike ma teen evangeeliumi pärast, et saada selle kaasosaliseks” (1Kr 9: 22b–23, vt ka 1Kr 10: 32–33).

Ka oma vangistuses näeb Paulus võimalust „kosta evangeeliumi eest” (vt Fl 1: 16). Paulus nimetab, et ta on „vangis Kristuse pärast” ja et paljud vennad on tema vangipõlve tõttu

hakanud „veel suurema julgusega ja kartmatult rääkima Jumala Sõna” (vt Fl 1: 13–14). Tal on kindel teadmine:

„, sest ma tean, et see tuleb mulle **päästeks** teie eestpalve ja Jeesuse Kristuse Vaimu abi kaudu” (Fl 1: 19).

Peetrus kuulutab jutluses päästesõnumit. Siin esinevad kõrvuti päästmine ja ristimine (vt ka Ap 11: 14jj):

„,„Laske end **päästa** sellest sõgedast sugupõlvest!” Kes nüüd tema sõna vastu võtsid, need ristiti, ning sel päeval lisati nende hulka umbes kolm tuhat inimest” (Ap 2: 40b–41).

Evangeeliumi kuulutamisel on ka takistusi. Jeesus räägib tähendamissõnas külvajast, kuidas saatan võib külvatud sõna ära võtta:

„Teeärsed on need, kes kuulevad, aga pärast tuleb kurat ja võtab sõna ära nende südamest, et nad ei usuks ega **pääseks**” (Lk 8: 12).

Pauluse missioongi on keskenduda apokalüptilise evangeeliumi kui Kristuses päästmise sõnumi kuulutamisele. Apostel räägib samuti nendest, kes Sõna vastu ei võta (vt 2Ts 2: 10) ja kes takistavad päästesõnumi edasiviimist (De Villiers 2005: 322):

„,takistades meid rääkimast paganail nende **päästmiseks**; nii täidavad nad igati oma pattude mõõtu. Aga viha on jõudnud nende peale lõplikult” (1Ts 2: 16).

Heebrea kirja autor räägib pääste kaotamisest ja neist, kes on „maitsnud taevast andi” ning „ometi ära taganenud”. Sõna „taevane” märgib kutsumist, mis tuleb taevast ja viib taevasse (vt Hb 3: 1–2). Kuna inimesed ei saa taevasse ise siseneda, siis taevase anni maitsmine saab võimalikuks ainult siis, kui Jumal seda võimaldab. Jumalast äralangemine puudutab neid, kes lõpetavad suhte, mille Jumal algatas (vt Hb 6: 4–6). (Koester 2005: 376) Ometi tõuseb selles kontekstis esile lootus kirja lugejate suhtes:

„Me oleme aga veendunud, armsad, et teie puhul on lugu parem ja **pääste** võimalik, kuigi me räägime nõnda” (Hb 6: 9).

2.5. Jumal päästab kõik rahvad

Uues testamendis hõlmab päästmine nii Iisraeli rahvast kui ka kõiki rahvaid. Päästmistootus ei ole üksnes juutidele, vaid ka „kõikidele, kes on eemal” (Ap 2: 39, vt ka Gl 3: 28). Jeesuses Kristuses ja tema vere läbi on paganad toodud Jumalale lähedale (vt Ef 2: 13.17). Päästmine on üleüldine selles mõttes, et kedagi ei ole välja jäetud Jeesuse kutses tulla tema juurde ja saada hingamine (vt Mt 11: 28–30) või evangeeliumi üleskutsest meeleparandusele ja usule (vt Ap 20: 21). (Harris 2003: 764)

Päästmine puudutab nii **kogukonda** kui **üksikisikut**. Piiblis on päästmist kujutatud nii kogukondliku kui individuaalsena. Vana testament kaldub rõhutama esimest ja uus

testament teist. Pauluse tavaline väljend ἐν Χριστῷ 'Kristuses' ühendab mõlemad küljed ning väljendab tugevat osasaamist Kristusest (vt nt 2Kr 5: 17.21). Usklik on isiklikus ühenduses ülestõusnud Kristusega ja kogudusega kui Kristuse ihuga. (Harris 2003: 764; Joubert 2005: 199)

See, et Jumal päästab kõik rahvad, tuleb esile erinevates uue testamendi kohtades. Ristija Johannes kuulutab saabuvat päästet (vt Lk 3: 3jj), tsiteerides vana testamenti (Js 40: 3–5). Luukas kasutab laiendust, mis puudub Matteusel ja Markusel:

*„siis saavad kõik inimesed näha Jumala **päästet!**”* (Lk 3: 6).

Kõnekas näide sellest, et pääste puudutab kõiki rahvaid, on samaarlased. Nad kuulsid patuse Samaaria naise tunnistust ja Jeesust ning tõdesid, et tema on maailma Päästja:

*„Aga naisele nad ütlesid: „Me ei usu mitte enam sinu kõne tõttu, vaid me oleme teda ise kuulnud ning teame nüüd, et tema on tõesti maailma **Päästja.**””* (Jh 4: 42).

Päästmine ei ole siis piiratud juudi rahvaga. See on maailmale, kaasa arvatud samaarlastele, kes olid ortodokssete juutide meelest Jumala soosingust välja jäetud. Just nemad tunnistavad, et Jeesus on „maailma Päästja” ja kogevad päästmist, isegi kui on tõsiasi, et päästmine tuleb maailma „juutidelt”, sest Jumal on neid kasutanud päästekuulutuse kanalina. Nii tõuseb Messias Iisraelist ja põhjustab kõikjal Isa kummardamist vaimus ja tões (vt Jh 4: 22–23). Probleem seisneb selles, miks juudid ise on hüljanud Jumala poolt neile valmistatud pääste. Paulus selgitab, et küsimuse all ei ole juutide lõplik langemine, vaid komistamine, mis on tulnud heaks paganatele (vt Rm 11: 11). (Marshall 1992: 723; Schelkle 1994: 329; Palva 1974: 199)

Nelipühapäeva valguses tsiteerib Peetrus vana testamenti (Jl 3: 5):

*„Ja sünnib, et igaüks, kes hüüab appi Issanda nime, **päästetakse**”* (Ap 2: 21).

Püha Vaimu väljavalamine on tunnistus, et Issand, kes on rikkumata surma poolt, on üles tõusnud ja üles läinud taevasse ja et värv päästmisesse, mida prohvetid olid kuulutanud, on nüüd avatud (Barnett 1997: 1072).

Paulus palvetab Iisraeli laste eest:

*„Vennad, minu südamesoov ja eestpalve Jumala poole Iisraeli laste eest on, et nad **pääseksid**”* (Rm 10: 1).

Paulusel on lootust Iisraeli laste suhtes, kuigi „Iisraelile on osaliselt tulnud paadumus” (vt Rm 11: 25).

*„ja nõnda **pääseb** lõpuks kogu Iisrael, nagu on kirjutatud: „Siionist tuleb vabastaja (ὁ ῥυόμενος), tema kõrvaldab Jaakobist jumalakartmatuse.””* (Rm 11: 26).

Samas kutsub Paulus üles palvetama kõikide inimeste eest. Kui tekst rõhutab, et Jumal on kõikide inimeste vabastaja, võib see olla reaktsioon gnostitsistliku mõtlemise vastu, mis jagas inimesed valituteks ja kõrvaleheidetuteks. (Schelkle 1994: 326) Paulus tõdeb:

*„See on hea ja meeldiv Jumala, meie **Päästja** silmis, kes tahab, et kõik inimesed **pääseksid** ja tuleksid tõe tundmisele”* (1Tm 2: 3–4).

Kuigi pastoraalkirjadest ilmneb, et Jumal tahab, et kõik inimesed saaks päästetud, keskenduvad kirjad eelkõige nendele, kes on uskunud – mitte niivõrd individile, vaid kogudusele (Malherbe 2005: 332, 356):

*„selleks me ju näeme vaeva ja võitleme, sest me oleme oma lootuse pannud elava Jumala peale, kes on kõigi inimeste, iseäranis usklike **Päästja**”* (1Tm 4: 10).

Eelnevalt (vt salm 8) räägib kirja autor jumalakartusest (εὐσέβεια), mis hõlmab nii selle elu kui ka tulevase elu töotust. Jumal on kõigi inimeste päästja selles elus ja usklike päästja elus, mis tuleb. Nii ei saa päästet kitsendada ainult mõnedele. (Foerster 1993: 1017)

Paulus räägib juudina sünagoogi kuulajaskonnale, tõdedes, et „meile on läkitatud see **päästesõna**” (vt Ap 13: 26). See on hea sõnum Jeesusest, kuningas Taaveti järeltulijast:

*„Sellesama mehe soost on Jumal oma töotust mööda toonud Jeesuse Iisraelile **Päästjaks**”* (Ap 13: 23).

Nii oli palju juute, kes järgnesid Paulusele ja Barnabasele (vt salm 43), aga ka neid, kes nende sõnu pilkasid (vt salm 45). Nad nendivad, et sõnumit, mille juudid on tagasi lükanud, kuulutatakse paganatele (vt salm 46):

*„Sest nõnda on meid Issand käskinud: „Ma olen pannud su paganate valguseks, et sa oleksid **päästeks** ilmamaa otsani.” Seda kuuldes rõõmustasid paganad ja ülistasid Issanda sõna ning said usklikuks ...”* (Ap 13: 47–48a, vt ka Js 49: 6).

Nii võivad päästmist kogeda kõik rahvad ja Paulus ise nimetab ennast paganate apostliks.

*„Aga ma räägin teile, paganatele: Kuna ma olen paganate apostel, austan ma oma ametit – ehk ma saan kuidagi teha kiivaks neid, kelle veresugulane ma olen, ning mõned nende seast **päästa**”* (Rm 11: 13–14).

Paulusega seoses märgivad $\sigma\omega\zeta\omega$ ja $\sigma\omega\tau\eta\rho\iota\alpha$ misjonipüüdluse eesmärki:

*„Olgu teile siis teada, et see Jumala **pääste** läkitatakse paganatele ja nemad võtavad seda kuulda”* (Ap 28: 28);

*„Ei ole ju erinevust juudi ja kreeklase vahel, sest seesama Issand on kõikide Issand, rikas kõikide heaks, kes teda appi hüüavad. Sest igaüks, kes hüüab appi Issanda nime, **päästetakse**”* (Rm 10: 12–13).

Päästeevangelium kuulub kõigile rahvastele, et need seda kuuldes võiksid pöörduda Jumala poole ja saaksid päästetud.

2.6. Päästmise füüsiline ja vaimne tähendus

Kui vanas testamendis on valitsev päästmise füüsiline tähendus, siis uues testamendis on valitsevaks päästmise vaimne tähendus, ehkki ka puhtalt füüsiline ja materiaalne tähendus on olemas (IRT 1991: 80).

Verbi σώζω ja sellega seotud substantiivide kolm olulisemat tähendust on järgmised (lähtun siinkohal I. Howard Marshalli (1992: 720–721) ja GEL-i (1989: 241–242) jaotusest).

1. 'Päästma ohust ja taastama endist turvalisust ja heaolu'. Päästmisest räägitakse seoses terava ohuga füüsilisele elule (Foerster 1993: 989).

Päästmisest räägitakse seoses **uppumisohuga**: suure tormi keskel hüüavad jüngrid Jeesuse poole ja Jeesus vaigistab tormi. Jüngrid kardavad hukkumist, kuigi nende Issand on nendega. Võrreldes teiste sünoptiliste evangeeliumitega, asetab vaid Matteus väljendi „Issand, päästa!” väljendi „Me hukkume!” ette (vt Mk 4: 38; Lk 8: 24):

*„Ja jüngrid tulid ta juurde ja äratasid ta üles, öeldes: „Issand, **aita!** Me hukkume!””*
(Mt 8: 25, vt ka salm 26).

Jeesus päästab Peetruse, kes kõnnib vee peal ja kohkub ohtu tajudes:

*„Aga tuult nähes lõi ta kartma ja hüüdis uppuma hakates: „Issand, **päästa** mind!””*
(Mt 14: 30, vt ka salm 31).

Mõlemas loos nimetab Jeesus, et jüngritel on vähe usku.

Päästmisest kõneldakse ka seoses Pauluse ja tema kaasreisijatega, keda ähvardab **laevahukk**. Siin on selge näide sellest, kuidas Jumal päästab lootusetust olukorrast:

*„Kui nüüd mitu päeva ei paistnud ei päikest ega tähti ja kange raju võimutses, lõppes meil viimaks igasugune lootus **pääseda**”* (Ap 27: 20).

Kuid selles olukorras uskus Paulus Jumalasse ning ingli sõnumisse (vt Ap 27: 25) ja „nõnda sündis, et kõik **pääsesid tervelt** (διασώζω) maale” (vt Ap 27: 43, ka eelnevas ja järgnevas salmis esineb διασώζω).

Päästmisest räägitakse seoses Jeesuse **ristisurmaga**. Eelaimus lähenevatest sündmustest paneb Jeesuse hüüdma:

*„Nüüd on mu hing ehmunud. Ja mida ma ütlen? Kas ma pean ütleva: Isa, **päästa** mind sellest tunnist? Kuid ma olen juba astunud sellesse tundi”* (Jh 12: 27).

Jumala pääste ei ole piiratud inimeste, ruumi ega ajaga, vaid põhineb Jumala paradoksaalsel päästval kohalolekul „mahajäetud” ristilöödud Jeesuses. Reaktsioon Jeesuse päästeteenistusele saavutab haripunkti, kui Jeesus ripub ristil. Juba risti all ilmneb, et on

neid, kes Jeesuse vastu võtavad ja neid, kes ta eemale lükkavad. Jeesuse vastased ja lihtsalt möödujad parastasid teda:

„Teisi on ta **päästnud**, iseennast ei suuda **päästa**. On ta Iisraeli kuningas, astugu nüüd ristilt alla ja me usume temasse!” (Mt 27: 42, par Mk 15: 31; Lk 23: 35, vt ka Mt 27: 40);

„Aga teised rääkisid: „Noh olgu, eks me näe, kas Eelija tuleb teda **päästma!**”” (Mt 27: 49).

Üks ristil rippuvatest kurjategijatest pilkas Jeesust, teine aga pöördus alandlikult Jeesuse poole (vt Lk 23: 39–43). Rooma väepealik nimetas ristilöödud Jeesust, mitte keisrit Jumala Pojaks (vt Mt 27: 54, par Mk 15: 39; Lk 23: 47). (Van Aarde 2005: 11, 22; Steyn 2005: 86–87)

Heebrea kirja autor tunnistab, et üksnes Jumal võis surmast päästa:

„Oma maise elu päevil ohverdas Jeesus palumisi ja anumisi suure hüüdmise ja pisaratega selle poole, kes teda võis **päästa** surmast, ja teda võeti kuulda tema allaheitlikkuse tõttu” (Hb 5: 7).

Heebrea kirjas vaadatakse sageli tagasi minevikukogemusele. Näiteks sellega seoses, et Jumal päästis Noa veeuputusest:

„Usu läbi sai Noa hoiatuse selle kohta, mida veel ei olnud näha, ja ta ehitas jumalakartuses laeva oma pere **päästmiseks**; ja selle kaudu ta mõistis süüdi maailma ja sai selle õiguse pärijaks, mis tuleb usust” (Hb 11: 7).

Aga ka sellega seoses, et nii nagu Mooses tõi Aabrahami soo jäägi välja Egiptusest (2Ms 14: 21–31), vabastas Jeesus inimesed surma orjastava väe alt (Hb 1: 14–16). Jeesuse ülesäratamine surnuist oli lugejatele tõeline Jumala päästetegu nagu vee lõhenemine oli olnud Iisraelile. (Koester 2005: 367–368)

Ohtudest päästmisest räägitakse ka **metafoorilises** seoses:

„Sest Inimese Poeg on tulnud otsima ja **päästma** kadunut” (Lk 19: 10);

„Mina olen uks. Kes iganes läheb sisse minu kaudu, see **pääseb** ning käib sisse ja välja ning leiab karjamaad” (Jh 10: 9).

Karjasemetafoori kasutatakse, et väljendada Jeesuse rolli Johannese evangeeliumis. Jeesus toimib nagu uks, mille kaudu lambad sisenevad lambatara kaitstusesse ja on nii vabad välistest hädaohtudest. Neile, kes „kuuluvad” tarasse, tagatakse karjase kaitse ükskõik, kus nad ka ei oleks. (Marshall 1992: 723–724) Andries G. van Aarde (2005: 9) leiab, et just viisis, kuidas Jeesus päästis, erines ta keisritest, kelle puhul kasutati päästja tiitlit σωτήρ. Jeesus hoolitses oma lammaste eest, aga keiser kasutas inimesi ära, nõudes neilt ustavust, kuid tal ei olnud halastust.

Verbi **ῥύομαι** kasutatakse tavaliselt seoses vabastamisega **ekstreemsest ohust** nagu surmast ja vaenlaste kätte langemisest. ῥύομαι subjekt on Jumal või Jeesus Kristus,

partitsipiaalselt ὁ ῥυόμενος (vt Rm 11: 26; 1Ts 1:10). (Marshall 1992: 720; Lichtenberger 1994: 214)

Juudi liidrid pilkavad ristilöödud Jeesust:

„*Ta on lootnud Jumala peale, eks tema päästku ta, kui ta teda tahab, ta ju ütleb, et ta on Jumala Poeg*” (Mt 27: 43).

Sakariase kiituslaulus on üks osa päästmisest **vaenlaste käest**:

„*Nõnda ta laseb meid, vaenlaste käest päästetuid, kartmatult teenida teda ...*” (Lk 1: 74).

Eespool kasutatakse samas tähenduses substantiivi σωτηρία (vt salm 71).

Paulus tunnistab, et Jumal päästis ta **surmasuust** ja et päästmine on jätkuv. Ta rõhutab ka eestpalve tähtsust päästmisel (vt ka 2Ts 3: 1–2):

„*Tema päästis meid sellest määratu suurest surmast ja päästab veelgi – tema, kelle peale me loodame. Jah, ta päästab edaspidigi, kui ka teie eestpalvetega meile appi tulete ...*” (2Kr 1: 10–11a).

Päästmine mõnest ohust tähendab tihti ka päästmist kellegi kasuks – negatiivne ja positiivne on omavahel põimunud (Harris 2003: 762). Paulus tunnistab, et Issand seisis **kohtus** tema kõrval, samas kui kõik teised ta maha jätsid. Ta kasutab siin metafoorilist keelt:

„*Aga Issand seisis minu kõrval ja tegi mu vägevaks, et sõna kuulutamine minu läbi saaks täielikult teoks ja kõik rahvad seda kuuleksid; nii ma olen välja kistud lõvi suust. Küll Issand kisub mu välja igast kurjast teost ja viib mu varjule (σώζω) oma taevasesse kuningriiki*” (2Tm 4: 17–18a).

2. ‘Põhjustama, et keegi saab jälle terveks pärast haigust – tervendama’. Jeesuse tervendamislugudes esineb σώζω 16 korral ja διασώζω 2 korral (Mt 14: 36; Lk 7: 3). Teised uues testamendis tervendamise kohta kasutatavad sõnad on θεραπεύω, mis esineb 33 korral, ja ἰάομαι, mis esineb 15 korral. Jeesuse tervendamistes ei viita σώζω kunagi üksikule kehaosale, vaid alati inimesele kui tervikule, ja see on eriti tähtis, pidades silmas mitmes kohas esinevat väljendit „sinu usk on sind päästnud”. Selline sõnavalik jätab ruumi vaatenurgale, et Jeesuse tervendav vägi ja usu päästev vägi ulatuvad kaugemale kui füüsiline elu. Tervendamisimed on küll tähtsad, aga neis ei saa näha eesmärki iseenesest. Imed toimuvad, et taastada inimesed mitte ainult indiviididena, vaid ka kogukonnana. (Foerster 1993: 990; Combrink 2005: 49)

See, et sõna *päästma* kasutatakse tervendamise kontekstis, annab tervendamisele avarama tähenduse. Siin tuleb selgelt esile päästmise füüsiline pool – inimene saab terveks, päästetakse haigusest; aga ka vaimne pool – Jeesus tervendab ja inimene usub Jeesuse

tervendavasse väesse. Nii on raske eristada füüsilist tervenemist ja „seesmise inimese” tervenemist. Sellest tulenevalt on mõistetud tervendamislugusid evangeeliumites protsessi kirjeldustena, milles haaratakse kaasa inimene tervikuna – see ei ole lihtsalt füüsiline tervenemine. (Marshall 1992: 722; Radl 1994: 320)

Jeesus tervendab ja aitab inimesi, kes on Iisraelis tähtsusetud – väljaheidetud (nagu haiged, vigased, naised, mitteisraeliidid, lapsed) – ja need on just need, kes omakorda tunnistavad Jeesusest ja usuvad temasse (Van Aarde 2005: 11).

*„Ja kuhu ta iganes tuli, olgu küladesse või linnadesse või asulatesse, asetati haiged turgudele ja paluti Jeesust, et nad saaksid puudutada kas või tema kuuepalistust, ja kes iganes teda puudutasid, need **paranesid**”* (Mk 6: 56, par Mt 14: 35c–36).

Kuigi Matteus öeldut lühendab, tugevdab ta samas seda, asendades Markuse evangeeliumis kasutatud lihtverbi $\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$ liitverbiga $\delta\iota\alpha\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$ (Busse 1990: 313).

Järgnevad erinevad uue testamendi näited avavad tervendamise avaramat tähendust – olgu tervendamine siis seotud Jeesuse või apostlitega.

Jeesus tervendab **veritõbise naise**. Naine „mõtles endamisi”:

*„... „Kui ma ainult saaksin puudutada tema kuube, siis ma **pääseksin!**” Aga Jeesus pöördus ja sõnas teda nähes: „Tütar, ole julge, sinu usk on su **päästnud!**” Ja naine **sai terveks selsamal hetkel**”* (Mt 9: 21–22, par Mk 5: 28–29.34; Lk 8: 48).

Naine sai terveks, sest ta uskus. Luuka ja Markuse järgi lisab Jeesus „Mine rahuga!”. See näitab et Jeesuse $\sigma\acute{\omega}\zeta\epsilon\iota\nu$ ei põhjusta mitte ainult füüsilist tervenemist, vaid ka heaolu laiemas mõttes. (Radl 1994: 320)

Jeesus äratab surnuist **Jairuse tütre**. See on ainuke koht, kus verbi $\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$ kasutatakse seoses surnuist ülesäratamisega (kuigi Jeesuse järgi tüdruk vaid magas, vt Lk 8: 52). Walter Radl (1994: 320) paigutabki selle näite surmaohust päästmise alla. Siiski kasutavad verbi ka jüngrid seoses Laatsaruse surmaga, kuid nemad arvavad, et Laatsarus saab siis terveks, kui ta magab (vt Jh 11: 12jj). Nii nappis jüngritel ja Laatsaruse õdedel usku; Jeesus aga tänas Jumalat, et ta on teda kuulnud, ja Laatsarus tõusis surnuist üles (vt Jh 11: 32jj).

Sünagoogi ülem alandus Jeesuse ette, kuigi ümberringi oli suur rahvahulk. Ta „langes Jeesust nähes ta jalge ette maha ja palus teda väga”:

*„Mu tütreke on hinge vaakumas. Oh et sa tuleksid, paneksid käed tema peale, et ta **saaks terveks ja jääks ellu!**”* (Mk 5: 22–23, par Lk 8: 41–42).

Jeesuse julgustus annab Jairusele lootust lootusetuses:

*„Ära karda, usu ainult, ja ta **pääseb!**”* (Lk 8: 50b, par Mk 5: 36).

Nii näeb Jeesus enda ümber usku ja uskmatust. Sisenedes Jairuse kotta, kohtab Jeesus leinajaid, kes naeravad – ütleb ju Jeesus, et „laps ei ole surnud, vaid magab” (vt Mk 5: 38–40, par Lk 8: 51–53). Jeesuse sõna aga äratav tüdruku (vt Mk 5: 41–43, par Lk 8: 54–56).

Jeesus teeb nägijaks **pimeda Bartimeuse**. Kui Bartimeus kuulis, et Jeesus on rahvahulgaga lähenemas, hüüdis ta: „Taaveti Poeg, halasta minu peale!”. Vaatamata paljude sõitlusele, ei vaikinud ta (Lk 18: 42jj, par Mk 10: 46jj). Nii kohtus mees Jeesusega ja sai päästetud:

„*„Mida sa tahad, et ma sulle teeksin?” Tema aga ütles: „Issand, et ma jälle näeksin!” Ja Jeesus ütles talle: „Näe jälle! Sinu usk on su päästnud!” Ja otsekohe nägi ta jälle ja läks temaga kaasa Jumalat ülistades*” (Lk 18: 41–43a, par Mk 10: 51–52).

Jeesus tervendab **kümme pidalitõbist**. Selle loo käigus esinevad verbid ἰάομαι ‘terveks tegema’ (salm 15), καθαρίζω ‘puhastama’ (salmid 14, 17) ja σώζω (salm 19). Loos tervendati kümme pidalitõbist ja nad said puhtaks, kuid vaid üks sai päästetud (Steyn 2005: 80–81). See muulane tuli Jeesuse juurde tagasi, ülistades Jumalat. Temale ütleski Jeesus:

„*Tõuse üles ja mine, sinu usk on su päästnud!*” (Lk 17: 19b).

Jeesus teeb terveks **väeülema teenri**:

„*Kui väeülem sai kuulda Jeesusest, läkitas ta juutide vanemad tema juurde ja palus teda, et ta tuleks ja teeks terveks (διασώζω) tema teenri*” (Lk 7: 3, par Mt 8: 7 – siin kasutatakse aga verbi θεραπεύω).

Alandlikule väeülemale piisas vaid Jeesuse sõnast, et poiss paraneks (vt Lk 7:7, par Mt 8: 8. Mõlemad kasutavad verbi ἰάομαι). Nii toob Jeesus esile väeülema usu, öeldes „et nii suurt usku ei ole ma kogu Iisraelis näinud” (vt Lk 7: 9).

Jeesus tervendab **kuivanud käega mehe**. Variseride pahameelele, et ta parandab hingamispäeval, vastab Jeesus küsimusega:

„*... „Kas hingamispäeval tohib teha head või halba, hinge päästa või tappa?” Aga nemad jäid vait*” (Mk 3: 4, par Lk 6: 9).

Siin esinevad kontrastid „päästma” ja „tapma” (ἀπόλλυμι). Selline kontrasti kasutamine on teravalt suunatud Jeesuse vastastele ning see annab mõista nende salajasi kavatsusi. (Marshall 1992: 722–723)

Nii nagu Jeesus tervendas inimesi, tegid seda ka **apostlid**. Tunnustähed ja imed, mida tegi ülestõusnud Jeesus apostlite kaudu, on tähtis tõestus pääste ligiolust (Van Zyl 2005: 148).

Vigaste jalgadega mees kuulis Paulust rääkimas ja tervenes:

„Kui Paulus talle otsa vaadates märkas, et mehel on usku saada **päästetud**, hüüdis ta valju häälega: „Tõuse püsti! Seisa oma jalgadel!” Ja too hüppas püsti ja kõndis” (Ap 14: 9b–10).

Peetruse ja Johannese kaudu saab terveks **vigane mees**. Nii peavad Johannes ja Peetrus Suurkohtu ees aru andma, „Missuguse väega või millise nime abil te olete seda teinud?”:

„Siis Peetrus, täis Püha Vaimu, ütles neile: „Rahva ülemad ja vanemad! Kui meid täna üle kuulatakse vigasele inimesele tehtud heateo pärast, mille läbi ta **päästeti**, siis olgu teile kõigile ja kogu Iisraelile teada, et see sündis Jeesuse Kristuse, Naatsaretlase nime abil”” (Ap 4: 8–10a).

Mõistet **päästma** kasutatakse ka seoses **kurjadest vaimudest vaevatute** päästmisega:

„Ja pealtnägijad kuulutasid neile, kuidas kurjadest vaimudest vaevatu oli **pääsenud**” (Lk 8: 36).

Jeesus andis ka apostlitele meelevald „rüvedate vaimude üle neid välja ajada ja parandada kõiki haigusi ja igasugu nõtrust” (vt Mt 10: 1, par Mk 6: 7; Lk 9: 1). Pauluse kaudu saab vabaks **orjatar**, kellel oli lausuja vaim:

„Tema käis Pauluse ja meie kannul ning hüüdis: „Need inimesed on Kõigekõrgema Jumala sulased, kes kuulutavad teile **päästmise** teed.” Seda tegi ta mitu päeva. Aga Paulus ägestus, pöördus ümber ja ütles vaimule: „Ma käsin sind Jeesuse Kristuse nimel: mine temast välja!” Ja vaim läks välja samal tunnil” (Ap 16: 17–18).

Jaakobuse kirjast võib leida üleskutse **palvetada** haigete eest:

„Ja usupalve **päästab** tõbise ja Issand tõstab ta üles, ja kui ta on pattu teinud, siis antakse talle andeks” (Jk 5: 15).

Siin põimuvad omavahel päästmise füüsiline ja vaimne tähendus.

3. ‘Põhjustama, et keegi kogeb jumalikku päästmist – päästma’. Uues Testamendis on päästmine ennekõike usuliskõlbeline. Selle taustal on piibli põhitõde, et patt on inimese halvim vaenlane ja kõigi hädade põhjuseks on patu tagajärg – lahutus Jumalast. Jeesuse kaudu taastatakse inimese õige hoiak Jumala suhtes. (IRT 1991: 80; Steyn 2005: 95)

Päästmine sisaldab selle elluviimises **eshatoloogilist mõõdet** – lõplikku päästmist. Eshatoloogiline päästmise ajastu algas Kristuse esimese tulemisega. Päästmine on **tulevikusündmus**, mis märgib sisenemist Jumala riiki ja jõudmist igavesse ellu. Nii asub päästmise lõpuleviimine tulevikus. Tuleviku igavene päästmine on selge nendes viidetes, kus seda kirjeldatakse vabastamisena „taevasesse kuningriiki” (nt 2Tm 4: 18) või „sisenemisena Jumala riiki” (Mt 19: 24–25, par Mk 10: 25–26; Lk 18: 25–26; Lk 13: 23). Samuti siis, kui verbi $\sigma\upsilon\zeta\omega$ kasutatakse kohtumõistmise kontekstis (nt Rm 5: 9–10; 1Kr 3:

15; Hb 7: 25; 1Pt 4: 18), või siis, kui see väljendab vabastamist „tulest” (Jd 23) või hinge päästmist surmast (nt Jk 1: 21, 5: 20), või siis, kui päästmine on täieliku „hävitamise” vastandiks (nt 1Kr 1: 18.21; 2Kr 2: 15; 2Ts 2: 10).

Samas on päästmine Jeesuses Kristuses **olevikusündmus**, mis täidab vana testamendi ootused ja on tehtud kättesaadavaks Jumala sõna kaudu. Nii on päästmine olevikukogemus, mis tuleneb isiklikust kohtumisest Jeesusega ja muudab inimest tervikuna. (Marshall 1992: 724; Harris 2003: 766; IRT 1991: 80; Barnett 1997: 1074; Radl 1994: 321)

Vaimne päästmine tähendab uues testamendis (järgneva jaotuse aluseks on IRT 1991: 80):

a) **päästmist patust**. Patt tõi kaasa selle, et inimesed võõrduvad läbinisti nende loomispärasest olemusest ja seega ka Loojast. Jeesus tuli maailma päästma patuseid, otsima neid, kes on võõrdunud Jumalast, et tuua nad koju. (Radl 1994: 320) Ingel kuulutab Joosepile:

*„Ta toob ilmale poja ning sina paned talle nimeks Jeesus, sest tema **päästab** oma rahva nende pattudest” (Mt 1: 21).*

Seoses Ristija Johannese sünniga räägib Sakarias oma kiituslaulus päästmisest, mis on lähedalt seotud pattude andeksandmisega:

*„Ja sina, lapsuke, sind hüütakse Kõigekõrgema prohvetiks, sest sa lähed Issanda eel temale teed valmistama, et anda tema rahvale **pääste** tunnetus nende pattude andeksandmises meie Jumala südamliku halastuse läbi ...” (Lk 1: 76–78a).*

Jeesus ei distantseerunud patustest, vaid ütles: „Ei vaja arsti terved, vaid haiged. Ma ei ole tulnud kutsuma õigeid, vaid patuseid” (Lk 5: 31b–32, par Mt 9: 12; Mk 2: 17). Ta kutsus neid, võttis nad vastu ja sõi koos nendega (vt nt Mt 9: 9jj, par Mk 2: 13jj; Lk 5: 27jj), peatus nende kojast (vt nt Lk 19: 9), õpetas andeksandmist vennale (vt nt Mt 18: 21–22; Lk 17: 3–4). See tekitas nurinat ja hämmingut vastaste leiris (vt nt Lk 15: 1–2), sest Jeesus ei tegutsenud selle aja ootuste kohaselt. Paradoks seisneb selles, et Jumal, keda Jeesus väitis end esindavat ja keda tema vastased väitsid end kummardavat, on üks ja sama Jumal (vt nt Jh 8: 54–55), ehkki mõlemad pooled eitasid Jumala ligiolu teise puhul (vt nt Jh 8: 19.24, 10: 33, 19: 7). (Steyn 2005: 90–91, Van der Watt 2005: 104)

Jeesus ütleb patusele naisele, kes võiab tema jalgu (need sõnad esinevad vaid Luuka evangeeliumis, kuigi ka teistes sünoptilistes evangeeliumites esineb see lugu):

*„... „Sinu patud on sulle andeks antud!” ... „Sinu usk on sind **päästnud**, mine rahuga!”” (Lk 7: 48.50b)*

Sama väljend „sinu usk on sind päästnud” esineb ka mitmetes tervendamislugudes (vt eestpoolt).

Päästmine patust on seotud ka meelearandusega:

„Jah, Jumalale meelearane kurvastus toob meelearanduse **päästeks**, mida ei kahetseta, maailma kurvastus toob aga surma” (2Kr 7: 10).

Ka seoses verbiga **ῥύομαι** leiab sama tähendusala:

„Oh mind õnnetut inimest! Kes **ostab** mu **lahti** sellest surma ihust?” (Rm 7: 24).

Siin võib näha vormilisi (vt Ps 53: 7, 14: 7) ja sisulisi paralleele juudi ja hellenistlike allikatega. See illustreerib pauliinliku vaate radikaalset loomust, et inimese seisund ilma Kristuseta on lootusetu. Kuid neile, kes on Kristuses Jeesuses, ei ole mingit hukkamõistu (vt Rm 8: 1) – see ongi vastus küsimusele. (Lichtenberger 1994: 215)

b) **päästmist Jumala viha eest**. Sellele viitab Paulus kirjas roomlastele:

„Ent Jumal teeb nähtavaks oma armastuse meie vastu sellega, et Kristus suri meie eest, kui me olime alles patused. Seda kindlamini meid **päästetakse** tema kaudu viha eest nüüd, kui me tema vere läbi oleme saanud õigeks” (Rm 5: 8–9).

Tessaloonika kiri valgustab päästmise tähendust Jeesuse παρουσία ('saabumine') mõiste kaudu (vt ka 1Ts 2: 19, 3: 13, 4: 14, 5: 23). Sellega on seotud päästeloetus ja ootus, kaitsmine Jumala viha ja kohtumõistmise eest. Issanda tulemine märgib Kristuse igavese ligiolu algust (vt 1Ts 4: 17). (De Villiers 2005: 320)

„ning ootama taevast tema Poega Jeesust, kelle ta on surnuist üles äratanud ja kes meid **tõmbab välja** (τὸν ῥυόμενον) tulevases vihast” (1Ts 1: 10);

c) **päästmist hukkamõistmisest**. Kõneluses Nikodeemosega sisaldub Jeesuse ülesanne. Johannese evangeeliumis seostataksegi päästmine Jumala Poja ülesandega. Siin vastandatakse päästmine otseselt võimaliku hukkamõistmise ja hukkimisega ning päästmise objektiks on maailm. (Marshall 1992: 723; Foerster 1993: 997)

„Sest nõnda on Jumal maailma armastanud, et ta oma ainusiündinud Poja on andnud, et ükski, kes temasse usub, ei hukkuks, vaid et tal oleks igavene elu. Jumal ei ole ju läkitanud oma Poega maailma, et ta kohut mõistaks maailma üle, vaid et maailm tema läbi **päästetaks**” (Jh 3: 16–17, vt ka Jh 12: 47).

Üksnes Issanda käes on nii kohtumõistmine kui ka pääste:

„Ainult üks on seaduseandja ja kohtunik – tema, kes võib nii **päästa** kui hukata. Aga kes oled sina, sa ligimese arvustaja?” (Jk 4: 12);

d) **päästmist pimeduse meelevallast ja kurjast**. Selles tähenduses leiame viiteid seoses verbiga **ῥύομαι**:

„kes meid on **kiskunud välja** pimeduse meelevallast ja asetanud oma armsa Poja kuningriiki” (Kl 1: 13).

Jeesus julgustab jüngreid palvetama (võrreldes Luukaga lisab Matteus päästmise kurjas):

„Ja ära saada meid kiusatusse, vaid **päästa** meid ära kurjast!” (Mt 6: 13, vt ka Lk 11: 2–4);

e) **päästmist kiusatustest**. Selleski tähenduses leiame viite seoses verbiga **ῥύομαι**:

„Nii oskab Issand küll jumalakartlike kiusatusest **välja kiskuda**, ülekohtusi aga nuhtlemiseks kinni pidada kohtupäevani” (2Pt 2: 9);

f) **päästmist uskmatute käest** – nende käest, kes ei kuuletu Jumalale. Sellele viitab verb **ῥύομαι**. Paulus kutsub vendi üles palvetama (vt Rm 15: 30):

„et ma **pääseksin** uskmatute käest Juudamaal ja et mu teenistus Jeruusalemma heaks oleks pühadele meelepärane” (Rm 15: 31, vt ka 2Ts 3: 2).

Päästmine on üksnes **Jumala käes**. See ilmneb erinevates mõistega *päästma* seotud kirjakohtades, kus räägitakse päästmisest nii oleviku- kui tulevikukontekstis. Jüngrid esitavad Jeesusele küsimuse:

„Ja kes siis võib **pääseda**?”

„Jeesus ütles neile otsa vaadates: „Inimeste käes on see võimatu, mitte aga Jumala käes, sest Jumala käes on kõik võimalik.”” (Mk 10: 26b–27, par Mt 19: 24–25; Lk 18: 25–26).

Jeesuse vestlus rikka noormehe ja jüngritega näitab ka, millised väljendid seisavad kõrvuti päästmisega, nimelt ‘sisenema Jumala kuningriiki’, ‘sisenema ellu’, ‘pärima igavest elu’ (Foerster 1993: 991).

Veel küsib keegi Jeesuselt:

„Issand, kas neid on pisut, kes **pääsevad**?”;

„Tema aga ütles neile: „Võidolge, et minna sisse kitsast uksest, sest paljud, ma ütlen teile, püüavad minna, aga ei suuda!”” (Lk 13: 23–24, vt Mt 7: 13–14).

Sellele, kas palju või vähe pääseb, vastust ei tule. Küll aga viitab see kirjakoht sellele, et tuleb igati vaeva näha, et siseneda kitsast uksest ja et see uks kord suletakse. Nii seotakse siingi päästmine sisenemisega Jumala riiki ja kasutatakse seda vaimses tähenduses. (Steyn 2005: 83–84)

Jeesus kuulutab ette oma surma ja ülestõusmist (vt Mk 8: 31, par Mt 16: 21; Lk 9: 22): Jumala riik ja päästmise aeg on ligi. Nii on inimkonna päästmine tihedalt seotud evangeeliumi (Markus kasutab seda ainukesena) ja Jeesuse järgimisega:

„Kui keegi tahab käia minu järel, siis ta salaku oma mina ja võtku oma rist ja järgnegu mulle, sest kes iganes tahab **päästa** oma elu, kaotab selle, aga kes iganes kaotab oma elu minu ja evangeeliumi pärast, **päästab** selle” (Mk 8: 34b–35, par Mt 16: 24–25; Lk 9: 23–24).

Eelnevalt on Jeesus nimetanud Peetrust vastupanijaks, sest Peetrus ei olnud mõistnud Jumala päästeteed läbi kannatuse (vt Mk 8: 33, par Mt 16: 23). (Combrink 2005: 52; Van Aarde 2005: 10)

Päästmine sisaldab **lootust** ja **ootust**. Kristuse kaudu lõpetas Jumal lootusetu olukorra ja andis elu lootuses:

*„Sest me oleme **päästetud** lootuses. Ent juba nähtava lootmine ei ole lootus: kes siis loodab seda, mida ta näeb? Kui me aga loodame seda, mida me ei näe, siis me ootame seda kannatlikult” (Rm 8: 24–25, vt ka Tt 2: 13).*

Seda mõtet toetab ainuke σωτήρ'i näide vanemast Pauluse kirjandusest. See viitab üldisele kristlikule usule, et Kristus täidab σωτήρ'i ülesande aegade lõpul (Foerster 1993: 993; Cullmann 1963: 244):

*„Aga meie kodupaik asub taevas, kust me ka ootame **Päästjat** – Issandat Jeesust Kristust ...” (Fl 3: 20).*

Paulus õhutab vennaarmastusele ja Issanda päevaks valmistumisele:

*„Ja tehke seda, teades aega: käes on tund unest virguda, sest nüüd on meie **pääste** lähemal kui siis, kui me usklikuks saime” (Rm 13: 11).*

Paulus selgitab σωτηρία alust, ainet ja eesmärki: Kristus suri meie eest, et meie võiksime saada päästetud ja üheskoos temaga elada. Võrdpildiline keel, mida Paulus kasutab, avab päästmise mõtet. Ta nimetab kristlikku kolmikut: usku, lootust ja armastust, rääkides kujundlikult sõjavarustusest (Schelkle 1994: 328):

*„Aga meie, kes oleme päeva lapsed, olgem kained, rõivastatud usu ja armastuse kaitserüüga ning **päästelootuse** kiivriga, sest Jumal ei ole asetanud meid viha alla, vaid **pääste** saamiseks meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi, kes meie eest on surnud, et meie, ..., üheskoos temaga elaksime” (1Ts 5: 8–10, vt ka Ef 6: 17).*

Paulus kirjeldab kristlasi nendena, „kes päästetakse”:

*„Jah, sõna ristist on narrus neile, kes hukuvad, aga meile, kes **päästetakse**, on see Jumala vägi ...” (1Kr 1: 18);*

*„Meie oleme ju Kristuse hea lõhn Jumalale nii nende seas, kes **päästetakse**, kui ka nende seas, kes hukuvad ...” (2Kr 2: 15).*

σώζω tavaliseks vastandiks ongi ἀπόλλυμι ‘hukutama, hävitama’. Neid, kes päästetakse, vastandatakse neile, kes hukuvad.

Heebrea kiri räägib päästmisest, mis leiab aset tulevikus Jumala Poja taastulekul, kui Jumala päästvad kavatsused jõuavad kulminatsiooni. Kirja autor vaatab tagasi Kristuse otsustavale eneseohverdamisele patu pärast, samas tõuseb esile Kristuse taastuleku ootus. Nii on usk aktiivne päästmise ootamine, lootus, mis lakkamatult ja vastu kõiki võimalusi liigub edasi päästmise poole (Barnett 1997: 1073; Koester 2005: 363):

*„nõnda ka Kristus, üks kord juba ohverdatud, et ära kanda paljude patud, ilmub teist korda mitte enam patu pärast, vaid **päästma** neid, kes teda ootavad” (Hb 9: 28, vt ka 1: 14).*

Ettekuulutatud Issanda päeva tulemise ja kohtumõistmise kontekstis õpetab Peetrus, et lõpliku päästmise tagasihoidmine on jumaliku kannatlikkuse väljendus, andes inimestele ruumi ja võimalust päästmise leidmiseks (Barnett 1997: 1074):

*„Ja meie Issanda pikka meelt pidage **päästeks** ...”* (2Pt 3: 15a).

Samas räägib Peetrus nendest, kes on Jumala halastusest uuesti sünnitatud lootuseks Jeesuse Kristuse surnuist ülestõusmise läbi (vt 1Pt 1: 3):

*„keda usu kaudu Jumala väes hoitakse **päästeks**, mis on viimisel ajal valmis ilmuma”* (1Pt 1: 5).

Päästmine leiab aset **tagakiusule** vaatamata. Inimene, kes on ustav Jeesusele, juhatakse „lõplikku päästmisse”. Nii tuleneb lõplik päästmine olevikupäästmisest. Kui aga tagakiusamine läheks liiga pikale, ei jääks keegi ellu. Lõpuaegade kohutavate katsumuste ja katastroofide apokalüptiline idee näeb ette selle aja lühendamist ja selles võib näha ohust päästmist. (Marshall 1992: 722; Radl 1994: 320–321)

Nii kuulutab Jeesus oma õpilastele:

*„Ja teie saate kõikide vihaalusteks minu nime pärast. Aga kes peab vastu lõpuni, see **päästetakse**”* (Mt 10: 22, par Mk 13: 13, vt ka Mt 24: 13);

*„Ja kui nende päevade arvu ei kahandataks, siis ei **pääseks** ükski, aga valitute pärast kahandatakse neid päevi”* (Mt 24: 22, par Mk 13: 20).

Need on on ainukesed kohad, kus $\sigma\omega\zeta\omega$ esineb Jeesuse öelduna.

Ka verb **ῥύομαι** esineb tagakiusamise kontekstis:

*„Millist tagakiusamist ma olen pidanud taluma, ent kõigest on Issand mind **välja kiskunud**”* (2Tm 3: 11b).

Kust saab inimene **jõu tagakiusu keskel** ja miks ta on valmis kannatama? Paulus annab sellele selge vastuse:

*„See on evangeelium, mille pärast ma kannatan kurja ja olen koguni ahelates nagu mõni roimar. Kuid Jumala sõna ei ole ahelais. Seetõttu ma talun kõike äravalitute pärast, et ka nemad saaksid **pääste** Kristuses Jeesuses igavese kirkusega”* (2 Tm 2: 8b–10).

Kuigi Paulus pidi kannatama evangeeliumi pärast kurja, ei olnud Jumala sõna ahelais ning see andis tagakiusu keskel jõudu.

3. PÄÄSTMISE TEEMA KÄSITLEMISEST RELIGIOONIÕPETUSES

Toetudes kahe esimese peatüki uurimistulemustele, otsin käesolevas peatükis võimalusi päästmisega seotud küsimuste käsitlemiseks religiooniõpetuse tundides erinevates kooliastmetes, võttes aluseks religiooniõpetuse ainekava. Käesoleva töö uurimistulemused võiksid pakkuda ka religiooniõpetuse õpetajatele vajalikke taustateadmisi päästmisega seotud küsimuste suhtes.

Selles peatükis esitan suundi päästmise teema käsitlemiseks religiooniõpetuse tundides erinevates kooliastmetes. Pakun teemaga seotud küsimusi ja rõhuasetusi, ideid ning mõtteid õpikeskkonna loomiseks ja erinevate meetodiliste võtete kasutamiseks. Meetodiliste võtete valikul on vaja silmas pidada nende eesmärki ning samuti konkreetset klassi. „Kasutades tundides mitmesuguseid võtteid ja vahendeid, peame teadvustama, et need ei ole eesmärk omaette. Eesmärgiks saab olla vaid panna õpilane omandatavaid teadmisi, oskusi igakülgselt valdama. Just seda tuleks tunnis jälgida” (Leppik 2008: 111).

Tundide ülesehituses lähtun tavajaotusest: tunni sissejuhatus ehk häälestus (õpilaste juhtimine uue teema juurde, nende tähelepanu haaramine ning huvi äratamine õpitava teema vastu); tunni põhiosa (uue materjali esitamine ja käsitus); õpitava süvendamine (erinevate praktiliste tegevuste ja harjutuste kaudu uue materjali süvendamine ja kinnistamine). Igale kooliastmele esitan kaks visandlikku tundi, millest üks on enamasti seotud vana ja teine uue testamendiga.

Tundide loovharjutuste puhul olen saanud ideid Riina Paatsi raamatutest (1996, 2000) ning olen neid ideid vastavalt tunni teemale kohandanud. Religiooniõpetuses ja koolis üldse peaks olema piisavalt ruumi ka avastamisele ja loovusele – nii õpetaja kui õpilase poole pealt. „Hea kool peaks olema põnev paik – isegi kui hindeid ei pandagi. Seal peaks olema huvitav – vaielda, rahuldada uudishimu, võrrelda oma maailmanägemist õpetaja ja kaaslaste arusaamadega, uurida, avastada ja luua. Oma loovate jõudude tajumine ja kasutamine annab õpilase ja õpetaja elule palju sügavama tähenduse kui päevast päeva kestev hinde- ja punktijaht” (Ruus 2009: 7). Olulisel kohal on ka aine sidumine õpilaste igapäevaeluga – selleks pakuvad religiooniõpetuse teemad mitmesuguseid võimalusi. „Õppe seostamine õpilaste eluga eeldab turvalise ja rikastava õpikeskkonna loomist, kus õpilased saavad omandada uusi teadmisi iseenda ja oma maailma kohta. Teistega lävides

arutavad ja loovad õpilased tähendusi ning otsustavad, kas õpitu on oluline. Kui panna õpilased värskest õpitud rakendama millegi tähendusliku loomiseks, muutub see nende jaoks tähtsaks” (Mehisto jt 2008: 199).

Religiooniõpetuse ainekava (vt Valk 2002: 167–172; Valk 2007: 9–16) on koostatud neljale kooliastmele: I kooliaste (1.–3. klass), II kooliaste (4.–6. klass), III kooliaste (7.–9. klass), IV kooliaste (10.–12. klass).

Algkooli religiooniõpetuses (I ja II kooliaste, 1.–6. klass) on teemade valiku puhul rõhk lapse isikul, minapildi kujunemise toetamisel ja kõlbelisel kasvatusel. Kesksel kohal on piiblilood, eetika- ja kultuuriteemad. Kultuuri järjepidevuse ja traditsioonide tundmaõppimiseks käsitletakse rahvakalendri religioosse taustaga pühi. Üldisemad õppeeesmärgid on algkoolis järgmised: õpilane tunneb olulisemaid piiblitlugusid ja tähtsamaid tegelasi; teab, millised religioonid on Eestis esindatud; saab aru kultuuri ja religiooni vahelistest seostest; oskab hinnata traditsioonide tähtsust ja tähendust; saab aru, et inimeste töökspidamised on erinevad ning suhtub usulistesse töökspidamistesse lugupidavalt; saab aru, kuidas religioon ilmneb inimese elus; tunneb, väärtustab ja järgib üldinimlikke moraalinorme. (Valk 2002: 167–168; Valk 2007: 11–14)

Algkooli religiooniõpetuse tundidesse pakuvad mitmekesisist materjali eelkõige uue testamendi, aga ka vana testamendi piiblilood, mis on seotud ka päästmisega. Seoses sellega, et Jumal päästab oma rahva Egiptuse orjapõlvest, saab käsitleda teises kooliastmes Kõrkjamerest läbiminekuga lugu (vt teema kohta alapeatükk 1.5). See haakub tausta esitamisega 10 käsu teemale, mida selles kooliastmes käsitletakse. Päästmise kolmest erinevast tähendusalaalast uues testamendis (päästmine füüsilisest ohust; päästmine haigusest; vaimne päästmine) tulevad esile selles vanuseastmes eelkõige kahe esimese tähendusalaalaga seotud piiblilood (vt teema kohta lähemalt alapeatükk 2.6) ning nendega seotud erinevad eetikateemad. Viimased annavad hea võimaluse siduda õpitu õpilaste igapäevaeluga. Neist esimese tähendusalaalaga seoses võiks käsitleda kahte uppumisohuga seotud piiblitlugu. Teise tähendusalaalaga seoses erinevaid tervendamislugusid (vt alapeatükki 2.6). Seoses inimese vastusega Jumalale saab käsitleda Sakkeuse lugu (vt alapeatükki 2.4).

Kõrkjamerest läbimine. Selle piiblilooga seoses tõusevad päästmise kõrval esile ka teised teemad: töö, sõnapidamine, julgus, unistused, ime, usaldus, eeskujud, loodus. Tunni põhiosas võiks õpetaja jutustada piiblitloo. „Lugude loomise ja jutustamisoskuse arendamine annab õpetajale suurepärase ja alati käepärase vahendi, mida saab kasutada

mitmel viisil ja mis töötab väga erinevates tingimustes. Ja veel – vähetähtis ei ole see, et head lood köidavad õpilasi” (Valk & Schihalejev 2008: 184). Loo jutustamisel saab rakendada laste erinevaid meeli ning võimalik on kasutada ka näitlikke vahendeid.

Sissejuhatus teemasse – häälestus

Suunavad küsimused vestluseks:

- Mis seostub sulle sõnaga *vaikne*? Miks on heliteostes pausid?
- Mis seostub sulle sõnaga *vali*?
- Milliseid loodusnähtusi sa tead? Kirjelda neid!
- Mis on sinu jaoks ime? Milliseid imesid tead sa seitsmest maailmaimest?
- Millest sina unistad?

Põhiosa (2Ms 14: 1–31)

Enne piibliloo kuulamist esitab õpetaja õpilastele küsimuse: „Milline võiks olla piibliloo pealkiri? Miks?”

- Õpetaja jutustab piibliloo, kasutades illustreeriva materjalina looduspilte *PowerPointi* slaididena (vastavalt loo käigule võib näidata järmisi pilte: kõrb, pilv, öö ja päev, meri, tuul) ja muusikat.
- Pärast piibliloo kuulamist pakuvad õpilased loole erinevaid pealkirju koos põhjendusega. Seejärel tuuakse koos esile olulised punktid seoses looga: tegelased; toimumispaik; sündmuste käik; probleem; lahendus; meeolud loo käigus.
- Piibliloo taasloomine üleklassitööna või rühmatööna. Siin võib kasutada aheljutustamist, kus õpilased hakkavad lausete kaupa lugu kasvatama.

Õpitava süvendamine

- **Iseseisev töö**, kus õpilased vastavad järgmistele küsimustele.
 1. Kes päästis Iisraeli rahva selles loos? Põhjenda!
 2. Milline juht oli Mooses? Kuidas sa iseloomustaksid Iisraeli rahvast?
 3. Kes on sulle eeskujuks ja miks?
 4. Milline koht sulle piibliloos kõige rohkem meeldis? Miks?
 5. Joonista piibliloo põhjal pilt ja kirjelda seda lühidalt.
- **Loovtöö** „Minu unistused sõnades ja värvides”. See, et Jumal päästis Iisraeli rahva Egiptuse orjapõlvest, oli rahvale omamoodi unistuse täitumine.

- **Loovharjutus.** Moosese juhtimisel lahkus Iisraeli rahvas Egiptusest. Seoses eeskujude teemaga võiks mõelda välja viis asja, mida täiskasvanud võiksid õppida lastelt ja vastupidi.
- **Mõistatused.** Kõrberaännakul seisis Iisraeli rahvas silmitsi erinevate loodusjõududega. See annab võimaluse lahendada erinevaid loodusega seotud mõistatusi.

Jeesus päästab jüngrid uppumisohust. Nende piiblilugudega seoses kerkivad päästmise kõrval esile muudki teemad: hirm, kartus, usaldus, usk, üksi- ja koosolemine.

Sissejuhatus teemasse – häälestus

Suunavad küsimused vestluseks:

- Mida inimesed kardavad?
- Mida sina teed, kui sa tunned hirmu?
- Keda sa usaldad? Miks?
- Kuidas sa saad aidata kedagi, kes tunneb hirmu või kardab?
- Mida sulle meeldib teha üksi? Mida koos teistega?

Põhiosa (Mt 8: 23–27, Mt 14: 22–33)

Rühmatöö. Õpilased loevad kaks kirjakohta, võrdlevad neid ja otsivad vastused järgmistele küsimustele:

1. Kes on loo tegelased? Kirjelda neid!
2. Millises ohus nad olid?
3. Kes nad päästis ja kuidas?
4. Mida on kahes piibliloos sarnast, mida erinevat?
5. Mida sina oleksid sellises olukorras teinud?

Rühmatööde kokkuvõte: arutatakse koos läbi vastused küsimustele, andes küsimuseti sõna ühele rühmale ning teistele rühmadele võimaluse täiendamiseks.

Õpitava süvendamine

- **Loovtöö.** Valida piiblilugudest üks ning kirjutada sündmuses osalenu **kiri** sõbrale.
- Kirjutada sündmusest **uudis**, kus oleks toodud välja olulisim.
- Kirjutada paaristööna **intervjuu** Peetrusega.
- Jüngeritele oli oluline, et Jeesus oli nendega suure tormi keskel. Koosolemise ja -tegemise tähtsuse avamiseks võib kasutada **vanasõnu** (nt *Ühenduses on jõud. Sõpra tuntakse hädas. Ühe jõud napib, kui teised ei aita. Koos kogusam, seltsis segasem. Kes*

üks jookseb, peab üksi kukkuma). Vanasõnad võib enne üksikutest sõnadest rühmatööna kokku panna. Koos mõeldakse, mis on nende vanasõnade tähendus.

- Joonistada piibliloo põhjal **värvireis**. Värvid peaksid väljendama loo kulgu. Pärast töö valmimist võiksid õpilased oma töid tutvustada, põhjendades värvide valikut.

Jeesus tervendab kümme pidalitõbist. Selles loos kerkivad esile päästmise kõrval järgmised teemad: mure, lootus, usk, tänu, andustus, inimeste erinevad hoiakud. Kuna teemasid on palju, siis tuleks õpetajal läbi mõelda, millistele märksõnadele keskenduda. Samas võtmes saaks käsitleda ka teisi piiblilugusid, kus Jeesus päästab haigusest.

Sissejuhatus teemasse – häälestus

- Kujutusülesanne. Kui ma ütlen järgmise sõna, mis sulle seoses sellega esimesena meenub: *MURE*. Aga mis sulle meenub seoses sõnaga *TÄNU*. Millist värvi on mure ja tänu? Miks sa nii arvad?

Põhiosa (Lk 17: 11–19)

Enne loo jutustamist esitab õpetaja tähelepanuküsimuse (nt Kes on loo tegelased?):

- Õpetaja jutustab loo. Loo käigus avab õpetaja ka piibliloo tausta (räägib pidalitõvest; sellest, kuidas Jeesuse ajal haigetesse ja teistesse rahvustesse suhtuti jne). Õpetaja võiks jutustades vahepeal peatuda (nn stoppjutustamine), et küsida õpilaste arvamust, kuidas lugu edasi läheb.
- Pärast loo jutustamist arutavad õpilased rühmatööna järgmiste võimalike küsimuste üle:
 1. Kirjelda piibliloo tegelasi!
 2. Miks üks terveksaanu tuli tagasi, teised mitte?
 3. Mida Jeesus talle ütles? Miks?
 4. Mida sa teed, kui sul on mure?
 5. Mida sa tunned, kui su mure leiab lahenduse?
 6. Kuidas sa saad aidata (või oled aidanud) kedagi, kellel on mure?

Rühmatöö järel arutatakse koos läbi vastused küsimustele, andes küsimuseti sõna ühele rühmale ning teistele rühmadele võimaluse täiendamiseks. Küsimustele võib esmalt vastata ka iseseisva tööna, individuaalselt ja alles seejärel arutada neid rühmas.

Teises kooliastmes võiksid õpilased tunnis uurida erinevaid piiblilugusid (rühmatööna), mis räägivad haigusest päästmisest. Õpilased vastavad piiblilooga seotud küsimustele, lavastavad selle ning esitavad teistele.

Õpitava süvendamine

- Piibiloo **dramatiseerimine**. See annab õpilastele võimaluse loo uuesti läbimõtlemiseks ja selle läbielamiseks.
- **Loovharjutus**. Terveksaamine (-tegemine) on nagu suur kingitus. Kinkida saab siiski käega mittekatsutavat. Mida sina kingiksid? Kellele?
- **Loovharjutus**. Kuna üks pidalitöbistest julges erineda teistest ja tuli tagasi Jeesuse juurde, siis võiksid lapsed lahendada loovharjutuse: kirjuta seitse soovitus, kuidas olla sina ise.
- Õpilased kirjutavad akrostihhonid ehk **esitähthluuletused** „Mure” ja „Tänu” (sisus lähtutakse pealkirjast), luuletused esitatakse.
- Igaüks kirjutab paberile oma **mure** või **palve**. Sedelid pannakse südametaskusse. Südamele võib kirjutada: “Hoiä oma südant enam kui kõike muud, mida tuleb hoida, sest sellest lähtub elu!” (Õp 4: 23).

Jeesus päästab Sakkeuse. Sakkeuse loos tulevad päästmise kõrval esile järgmised teemad: patt, andestus, mure, rõõm, teistesse suhtumine.

Sissejuhatus teemasse – häälestus

- Õpilased lahendavad erinevaid igapäevaeluga seotud probleemsituatsioone (kus keegi on eksinud) ja pakuvad välja lahendusvariante (rühmatöö või paaristöona).
- Õpilased räägivad oma kogemustest ja tunnetest, kui mõni probleem on lahenenud.

Põhiosa (Lk 19: 1–10)

Õpetaja jutustus: õpetaja jutustab Sakkeuse loo mõne sündmuses osalenu pilgu läbi (nt Sakkeus; inimene rahva hulgast). See annab võimaluse paralleelselt avada ka loo tausta (nt Sakkeuse amet – tõlnerite ülem; Jeesuse tavapärasest erinev suhtumine patustesse jne). Kuna õpetaja jutustab loo sündmuses osalenu pilgu läbi, võiks loo jutustamisele järgneda ka õpilaste küsimustele rollis olles vastamine vastava tegelaskuju seisukohast.

Suunavad küsimused vestluseks (enne üleklassitööd võiks küsimusi arutada paaristöona):

1. Kes olid loo tegelased? Iseloomusta neid!
2. Miks tahtis Sakkeus Jeesust näha?
3. Mida sa teed, kui sul tuleb ületada mõni raskus?
4. Mida tähendas Sakkeusele Jeesusega kohtumine?
5. Miks rahvas nurises?

Õpitava süvendamine

- **Loovtöö.** Kirjutada lugu sündmuses osalenu pilgu läbi.
- **Loovharjutus.** Sakkeus tundis selles piibliloos suurt rõõmu. Joonistada ja kirjutada oma kõige suuremast rõõmust (panna oma rõõmule nimi, kirjeldada seda ning kirjutada, kellega ja miks võiks seda jagada).
- **Mäng** “Rõõm suuremaks” või “Mure väiksemaks”. Lapsed viskavad üksteisele lõngakera (nii et algus jääb esimese viskaja kätte). See, kes lõngakera saab, jagab mõnd oma rõõmu või muret teistega. Lõpuks moodustub võrk, mis võiks kujutada seda, et meil on alati neid, kellega rõõme jagada ja kellele mures toetuda.
- **Piltjutustus.** Piiblitlugu jagatakse väikesteks osadeks, rühmatööna joonistavad õpilased erinevaid sündmusi ning jutustavad loo.

Põhikooli religiooniõpetuses (III kooliaste, 7.–9. klass) on kesksel kohal kristlik kultuurilugu, maailmareligioonid, aga ka üldised usuprobleemid ja eetika. Üldisemad õppe-eesmärgid on III kooliastmes järgmised: õpilane tunneb ja oskab kirjeldada suuremate maailmareligioonide põhijooni; oskab tuua näiteid, kuidas religioon ilmneb inimeste elus; on suuteline tegema teadlikke elu kujundavaid valikuid; peab oluliseks vaimseid väärtusi; on suuteline analüüsima religioossete konfliktide põhjusi; tunneb religioosse keele eripära. (Valk 2002: 167, 168, 172–173; Valk 2007: 14–15)

Põhikooli religiooniõpetusse pakuvad vanast ja uuest testamendist materjali ka erinevad päästmisküsimust puudutavad teemad, mis toovad esile juutluse ja ristiusu põhijooni, erinevaid eetika teemasid ning religioosse keele eripära. Vana testamendiga seoses tõuseb esile jumala- ja inimesekäsituse teema. Vana testamendi jumalakäsituse keskmeks on see, et ei ole muud Jumalat – Päästjat kui Issand; inimesekäsituses nähakse inimest eelkõige kogukonna liikmena ja ühenduses Jumalaga, üksi temast sõltuvana (vt alapeatükke 1.2, 1.4). Et Jeesuse ristisurm ja ülestõusmine on ristiusu ning päästmise keskmeks, saab käsitleda neid vaikes nädala sündmustiku raamistikus (vt alapeatükki 2.6).

Inimene sõltub üksi Jumalast (jumala- ja inimesekäsitusest vanas testamendis).

Selle teemaga on seotud järgmised teemad: päästmine, oluline ja väärtuslik, erinev ja sarnane, üksi- ja koosolemine, isekus. Tunni põhiosa alguses võiks olla tunni teemal lühike loeng. „Esimesel hetkel tundub, et loeng interaktiivsete meetodite ritta ei kuulu. Tänapäeval on loengu eesmärk huvi tekitamine/ülevalhoidmine ning võimaluse andmine

küsimuste esitamiseks. Seetõttu on loeng äärmiselt spetsiifiline interaktsioon, mis pole kaugeltki ühesuunaline” (Valgmaa & Nõmm 2008: 71).

Sissejuhatus teemasse – häälestus

Sissejuhatav vestlus puudutab suhtevõrgustikku – erinevaid suhteid:

- Milliste märksõnadega sa iseloomustaksid oma klassi? Aga parimat sõpra?
- Mida sa pead oluliseks erinevates suhetes? (klass, pere, sõbrad)
- Mida sa üksiolemisest arvad? Miks see on vajalik?
- Milline tähendus on usul inimeste elus tänapäeval?

Põhiosa

1. Õpilased saavad **loengu** käigus lühiülevaate jumala- ja inimesekäsitusest vanas testamendis, kus tulevad esile nii Jumala päästev tegevus kui ka väärtused Iisraeli rahva elus. Tähelepanu all on erinevad suhted: inimene ja Jumal, inimene ja inimene, inimene ja loodus. Loengu käigus esitab õpetaja vaheküsimusi ja ka õpilased saavad seda teha.
2. Õpilased koostavad rühmatööna **ideeskeemi** „Väärtused meie elus”, mille eesmärgiks on koguda kokku ja visualiseerida mõtteid ja ideid lähteidee ümber.

Rühmatöö kokkuvõttes esitavad rühmad oma seisukohad ja põhjendavad neid. Siin on olulisel kohal ka õpetaja suunavad küsimused ja täiendavad kommentaarid. Ühiselt tuuakse paralleele loengus räägituga – leitakse erinevusi ja sarnasusi.

Õpitava süvendamine

Vanas testamendis nägi inimene end eelkõige kogukonna liikmena sõltuvana Jumalast. Järgmised ülesanded aitavadki näha ennast seoses teistega, aga ka mõelda väärtuste üle.

- **Venni diagramm.** Selle abil võrdlevad õpilased ennast oma sõbraga, tuues välja erinevaid ja sarnaseid jooni.
- **Kollaaž** „Meie klass”. Õpilased kleebivad alusele ajaleheväljalõikeid, fotosid jne, mis iseloomustavad nende klassi; juurde võiks kirjutada märksõnu või lühilauseid.
- Õpilased kirjutavad **essee** teemal „Väärtused minevikus ja olevikus”.

Vaikse nädala sündmustest. Vaikse nädala ja ülestõusmispühade sündmusi tuleks vaadelda kui tervikut. Nende sündmuste kaudu tulevad esile Jeesuse ristisurma ja ülestõusmise päästev tähendus, aga ka erinevad eetikaga seotud teemad ning väärtushinnangud. Järgnevalt võtan vaikse nädala sündmustest lähema vaatluse alla palmipuudepäha, suure reede ning ülestõusmispäha.

Sissejuhatus teemasse – häälestus

Õpetaja esitab oma pildi vaiksest nädalast ja ülestõusmispühadest, kasutades pildimaterajali Pühast Maast (*PowerPointi* slaididena). Jutustuse käigus saab avada ka olulisemate sümbolite tähendust. Taustaks võib kasutada muusikat, mis väljendab erinevate sündmuste meeleolusid.

Põhiosa

Õpilased loevad rühmades erinevaid piiblitekste, mis on seotud vaikse nädala ja ülestõusmispühade sündmustega. Tuleb märkida, et piiblitekstide valik on laiem, siinkohal esitan ühe võimalikest valikutest. Õpilased leiavad arutelu käigus vastused küsimustele ning panevad need märksõnadena kirja. See aitab avada pühade tausta, tajuda piibli keelt ning luua seoseid erinevate eetikateemadega.

Palmipuudepäha (Lk 19: 28–40). Suunavad küsimused aruteluks:

1. Kirjelda lühidalt loo tegelasi ja sündmuste käiku.
2. Miks olid inimesed Jeesuse Jeruusalemma tulekust vaimustuses? Mida võis Jeesus mõelda?
3. Miks Jeesuse jüngrid tegid seda, mida Jeesus käskis?
4. Kui kuningas sulle külla tuleks, siis kuidas sa teda vastu võtaksid.
5. Missugune kuningas sina oleksid? Miks?

Suur reede (Lk 23: (26)32–49). Suunavad küsimused aruteluks:

1. Kirjelda lühidalt loo tegelasi ja sündmuste käiku.
2. Loos tulevad esile erinevad suhtumised Jeesusesse. Missuguseid suhtumisi sa erinevate tegelaste puhul loost leiad? (rahvas, kaks kurjategijat, ülemad, sõdurid, Jeesus, Jeesuse lähedased)
3. Kas andekspalumine on kerge? Miks on inimestel raske andeks paluda?
4. Kas kannatused kuuluvad elu juurde? Põhjenda!
5. Mida sa teed, kui kedagi pilgatakse või kui kellegi üle naerdakse?

Ülestõusmispühad (Mt 28: 1–15). Suunavad küsimused aruteluks:

1. Kirjelda lühidalt loo tegelasi ja sündmuste käiku.
2. Kellega kohtusid Jeesuse hauale läinud naised? Kuidas see neid muutis?
3. Miks ja kuidas otsustasid ülempreestrid sündmust varjata?
4. Mis sa arvad, miks nende plaan nurjus?

5. Missugused väärtushinnangud tulevad siin loos esile? Milliseid väärtusi pead sina oluliseks?

Rühmatööde kokkuvõte: erinevad rühmad räägivad, missugusest sündmusest nad lugesid ning mille üle arutasid ja mis olid arutelu tulemused.

Õpitava süvendamine

- Õpilased uurivad ja kirjutavad **referaadi** pühade tsüklilise ühe püha tähendusest kristluses ning rahvatraditsioonis.
- Õpilased kirjutavad pühadega seotud **sümbolitest** ja nende tähendusest.
- Õpilased kirjutavad **päeviku** vormis vaiksena nädala ja ülestõusmispuhade sündmustest (nt mõne piiblitegelase või iseenda pilgu läbi).
- Õpilased teevad **plakati** vaiksena nädala ja ülestõusmispuhade sümbolitest.

Gümnaasiumi religiooniõpetuses (IV kooliaste, 10.–12. klass) on kesksel kohal ristiusk ja kirikulugu; inimene ja religioon ning maailma religioonid ja religioosne kultuurilugu. Üldisemad õppe-eesmärgid on IV kooliastmes järgmised: õpilasel areneb analüüsi- ja kriitilise mõtlemise oskus religioossetes ja maailmavaatelistes küsimustes; õpilane hakkab mõistma tähtsamate teoloogiliste probleemide olemust; suudab teha teadlikke maailmavaatelisi valikuid; mõistab inimeseks olemise ainulaadsust ja vastutust; oskab näha ja analüüsida ühiskonnas ette tulevate probleemide religioosseid aspekte; oskab leida religiooni ja kultuuri seoseid. (Valk 2002: 167, 169, Valk 2007: 16)

Gümnaasiumi religiooniõpetussegi pakuvad vanast ja uuest testamendist materjali erinevad päästmisküsimust puudutavad teemad, mis on tihedalt seotud teemaga, mis puudutab inimest ja religiooni ning mis toovad esile ka juutluse ja ristiusu põhijooni, aga ka erinevaid eetika teemasid. Seoses päästmise lähtega võiks käsitleda ühe teemana Jumala armu ja halastust (vt alapeatükke 1.3, 2.3) ning nende osa päästeloos. Selle teemaga seoses saab käsitleda seda, kuidas usk avaldub inimese elus. Kuna vana ja uue testamendi vahel esineb selle teemaga seose mitmeid põimumisi, saab neid käsitleda kõrvuti. See teema avab ka religioosse keele eripära. Teine käsitletav teema oleks seotud sellega, et vanas testamendis puudutab päästmine Iisraeli rahvast ja uues testamendis kõiki rahvaid (vt alapeatükid 1.5, 2.5); sealjuures saab käsitleda ka erinevaid piiblitekste. Mõlemast teemast saab esitada ülevaate käesoleva töö tulemustest lähtuva loenguna.

Jumala arm ja halastus. Selle teemaga seoses kerkivad päästmise kõrval esile muudki teemad: usk, teod, and, leping, suhtumine, võõrdumine. Tunni põhiosas võiks olla tunni teemal lühike loeng.

Sissejuhatus teemasse – häälestus

Suunavad küsimused sissejuhatavaks vestluseks.

- Millesse inimesed usuvad? Kuidas avaldub usk inimeste elus?
- Kas ja miks on inimesed tänapäeval võõrdunud kaasinimesest – loodusest – Jumalast? (Siin saab tuua lisaks erinevaid näiteid.)
- Mida tähendavad sõnad *arm* ja *halastus*, *armuline* ja *halastav*? Tooge näiteid!

Pühiosa

1. Õpilased saavad esmalt **loengu** käigus lühiülevaate teemast, kus tuleb esile ka see, kuidas Jumala arm ja halastus avalduvad inimese elus. Loengus tuuakse armu ja halastuse kohta erinevaid näiteid piiblist (nt Noa laev, Egiptuse orjapõlv, halastaja samaarlane, pime Bartimeus, Jeesuse ristisurm ja ülestõusmine, Paulus ja Barnabas Jeruusalemmas), mis avavad seda teemat. Näidetega võiks kaasneda ka pildimaterjal. Loengu käigus teevad õpilased märkmeid ning õpetaja esitab vaheküsimusi.
2. **Iseseisva** või **paaristööna** tegeletakse loengust lähtuvalt järgmiste küsimustega:
 - 1) õpilased kirjutavad märksõnadega loengust lühikokkuvõtte;
 - 2) õpilased kirjutavad kaks loenguga seotud küsimust;
 - 3) õpilased uurivad üht kahest piiblitekstist ning põhjendavad, kuidas erinevad mõisted on sellega seotud.

Noa, kes leidis armu (1Ms 6: 5–22, 7: 17–23): võõrdumine, leping, ustavus, arm, päästmine.

Samaarlane, kes halastas (Lk 10: 29–37): silmakirjalikkus, võõrdumine, halastus, hoolimine, ligimene.

- 4) õpilased toovad tänapäeva kontekstist ühe kuni kaks näidet, milles avalduks arm või halastus.

Õpitava süvendamine

- **Essee** ühel kahest teemast „Miks on vaja halastust?“, „Mis on võõrdumine tänapäeva kontekstis?“
- Leida ja **kirjeldada** ajaloost inimesi, kelle käitumine väljendab halastust.
- **Dramatiseerida** rühmatööna halastaja samaarlase lugu tänapäeva kontekstis.

Päästmisküsimusest – kes saab päästmisest osa. See, et päästmine ei puuduta üksnes Iisraeli rahvast, tuleb selgelt esile juba Jeesuse ja hiljem apostlite kuulutuses. Selle teemaga seoses kerkivad päästmisest osasaamise kõrval esile erinevad teemad: mõistmine ja mõistmatus, sallivus ja sallimatus, erinevad suhtumised ja seisukohad, innovatsioon.

Sissejuhatav osa – häälestus

Suunavaid küsimusi sissejuhatavaks aruteluks:

- Mis on sinu arvates päästmine? Keda see puudutab?
- Kes päästab ja keda on vaja päästa? Miks?
- Mida tähendab sinule innovatsioon?
- Kuidas suhtutakse Eestis teisest rahvusest, teistsuguste vaadetega inimestesse?

Põhiosa

1. Õpilased saavad esmalt **loengu** käigus ülevaate päästmisega seotud küsimustest vanas ja uues testamendis (eelkõige teemadering, mis puudutab päästmisest osasaamist) ning saavad esitada loengu põhjal küsimusi.
2. Õpilased uurivad paaris- või rühmatööna üht kahest **piiblitekstist** ning toovad loengule, eelnevatele teadmistele ning piiblitekstile toetudes päästmisküsimusega seotud punktid. Õpetaja annab eelnevalt märksõnad, millele lugemise käigus tähelepanu pöörata ja kommenteerib neid.

Samaaria naise lugu (Jh 4: 4–42): samaarlased ja juudid; juutide ja Jeesuse suhtumine Samaaria naisesse; jüngrid ja Jeesus; samaarlased ja Jeesus; Jumala kummardamine; Messias; keda puudutab päästmine. Lugemise hõlbustamiseks võib jagada piibliteksti alaosadeks: Jeesus kohtub Samaaria naisega (salmid 4–18), vestlus Jumala kummardamisest (salmid 19–26); reageerimine Jeesuse sõnumile (salmid 28–30, 39–42); Jeesuse vestlus jüngritega (salmid 27, 31–38).

Paulus räägib juudi sünagoogis (Ap 13: 13–52). Paulus (juudina ja paganate apostlina) – sünagoogi kuulajaskond; juutide mõistmine – mõistmatus; erinevad arusaamad päästmisest; kellele kuulutatakse päästet. Piibliteksti alaosad: Jumala päästev tegevus Iisraeli rahva ajaloo (salmid 13–22), Jumala pääste Jeesuses (salmid 23–31), evangeelium (32–41); reageerimine evangeeliumi sõnumile (42–50).

Loetust tehakse kokkuvõte: arutletakse loetu üle, lähtudes eelnevalt esitatud märksõnadest. Erinevaid piiblitekste kõrvutades ja arvamusi vahetades toovad õpilased välja oma mõtted selle kohta, miks paljud juudid lükkasid Jeesuse ja apostlite kuulutuse

tagasi, aga ka selle kohta, miks siiski oli neid juute, kes selle vastu võtsid (Paulus ise oli sellest ehe näide). Samuti arutatakse paganatega seotud teemadel. Selline arutelu annab ka hea võimaluse õpetaja vahekommentaarideks.

Õpitava süvendamine

- Õpilased kirjutavad **reportaazi** Samaaria naise kohtumisest Jeesusega.
- Õpilased kirjutavad **intervjuu** Samaaria naisega.
- **Essee** ühest kahel teemal „Juudist Paulus kui paganate apostel”, „Mis vajab päästmist tänases Eestis”.

KOKKUVÕTE

Päästmine on üks piibli keskseid teemasid. Mitmemõõtmelises päästmise mõistes tulevad esile erinevad dimensioonid: vaimne – füüsiline, individuaalne – kogukondlik, minevikuline – olevikuline – tulevikuline. Päästmisest räägitakse suhete kontekstis: suhted Jumala ja inimese, inimese ja inimese vahel.

Vanas testamendis avab päästmise sisu kõige rohkem tüvi **יָשַׁע**, mille algne tähendus on 'kitsikusest avarusse tooma'. Sama mõte, aga ka teised päästmisega seotud arusaamad tulevad esile teistegi päästmise mõistega seoses kasutatavate heebrea tüvede puhul: **פָּלַט** 'turvalisusse tooma', **מָלַט** 'põgenema turvalisusse', **חָלַץ** 'välja kiskuma'. Tüve **נָצַל** algne tähendus 'kellegi käest ära kiskuma' on just seoses sellega, et tegijaks (käest ära kiskujaks) on Jumal, saanud laiema tähenduse 'päästma'. Nii asetuvad teised päästmise kohta kasutatavad tüved **יָשַׁע** tähendusvälja.

Kuigi on mõningaid näiteid selle kohta, et inimene võib päästa, tõestab enamik viidetest siiski, et ei ole muud päästjat kui Issand. Jumal päästab oma armu, armastuse ja õigluse tõttu. Kuigi Jumal võib päästmisel kasutada inimesi (kuningaid, kohtumõistjaid), on tegelik päästja tema ise. Päästmises sisaldub kaks poolt: kitsikusest vabastamine ja avarasse ümbritsemisse toomine. Päästmises viib Jumal oma rahva kitsikusest avarusse. Jumal päästab väga konkreetsetest olukordadest, mis on viinud inimese kitsikusse – vaenlaste käest, orjusest, võõra võimu alt, surmast, haiguse käest jne. Päästmine patust ei ole vanas testamendis domineeriv, kuid prohvetiraamatutes tõuseb päästmise vaimne tähendus siiski esile. See, kuidas Jumal päästis Iisraeli rahva Egiptuse orjapõlvest, saab aluseks edaspidisele arusaamisele päästmisest. Vanas testamendis puudutab päästmine kogukonda, aga ka üksikisikut, kes on selle liige. Päästmiseks, mida inimene ei ole pälvinud, on siiski vajalik vastus – pöördumine ja appihüüd Issanda poole.

Päästelugu jätkub uues testamendis, kus tüvele **יָשַׁע** vastab **σώζω**, mille põhitähendus on 'terviklikkust taastama'. Harvem esineb päästmisega seoses verb **ῥύομαι**, mis tähendas algselt 'enda juurde tõmbama, ohust välja tõmbama', kuid mis seoses sellega, et väljatõmbajaks on Jumal, on saanud tähenduseks ka 'päästma'. Lisaks kasutatakse

üksikutel juhtudel päästmise tähenduses verbi ἐξαίρεω. Töös on üksnes viidatud kirjakohtadele, kus see verb päästmise tähenduses esineb.

Uues testamendis on päästjaks Jumal, kes päästab oma armust ja halastusest Jeesuses Kristuses kõik rahvad. Vanemates uue testamendi raamatutes ei nimetata Jeesust tiitliga Päästja ning ka Jumala kohta kasutatakse seda tiitlit harva, küll tehakse seda uuemates raamatutes (rohkem nimetatakse siis Päästjaks Jeesust, kellele usu põhjal temasse kui ülestõusnud Issandasse kantakse nii üle vana testamendi Jumala omadus). Harva on päästjaks inimesed (Paulus, teised kristlased, kogudus). Päästmine tähendab uues testamendis päästmist ohtudest (nt loodusjõudude käest, surmaohust), haigustest või vaimset päästmist. Kui vanas testamendis ei ole päästmise vaimne tähendus domineeriv, siis uues testamendis on päästmine eelkõige just usuliskõlbeline (päästmine patust, Jumala viha eest, hukkamõistmise eest, pimeduse meelevallast, tagakiusust). Päästmine kuulub küll kõigile, kuid päästetud saavad need, kes Jeesuse Kristuse usus vastu võtavad, kasvavad tema tundmises, järgivad teda ning tunnistavad ja kuulutavad päästeevangeeliumi (Jeesus on surnud ja üles tõusnud) kõigile rahvastele. Päästmine tähendab uues testamendis päästmist nii minevikus (kes parandab meelt ja usub, on päästetud), olevikus (inimene vajab jätkuvalt päästmist) kui lõplikku eshatoloogilist päästmist tulevikus, kui Jeesus tuleb tagasi.

Võrreldes uurimustöö käigus algteksti ja eestikeelset tõlget, selgus, et sageli ei anna tõlge edasi ehedat päästmise mõistet. Näiteks kannab verb **נָצַח** endas sisuliselt päästmise mõtet, kuid mitmel korral on see tõlgitud sõnaga aitama, mis on tähenduselt kergema kaaluga. Kuigi heebrea sõna kannab endas kitsikusest avarusse toomise mõtet, ei ole niisugust tähendusvarjundit kasutatud, mistõttu lugeja on jäänud ilma päästmisteo sügavast tähendusest. Teistegi heebrea tüvede tõlkimisel on kasutamata tähendusvarjundeid. Tüve **נָצַח** tõlkimisel on edasi antud nii algset tähendust kui avardunud tähendust. Eriti tuleb see esile Psalmides, kus tõlkimisel on kasutatud mõlemat tähendust vaheldumisi (nendele lisandub veel vabastama), mistõttu ei ole tõlkest lähtudes võimalik algset tähendust tuvastada. Uues testamendis on **σώζω** vasteks enamasti 'päästma', harva 'aitama', tervendamisega seoses esinevad ka 'paranema', 'terveks saama'. Viimaste puhul võiks samuti kasutada tõlkevastet 'päästma', sest see arvardab tervendamise tähendust, Päästmine tervendamise tähenduses ei puuduta mitte ainult füüsilist terveksaamist, vaid see puudutab inimest tervikuna.

Kuna päästmisega on seotud eri küsimusi ja teemasid, siis leidub mitmeid võimalusi päästmise käsitlemiseks religiooniõpetuses kõigis kooliastmetes. Oluline on teemade sidumine igapäevaeluga ning tähtis on kasutada tundides mitmekesiseid metoodilisi võtteid, mis toetavad erinevate päästmisega seotud teemade käsitlemist. Algkooli õppekavas on religiooniõpetuse keskmes piiblilood ja eetika ning piiblilugudega seoses tuleb esile ka päästmise teema: vanast testamendist on töös valitud käsitlemiseks Kõrkjamerest läbimineku lugu, uuest testamendist piiblilood, mis on seotud ohtudest päästmise, tervendamise, inimese vastusega Jumalale. Põhikoolis saab teemat käsitleda, rääkides erinevatest eetikaprobleemidest ja väärtushinnangutest ning ristiusu põhijoontest. Vanast testamendist lähtuvaks teemaks on sealne inimese- ja jumalakäsitus, uuest testamendist vaikse nädala sündmused. Gümnaasiumis saab rääkida käesoleva töö põhitulemustest ning päästmise tähendusest Iisraeli rahva ajaloos ning kristluses. Tunni teemadena on töös käsitletud Jumala armu ja halastust ning päästmise teemat üldisemalt rõhuga küsimusel, kes saab päästmisest osa.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Arnold, William T.** 2000. Salvation. *Baker Theological Dictionary of the Bible*. /Walter A. Elwell. Baker Books.
- Barnett, Paul W.** 1997. Salvation. *Dictionary of the Later New Testament & Its Developments*. /Ralph P. Martin, Peter H. Davids. Leicester, England; Downers Grove, Illinois, USA: InterVarsity Press.
- Baumgartner, Walter & Ludwig Koehler** 1994. *The Hebrew & Aramaic Lexicon of the Old Testament*. /E. J. Brill. Volume 1. Leiden. New York. Köln.
- Baumgartner, Walter & Ludwig Koehler** 1995. *The Hebrew & Aramaic Lexicon of the Old Testament*. /E. J. Brill. Volume 2. Leiden. New York. Köln.
- Bergmann, U.** 1976. נִצְּלָה. *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament II*. /Ernst Jenni, Claus Westermann. München, Zürich.
- Botha, J. Eugene** 2005. Simple Salvation, but not of Straw Jacobean Soteriology. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum Testamentum*. /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 389–408.
- Botterweck, G. Johannes & Helmer Ringgren** 1987. *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament VI*. Stuttgart, Berlin, Köln.
- Brown, William E.** 2000. Deliver. The Old Testament. *Baker Theological Dictionary of the Bible*. /Walter A. Elwell. Baker Books.
- Bultmann, Rudolf** 1988. ἔλεος, ἐλεάω. *Theological Dictionary of the New Testament*. /Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, translated by Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans; Exeter: Paternoster.
- Busse, Ulrich** 1990. διασώζω. *Exegetical Dictionary of the New Testament*. Volume 1. /Horst Balz and Gerhard Schneider. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans.
- Carr, G. Lloyd** 1991. נִצְּלָה. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 1. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Combrink, H. J. Bernard** 2005. Salvation in Mark. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum*

- Testamentum*. /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 33–66.
- Conzelmann, Hans** 1988. χάρις. *Theological Dictionary of the New Testament*. /Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, translated by Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans; Exeter: Paternoster.
- Coppes, Leonard J.** 1992a. אָרָה. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 2. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Coppes, Leonard J.** 1992b. אָרָה. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 2. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Cullmann, Oscar** 1963. *The Christology of the New Testament*. London: SCM Press.
- De Villiers, Pieter G. R.** 2005. Safe in the Family of God: Soteriological Perspectives in 1 Thessalonians. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum Testamentum*. /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 305–330.
- Du Rand, Jan A.** 2005. Soteriology in the Apocalypse of John. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum Testamentum*. /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 464–504.
- Fisher, Milton C.** 1992. אָרָה. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 2. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Foerster, Werner** 1993. σώζω and σωτηρία. σωτήρ. *Theological Dictionary of the New Testament*. /Gerhard Friedrich, translator and ed. Geoffrey W. Bromiley. Volume VII. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans.
- Fohrer, Georg** 1988. σώζω. *Theological Dictionary of the New Testament*. /Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, translated by Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans; Exeter: Paternoster.
- GEL 1989** = *Greek-English Lexicon of the New Testament Based on Semantic Domains*. Second Edition. Volume 2. /Johanne P Louw, Eugene A. Nida, Rondal B. Smith, Karen A. Munson. New York: United Bible Societies. 1989.
- Hamilton, Victor P.** 1991. אָרָה. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 1. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.

- Hamilton, Victor P.** 1992. תַּלְמוּד. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 2. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Harris, Murray J.** 2003. Salvation. *New Dictionary of Biblical Theology*. /T. Desmond Alexander, Brian S. Rosner, D. A. Carson, Graeme Goldsworthy, Steve Carter. Leicester, England; Downers Grove, Illinois, USA: InterVarsity Press.
- Harris, R. Laird** 1991. דָּוָד. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 1. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Hartley, John E.** 1991. יְשׁוּעָה. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 1. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Hartley, John E.** 1992. צָרָה. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 2. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- IRT 1988** = *Iso Raamatun Tietosanakirja*. /Thoralf Gilbrant, Valtter Luoto, David A. Polfus, Pekka Nieminen. Osa 1. Vantaa: Raamatun tietokirja. 1988.
- IRT 1991** = *Iso Raamatun Tietosanakirja*. /Thoralf Gilbrant, Valtter Luoto, David A. Polfus, Pekka Nieminen. Osa 5. Vantaa: Raamatun tietokirja. 1991.
- Joubert, Stephan J.** 2005. ΧΑΡΙΣ in Paul. An Investigation into the Apostle's "Performative" Application of the Language of *Grace* within the Framework of His Theological Reflections on the Event/Process of Salvation. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum Testamentum*. /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill:187–211.
- Kasch, Wilhelm** 1988. ῥύσασθαι. *Theological Dictionary of the New Testament*. /Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, translated by Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans; Exeter: Paternoster.
- Kasch, Wilhelm** 1993. ῥύσασθαι. *Theological Dictionary of the New Testament*. /Gerhard Friedrich, translator and ed. Geoffrey W. Bromiley. Volume VI. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans.
- Koehler, Ludwig & Walter Baumgartner** 1983. *Hebräisches und aramäisches Lexicon zum alten Testament III*. Leiden.
- Koester, Craig R.** 2005. God's Purposes and Christ's Saving Work According to Hebrews. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt.

- Supplements to Novum Testamentum.* /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 361–387.
- Konkordanz zum Novum Testamentum Graece.* Von Nestle-Aland, 26. Aufgabe und zum Greek New Testament, 3rd edition. Herausgegeben vom Institut für Neutestamentliche Textforschung und vom Rechenzentrum der Universität Münster unter Besonderer Mitwirkung von H. Bachmann und W. A. Slaby. Dritte Aufgabe. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 1987.
- Lambrecht, Jan** 1990. εἰσαγωγή. *Exegetical Dictionary of the New Testament.* Volume 2. / Horst Balz and Gerhard Schneider. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans.
- Leppik, Peep** 2008. Õpetajatöö seoses tundide analüüsiga. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Lichtenberger, Hermann** 1994. ῥόμοι. *Exegetical Dictionary of the New Testament.* Volume 3. /Horst Balz, Gerhard Schneider. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids.
- Lilleväli, Mati** 2000. Piiblinimede leksikon. Tallinn, Logos.
- Lisowsky, Gerhard** 1981. *Konkordanz zum Hebräischen Alten Testament nach dem von Paul Lisowsky in der Biblia Hebraica.* /Rudolf Kittel, Leonhard Rost. Stuttgart.
- Luter Jr., A. Boyd** 1997. Savior. *Dictionary of the Later New Testament & Its Developments.* /Ralph P Martin, Peter H. Davids. Leicester, England; Downers Grove, Illinois, USA: InterVarsity Press.
- Malherbe, Abraham J.** 2005. “Christ Jesus Came into the World to Save Sinners”: Soteriology in the Pastoral Epistles. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology.* /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum Testamentum.* / M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 331–358.
- Marshall, I. Howard** 1992. Salvation. *Dictionary of Jesus and the Gospels.* /Joel B Green, Scot McKnight, I. Howard Marshall. Downer Grove, Illinois, Leicester, England: InterVarsity Press.
- Mehisto jt 2008** = Mehisto, Peeter; David Marsh; María Jesús Frigols 2008. *Lõimitud aine ja keeleõpe.* Tallinn: Iduleht.
- Milne, B. A. & G. Walters,** 1982. Salvation. *New Bible Dictionary.* /J. D. Douglas, F. F. Bruce et al. Leicester, England; Downers Grove, Illinois.
- Paatsi, Riina** 2000. Seesamune naba. Avita.
- Paatsi, Riina** 1996. Ise ütlen, et mina tean. Avita.

- Palva, Heikki** 1974. *Raamatun tietosanasto*. Porvoo, Helsinki.
- Piibel. Vana ja Uus Testament*. Tallinn: Eesti Piibliselts. 1997.
- Quell, Gottfried** 1988. ἀγάπη. *Theological Dictionary of the New Testament*. /Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, translated by Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans; Exeter: Paternoster.
- Radl, Walter** 1994. σῶζω. *Exegetical Dictionary of the New Testament*. Volume 3. /Horst Balz, Gerhard Schneider. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids.
- Ruprecht, E.** 1976. פֶּלֶט. *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament II*. /Ernst Jenni, Claus Westermann. München, Zürich.
- Ruus, Viive-Riina** 2009. Loova inimese poole. *Haridus*, nr 1–2: 6–9.
- Schelkle, Karl Hermann** 1994. σωτήρ. Σωτηρία. *Exegetical Dictionary of the New Testament*. Volume 3. /Horst Balz, Gerhard Schneider. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids.
- Schrenk, G.** 1988. δικαιοσύνη. *Theological Dictionary of the New Testament*. /Gerhard Kittel, Gerhard Friedrich, translated by Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans; Exeter: Paternoster.
- Schultz, Carl** 1992. עֶזְרָא. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 2. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Smick, Elmer B.** 1991. אֶלֶף. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 1. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Steyn, Gert J.** 2005. Soteriological Perspectives in Luke's Gospel. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum Testamentum*. /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 67–99.
- Stigers, Harold G.** 1992. אֶלֶף. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 2. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Stolz, Fritz** 1971. אֶלֶף. *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament I*. /Ernst Jenni, Claus Westermann. München, Zürich.
- Teras, Killu** 2001. Päästmis- ja lunastamisküsimusest vanas testamendis. Tartu Teoloogia Akadeemia lõputöö, juhendaja Elmi-Johanna Pata. Tartu. Käsikiri.

- Valgmaa, Reet & Erle Nõmm** 2008. *Õpetamisest: eesmärgist teostuseni*. Eesti Vabariidusliit.
- Valk, Pille** 2002. Eesti kooli religiooniõpetuse kontseptsioon. *Dissertationes theologiae Universitatis Tartuensis* 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Valk, Pille** 2007. Religiooniõpetuse ainekava koos kommentaaridega. *Religiooniõpetuse õpetamisest / Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus*. /Ene Sepp. Tallinn: Argo: 7–16.
- Valk, Pille & Olga Schihalejev** 2008. Lugudest ja nende loomisest. *Töid religioonipedagoogikas*. /Pille Valk. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Van Aarde, Andries G.** 2005. ΙΗΣΟΥΣ, the Davidic Messiah, As Political Saviour in Matthew's History. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum Testamentum*. /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 7–31.
- Van der Merwe, Dirk G.** 2005. Salvation in the Johannine Epistles. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum Testamentum*. /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 437–464.
- Van der Watt, Jan G.** 2005. Salvation in the Gospel According to John. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum Testamentum*. /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 101–131.
- Van Zyl, Hermie C.** 2005. The soteriology of Acts: Restoration of Life. *Salvation in the New Testament. Perspectives on Soteriology*. /Jan G. van der Watt. *Supplements to Novum Testamentum*. /M. M. Mitchell, D. P. Moessner. Volume 21. Leiden, Boston: Brill: 133–160.
- Weiser, Artur** 1994. *Vana testamendi sissejuhatus*. Tallinn, Logos.
- White, William** 1992. **קָדָשׁ** *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 1. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.
- Yamauchi, Edwin** 1991. **קָדָשׁ**. *Theological Wordbook of the Old Testament*. Volume 1. /R. Laird Harris, Gleason L. Archer, Jr., Bruce K. Waltke. Chicago.

SUMMARY

The present Master's thesis „Salvation in the Old and New Testament and its treatment in religious studies” deals with questions related to salvation in the Old and New Testament. The aim of this work is to study the content of the concept ‘salvation’ in the Old and New Testament, and to investigate possible ways of treating this topic in religious studies.

In order to limit the research material, the analysis focuses on the study of semantic fields of Hebrew and Greek words related to the concept of salvation, and usage contexts of these words. The choice of this particular method was partly influenced by my interest in the original languages of the Bible. The topic of salvation has been treated mainly in literature published in foreign languages which have been the main source of this work.

The Master's thesis consists of an introduction, three chapters and a conclusion. The first two chapters of the thesis give an overview of the Hebrew and Greek words that have been used in the Old and New Testament in connection with the concept of salvation. After this, answers are sought to the following questions related to salvation: Who saves? What does salvation presuppose? What does salvation demand from a person? Who and from what is being saved? What is the development of the concept ‘hope of salvation’ in the Old Testament?

The first subchapter of the first chapter lists five different stems that are used in connection with salvation. Semantic fields, frequency of usage by derivational stems of the verb, by substantives as well as in different books of the Old Testament are discussed. In the Old Testament, the content of salvation is best revealed by the stem **ישע** the original meaning of which was ‘to bring from distress to safety’. The same idea and other notions related to salvation become apparent also with other Hebrew stems used in connection with other salvation related concepts: **פלט** ‘bring to safety’, **נלט** ‘to escape to safety’, **חליץ** ‘to tear out’. The original meaning of the stem **נצל** ‘to tear away from someone's hands’ has acquired a broader meaning ‘to save’ in connection with the doer (or the one who tears away from someone's hands) being God. And thus the other stems used for salvation find their place in the semantic field of **ישע**.

In the following six subchapters of the first chapter, answers are sought to the questions listed above. It appears that, although there are some examples which show that a

human being can save, most of the references still prove that there is no other saviour than God. God saves His people because of His grace, love, and justice. Although God can use people when saving, He still remains the actual saviour Himself. There are two sides in the process of salvation: releasing from distress and making wide/bringing to wide surroundings. In the process of salvation God brings His people from distress to safety. God saves from very concrete situations that have taken a person to distress – from an enemy, from slavery, from occupation, from death, from illness, etc. Salvation from sin is not dominant in the Old Testament although in the Books of Prophets, the spiritual meaning of salvation arises. The way God saved the people of Israel from the slavery of Egypt forms a basis for subsequent understanding about salvation. In the Old Testament, salvation concerns a community but also an individual who is a member of this community. For the salvation that a person has not deserved, it is necessary that a human being turns towards God and asks for help.

In the beginning of the second chapter, an overview of the Greek words and their semantic fields related to salvation is given. The story of salvation continues in the New Testament where the equivalent of the stem **שׁוׁ** is **σώζω** with the main meaning ‘to restore wholeness’. Rarer is the occurrence of the verb **ῥύομαι** which originally meant ‘to draw to oneself, to pull away from danger’, but which in connection with God being the one to pull out, has also acquired the meaning ‘to save’. Additionally, the verb **ἐξαίρέω** is used occasionally to mean salvation. The present work only refers to Scriptural passages where this verb has the meaning ‘to save’.

The rest of the five subchapters of the second chapter analyse the content of the concept of salvation in relation to the context of usage of the words related to salvation. In the New Testament, the saviour is God who saves all nations with His grace and love in Jesus Christ. Thus the relationship of a human being with God is restored. In older books of the New Testament, Jesus is not referred to with the title Saviour, and this title is likewise rarely used to denote God, which is common in newer books. A human being (Paul, other Christians, the congregation) acts rarely as the saviour. Salvation means in the New Testament salvation from danger, illness, or spiritual salvation. While the spiritual meaning of salvation is not dominant in the Old Testament then in the New Testament, salvation is above all religio-moral (saving from sin, from God’s anger, from condemnation, from the power of darkness). Salvation belongs to everyone but only those

are saved who receive Jesus Christ in their belief, follow him, and confess and proclaim the evangelium of salvation to all the nations. Salvation in the New Testament means salvation in the past (the one who is penitent and believes that he is saved), in the present (a human being is in constant need of salvation) as well as the final eschatological salvation in the future (at the return of Jesus).

Based on the first two chapters the third chapter of the thesis looks for possible themes in the curriculum of religious studies which would enable to treat questions related to salvation. In this chapter, thoughts and ideas are expressed for the treatment of the topic of salvation. Two lessons are proposed for each school level in connection with salvation. The core of the curriculum for the primary school (Grades 1–6) is formed by Bible stories and topics of ethics. From the Old Testament the story about walking through the Sea of Reeds has been chosen for treatment, and from the New Testament escaping from danger, healing, human's reply to God. In Grades 7–9, it is possible to address the theme when discussing various problems of ethics and value judgements, and the main traits of Christianity. The theme chosen from the Old Testament is the treatment of human beings and God, and from the New Testament the events of the Holy Week. In secondary school, the topics that offer material are various topics related to salvation that are connected to the theme of human being and religion, and stress the main features of Judaism and Christianity but also different topics from ethics. As themes for lessons, the topic of God's grace and mercy as well as the meaning of salvation focussing on who is part of salvation were chosen.